

ผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาและสำรวจพืชผักพื้นเมืองในจังหวัดอุดรธานี พบพืชผักพื้นเมืองที่สามารถนำมาตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องตามวิธีการทางอนุกรมวิธานของพืชทั้งหมด 86 ชนิด 71 สกุล และ 48 วงศ์

พืชผักพื้นเมืองแต่ละชนิดที่พบในท้องที่ต่าง ๆ ของจังหวัดอุดรธานี แสดงไว้ในตารางที่ 1 จำนวนชนิดของพืชผักพื้นเมืองในแต่ละวงศ์ที่สำรวจพบ แสดงไว้ในตารางที่ 2 ส่วนที่ใช้เป็นอาหารและลักษณะหรือวิธีการการใช้เป็นอาหารของพืชผักพื้นเมืองแต่ละชนิดแสดงไว้ในตารางที่ 3

ลักษณะของพืชผักพื้นเมืองที่ทำการศึกษาและสำรวจมีดังนี้ .-

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Acacia pennata (Linn.) Willd. subsp. insuavis (Lace) Nielsen

วงศ์ Mimosaceae (Mimosoideae)

ชื่อพ้อง A. pennata var. heyneana Benth

ชื่อพื้นเมือง ผักขา (อุตรธานี) ชะอม (ภาคกลาง ภาคใต้) ผักทะเล (ภาคเหนือ)
ผักทา (แม่ฮ่องสอน) ผ่าเชิงคู้ พูชูเต๊ะ (กะเหรี่ยงแม่ฮ่องสอน) โพชยุโคะ
(กะเหรี่ยงกำแพงเพชร) อม (ภาคใต้)

ไม้เลื้อยที่มีเนื้อไม้ (woody climber) ตามกิ่งก้านมีหนามแหลมขนาดเล็กสั้น ๆ ขึ้นปกคลุมกระจายอยู่ทั่วไป ตามลำต้นอ่อนจะมองเห็นเลนทิเซลเป็นจุดเล็ก ๆ อยู่ทั่วไป ส่วนผิวลำต้นแก่จะแตกออกเป็นร่องเล็ก ๆ ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ชนิดที่มีใบยอด 2 ใบ (even pinnate) เรียงแบบสลับ ใบย่อยออกตรงข้ามกัน มีต่อมขนาดเล็กอยู่ตรงโคนก้านใบ ใบย่อยรูปรี (elliptic) มีประมาณ 13 - 28 คู่ ขอบใบเรียบ (entire) ปลายใบแหลม (acute) หรือมีติ่งสั้น ๆ ยื่นออกไปตรงกลางยอดใบซึ่งมน (mucronate) ดอก ออกเป็นช่อแบบ head ตรงซอกใบและเรียงกันแบบ raceme สีขาว หรือขาวนวล ดอกขนาดเล็กจะเห็นเด่นชัดเฉพาะเกสรตัวผู้ที่เป็นเส้นผอย ๆ

นิเวศน์วิทยา พบขึ้นทั่วไป ตามป่า เช่น ป่าทุ่ง ป่าละเมาะ ริมทาง หรือตามป่าที่ถูกทำลายตามไร่ หรือสวนของชาวบ้าน โดยเกาะหรือเลื้อยพันต้นไม้อื่นอยู่

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อนและใบอ่อน นำไปทำให้สุกเสียก่อนโดยการลวก นึ่ง รับประทานเป็นผักจิ้ม หรือนำไปชุบไข่ทอดรับประทานร่วมกับน้ำพริกกะปิ และในบางท้องที่บางครั้งนำไปใส่ร่วมกับปลา ไก่ หมู เนื้อ กบ เขียด ต้มเป็นแกง หรือทำเป็นแกงอ่อม ชาวบ้านนิยมรับประทานและมีจำหน่ายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanit chakit No. 73

ภาพที่ 1 และภาพที่ 2

ภาพที่ 1 แสดงลักษณะลำต้นของฝักขา หรือชะอม
Acacia pennata (Linn.) Willd. subsp. insuavis
(Lace) Nielsen

ศูนย์วิจัยและพัฒนา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 2 แสดงลักษณะช่อดอกของฝักขา หรือชะอม

Acacia pennata (Linn.) Willd. subsp. insuavis (Lace)

Nielsen

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Adenantha pavonina Linn.

วงศ์ Mimosaceae

ชื่อสามัญ Red Wood, Coralwood Tree, Red Sandalwood Tree, Sandalwood Tree, Bead Tree

ชื่อพื้นเมือง หมากลำ (อุตร มหาสารคาม) มะกล่ำต้น มะกล่ำตาช้าง (ทั่วไป)
มะแต็ก มะแดง มะหัวแดง มะโทกแดง (เหนือ) บัจจัน

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง เรือนยอดกลม เปลือกลำต้นเรียบ สีเทาปนน้ำตาล
ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชนิดที่แตกใบย่อยสองชั้น ใบย่อยรูปรีแกมขอบขนาน (elliptic-
oblong) กว้าง 1.4 - 2.9 ซม. ยาว 2.3 - 4.4 ซม. ฐานใบเบี้ยว (oblique)
ขอบใบเรียบ ก้านใบยาว ดอก ออกเป็นช่อแบบ spike ตรงช่อใบดอกเรียงชิดกันแน่น
คล้ายหางกระรอก มีสีเหลือง ผล เป็นฝักแบนยาวสีน้ำตาล เมื่อแก่เต็มที่จะบิดงอคล้ายกับ
ฝักมะขามเทศและแตกเป็น 2 ซีก เมล็ด สีแดงมีจำนวนมาก

นิเวศวิทยา ขึ้นอยู่ตามป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณ ตามพื้นที่ชุ่มชื้น ป่าแดง บริเวณใกล้
ริมห้วย หรือหนองน้ำ ชาวบ้านนิยมนำไปปลูกตามบ้านเรือน สวน และ ไร่

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน และช่อดอกอ่อน ชาวบ้านจะนำไปทำให้สุก
ก่อนที่จะนำไปรับประทานโดยการลวก นึ่งหรือต้ม เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือนำใบใส่แกงเป็นผัก
ก็ได้ เมล็ดแก่สีแดงนำไปคั่วและรับประทานเนื่อภายในเมล็ด มีกลิ่นหอมและรสมัน นิยม
รับประทานกันแต่ไม่มีขายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 57

ภาพที่ 3 และภาพที่ 4

ภาพที่ 3 แสดงลักษณะช่อดอกของหมากดำ หมากงาม หรือมะกล่ำตาช้าง

Adenanthera pavonina Linn.

ภาพที่ 4 แสดงลักษณะผลและเมล็ดของหมากดำ หมากงามหรือมะกล่ำตาช้าง

Adenanthera pavonina Linn.

013812

Aegle marmelos Corr.

วงศ์ Rutaceae

ชื่อสามัญ Bael Fruit Tree, Bengal Quince, Bilak.

ชื่อพื้นเมือง หมากตูม (อุตร มหาสารคาม อีสาน) กะทันตาเถร ตุ่มตั้ง ตูม (ปัตตานี)
พะโนงค์ (เขมร) มะตูม (ภาคกลาง ภาคใต้) มะปิ่น (เหนือ)

ไม้ต้นขนาดกลางสูงถึง 15 เมตร ตามลำต้นและกิ่งมีหนามแข็งแหลมคมอยู่มากมาย เรือนยอดกลม เปลือกลำต้นเรียบ สีน้ำตาล ใบ เป็นใบประกอบชนิดที่มีใบย่อย 3 ใบ ออกเวียนเป็นเกลียวรอบกิ่ง (spiral) ใบย่อยรูปไข่ (ovate) หรือรูปหอกแกมรูปไข่ (ovate lanceolate) ปลายเรียวแหลม (acuminate) ขนาด 1.75-7.5 × 4-13.5 ซม. ขอบใบหยักเป็นฟันเลื่อย (serrulate) ฐานใบมน (obtuse) ก้านใบยาว ใบมีกลิ่นหอม ตามผิวใบจะมีต่อมน้ำมันแลเห็นเป็นจุดใส ๆ (pellucid dotted) ดอก ออกเป็นช่อแบบ panicle ตรงปลายกิ่งหรือชอกใบ ดอกย่อยสีขาวหรือขาวปนเขียว กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 4-5 กลีบ เกสรตัวผู้มีจำนวนมาก เกสรตัวเมียมี 1 อัน ผล รูปไข่ (ovoid) หรือรูปกลม (globose)

นิเวศวิทยา พบขึ้นตามป่าผสมผลัดใบ ป่าแดง ชาวบ้านนิยมนำมาปลูกตามสวน ไร่ หรือปลูกตามริมรั้วเพื่อให้ร่มเงา

แหล่งที่พบ อ.เมือง อ.หนองทาน อ.หนองวัวซอ อ.บ้านฝ้อ อ.น้ำโสม อ.เพ็ญ

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน และใบอ่อน รับประทานสด ๆ กับลาบ ก้อย ของชาวอีสาน และใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริก ชาวบ้านนิยมรับประทานและมีขายตามตลาดสด ส่วนผลมะตูม นั้นมีรับประทานกันบ้างในลักษณะที่เป็นผลไม้เท่านั้น

ตัวอย่างพืช

M. Aupanitachakit No. 99

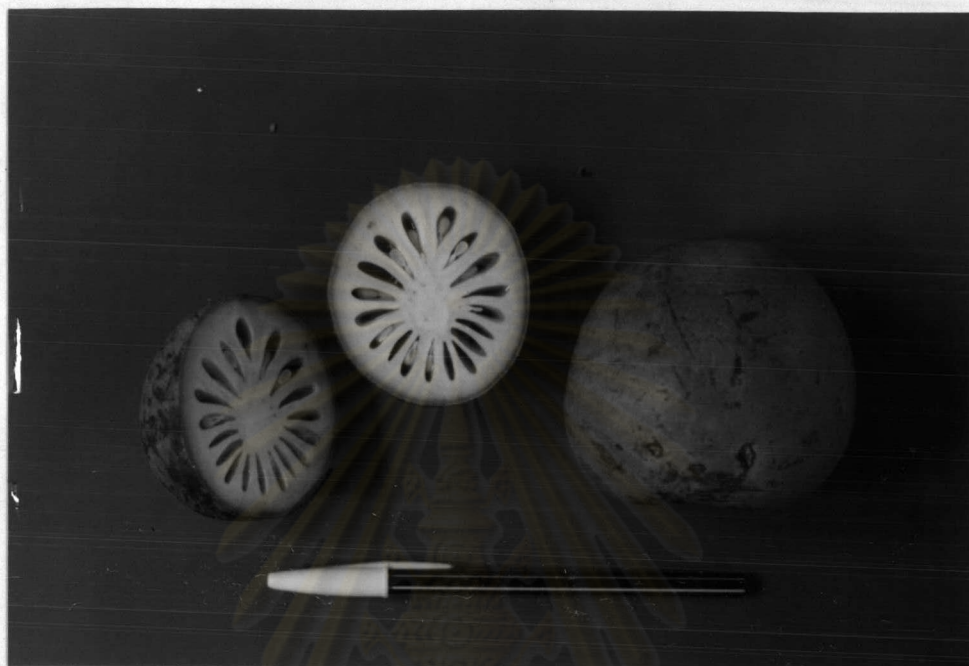
ภาพที่ 5 และภาพที่ 6

ภาพที่ 5 แสดงลักษณะของยอดอ่อนและใบอ่อนของหมากตูมหรือมะตูม
Aegle marmelos Corr.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 6 แสดงลักษณะภายนอกและภายในของผลหมากตุม หรือมะกุม
Aegle marmelos Corr.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Aganonerion polymorphum Pierre ex Spire

วงศ์ Apocynaceae

ชื่อพื้นเมือง ส้มลม (อุตร สกลนคร มหาสารคาม สระบุรี อีสาน)

ไม้เลื้อย มียางสีขาวบริเวณใบและลำต้น ใบ เป็นใบเดี่ยวสีเขียวสด ออกตรงข้ามกัน (opposite) เป็นคู่ ๆ รูปไข่ (ovate) หรือรูปไข่แกมขอบขนาน (ovate-oblong) กว้าง 2.5 ซม. ยาว 4 - 6.5 ซม. ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม (acute) ไม่มีหูใบ ใบมีรสเปรี้ยว ดอก ออกเป็นช่อแบบ cyme ที่ปลายกิ่งหรือปลายยอด ดอกแต่ละดอกมี 5 กลีบ กลีบดอกสีแสดมี 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นหลอดที่โคนมีรูปร่างเป็นแบบ funnel-form เกสรตัวผู้มี 5 อัน อยู่ติดกับหลอดของกลีบดอกตรงรอบ ๆ โคนกลีบ ก้านเกสรตัวผู้ (filament) สั้น อับเรณู (anther) เป็นรูปหัวลูกศร

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามป่าเบญจพรรณ ป่าละเมาะริมทางทั้งในที่ร่มและกลางแจ้ง หรือตามริมห้วย ริมคลอง และริมหนองน้ำ

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ให้ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบทั้งใบอ่อนและใบแก่ มีรสเปรี้ยว รับประทานสด ๆ ร่วมกับแจ่ว ปล้ำร้า ของทางอีสาน หรือจิ้มกับเกลือรับประทานแก้กระหายน้ำได้ แต่ไม่มีขายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช

M. Aupanitchakit No. 23, 55

ภาพที่ 7

ภาพที่ 7 แสดงลักษณะใบและช่อดอกของส้มลม

Aganonerion polymorphum Pierre ex Spire

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Aganosma marginata (Roxb.) G. Don

วงศ์ Apocynaceae

ชื่อสามัญ Blood Monkey

ชื่อพื้นเมือง เคื่อไล่ตัน (อุตร นครราชสีมา สกลนคร อีสาน) เคื่อเกรือ เคื่อดิน
เคื่อเถา เคื่อไม้ โมกเกรือ (เหนือ) เคื่อยดิน (ประจวบคีรีขันธ์) เคื่อยดิบ
(กระบี่) ตะช็อบลาโก๊ะ (กะเหรี่ยง แม่ฮ่องสอน) พิษ (ภาคกลาง)
มะเคื่อดิน (ทั่ว ๆ ไป) มะเคื่อเถา (ราชบุรี ภาคเหนือ) ย่านเคื่อยบิด
(สุราษฎร์ธานี)

ไม้เลื้อย เนื้อแข็ง แต่ต้องอาศัยสิ่งอื่นเป็นหลักเลื้อยพันเสมอเพราะไม่สามารถทรงตัว
อยู่โดยลำพังได้ มีน้ำยางสีขาว (milky sap) ตามลำต้นมีเลนทิเซล (lenticels) กระจาย
อยู่ทั่วไป ใบ เป็นใบเดี่ยวสีเขียวสด รูปขอบขนาน (oblong) ขอบใบเรียบ ปลายใบ
เป็นติ่งแหลม โคนใบกลม (round) หรือมน (obtuse) ไม่มีหูใบ ออกตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ
ด้านบนของใบจะมีขนประปรายเล็กน้อย หรือเกลี้ยงไม่มีขน ด้านล่างมีขนสั้น ๆ เส้นใบเห็น
ชัดเจน ใบมีขนาดกว้าง 1.5 - 4 ซม. ยาว 5 - 10 ซม. ดอก ออกเป็นช่อแบบ raceme
ตามซอกใบหรือที่ปลายยอด มีขน กลีบเลี้ยง 5 กลีบ โคนเชื่อมติดกันโดยมีปลายแยกออกเป็น 5
แฉก มีขน กลีบดอกสีขาว เชื่อมติดกันเป็นหลอดเล็ก ๆ ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ดอกตูมกลีบดอก
บิดไปทางเดียวกัน เกสรตัวผู้ติดอยู่บนกลีบดอก (epipetalous stamen) ก้านเกสรตัวผู้
(filament) สั้น อับเรณู (anther) เป็นรูปหัวลูกศร ผล เป็นฝักยาวออกเป็นคู่ ๆ เมื่อ
แก่จะแตกออกเป็น 2 ซีก

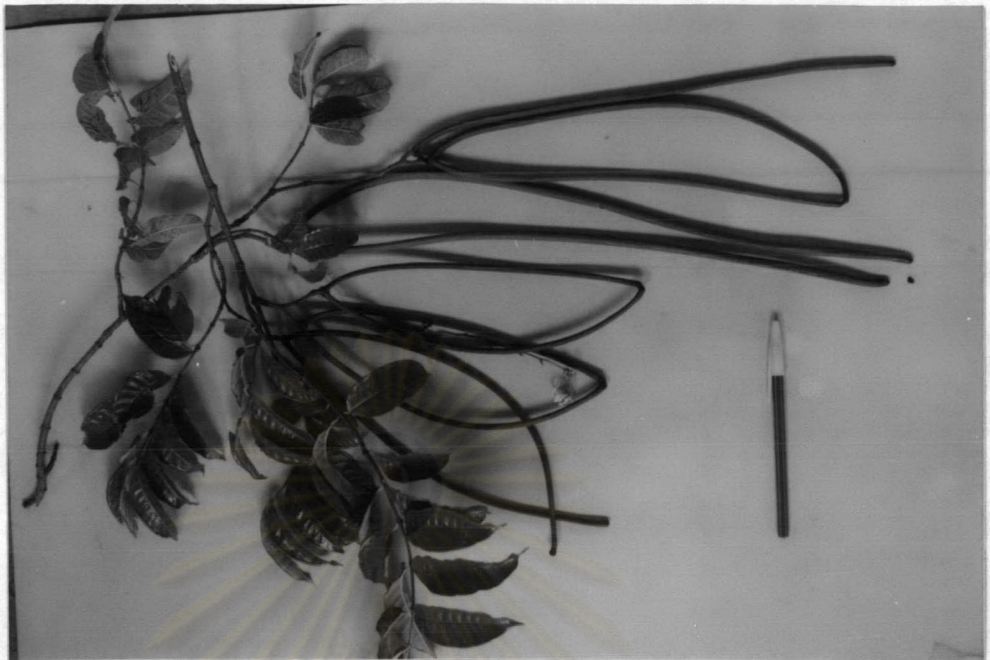
นิเวศวิทยา พบขึ้นเลื้อยพันต้นไม้อื่น ๆ อยู่ทั่วไปตามป่าเบญจพรรณ ป่าละเมาะ และบริเวณ
ริมสระน้ำ ห้วย หนอง

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน นำไปแกงเป็นผักหรือต้มร่วมกับปลา ไข่ หมู หรือ
เนื้อ ใบบางห้องที่นำไปนึ่ง หรือลวกให้สุกรับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก ไม่มีจำหน่ายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 33, 63

ภาพที่ 8 และภาพที่ 9

ภาพที่ 8 แสดงลักษณะผลที่ออกเป็นคู่ ๆ ของเคื่อไส้ตัน หรือมะเคื่อกิน

Aganosma marginata G.Don

ภาพที่ 9 แสดงลักษณะช่อดอกและ เส้นใบของเคื่อไส้ตันหรือมะเคื่อกิน

Aganosma marginata G.Don

Amaranthus gracilis Desf.

วงศ์ Amaranthaceae

ชื่อพ้อง A. viridis Linn.

ชื่อสามัญ Slender Amaranth, Slender Amaranthus, Pigweed

ชื่อพื้นเมือง ผักหอม (อุดร อีสาน) ผักขม ผักโขม ผักขมหัด ผักโขมหัด ผักโขมหวาน
ผักโขมเกลี้ยง ผักหอมเกลี้ยง (เชียงใหม่)

พืชล้มลุกอายุปีเดียว ลำต้นสีเขียวตั้งตรงอวบหนา แตกกิ่งก้านสาขาไม่มีหนาม ใบเป็นใบเดี่ยว รูปไข่คล้ายสามเหลี่ยม (triangular-ovate) ก้านใบยาว ออกแบบสลับ ใบกว้าง 2.5-8 ซม. ยาว 3.5 - 12 ซม. ดอก เป็นช่อแบบ spike สีม่วงปนเขียว ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง เวลาแก่จัดดอกจะมีสีน้ำตาลอมแดง เมล็ดมีสีน้ำตาลเข้มเกือบดำเป็นมัน

นิเวศน์วิทยา พบขึ้นทั่วไป ตามป่าละเมาะและที่รกร้าง ริมทาง ทั้งในที่กลางแจ้งและร่มเงา เป็นวัชพืชตามไร่ สวน และตามแปลงเพาะปลูกพืชผักต่าง ๆ ออกดอกตลอดทั้งปี

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ต้นอ่อน ยอดอ่อน และใบอ่อน นำไปลวกหรือนึ่งให้สุกเสียก่อน ใช้เป็นผักจิ้มกับน้ำพริก ชาวบ้านในบางท้องที่นำไปแกงใช้แทนใบชี่เหล็ก ไม่มีขายตามตลาดสด ชาวบ้านจะเก็บมารับประทานเฉพาะในระยะที่เป็นต้นอ่อนที่ขึ้นอยู่ในแปลงพืชผักสวนครัว

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 52, 68

ภาพที่ 10

ภาพที่ 10 แสดงลักษณะลำต้นและช่อดอกของผักขม

Amaranthus gracilis Desf.

Amaranthus spinosus Linn.

วงศ์ Amaranthaceae

ชื่อสามัญ Spiny Amaranth, Spiny Amaranthus, Spiny Pigweed

ชื่อพื้นเมือง ผักหมหนาม (อุตร อีสาน) ผักขมหนาม (ภาคกลาง) ผักโหมหนาม (ไทย)

พืชล้มลุกอายุปีเดียว ลำต้นตั้งตรงเป็นเหลี่ยมหรือกลม อวบน้ำ ผิวเรียบ แตกกิ่งก้านมากมาย ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปไข่ (ovate) ปลายใบแหลม ออกแบบสลับ ก้านใบยาวและมีหนามเกิดขึ้นตรงโคนด้านใบ 1 คู่ ดอก สีเขียวอ่อนออกเป็นช่อแบบ spike ที่ช่อใบและที่ยอดช่อช่อย่อยมีขนาดเล็ก ที่ช่อดอกมีหนามแหลมแต่ขนาดเล็กกว่าหนามที่ลำต้น เมล็ดมีสีดำ หรือน้ำตาลเข้มเป็นมัน

นิเวศวิทยา พบขึ้นอยู่ทั่วไปตามที่รกร้าง ริมถนนข้างทาง ทั้งในที่ร่มและกลางแจ้งตามสวน ไร่ ท่งหญ้า และ สวนสาธารณะทั่ว ๆ ไป ในเรือนเพาะชำ แผลงผักสวนครัวและมักจะเกิดปะปนกับต้นไม้อื่น เช่น พวงหรีด

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน ทำให้สุกก่อนโดยการนึ่ง ลวก หรือต้ม ใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือนำไปแกงแทนใบช้เหล็ก ไม่นิยมรับประทานสด ๆ และไม่มีขายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 111

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Amaranthus tricolor Linn.

วงศ์ Amaranthaceae

ชื่อพ้อง A. gangeticus Linn.

ชื่อสามัญ Joseph's Coat, Tampala Chinese Spinach, Edible Amaranth

ชื่อพื้นเมือง ผักหน้าว ผักหน้ำขาว (อุตร) ผักขมขาว (เชียงใหม่) ผักขมจีน ผักขมสวน
(ภาคกลาง) ผักขมสี (กรุงเทพฯ) ผักโหมบ้าว (ภาคเหนือ)

พืชล้มลุกอายุปีเดียว ลำต้นสีเขียวตั้งตรงอวบหนา แตกกิ่งก้านสาขา ไม่มีหนาม ใบเป็นใบเดี่ยว รูปไข่ หรือรูปไข่แกมรูปหัวใจ ปลายใบแหลม ก้านใบยาว ใบหนาเห็นเส้นใบและเส้นกลางใบชัดเจน ทั้งด้านบนและด้านล่างของใบ ใบออกแบบสลับ ขนาดใบกว้าง 3.7 - 11 ซม. ยาว 6.7 - 18 ซม. ดอก ออกเป็นช่อแบบ spike สีขาวอมเขียว ออกตามซอกใบและปลายยอด ดอกแยกเพศกัน ดอกตัวเมียมีกลีบดอก 3 กลีบ ยอดเกสรตัวเมีย แยกออกเป็น 3 แฉก ดอกตัวผู้มีกลีบดอก 3 กลีบ ปลายกลีบยาวคล้ายหนาม เกสรตัวผู้มี 3 อัน เมล็ดมีสีดำหรือน้ำตาลดำเข้มเป็นมัน

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามที่รกร้าง ริมทางเท้าและป่าละเมาะทั้งในที่ร่มเงาและกลางแจ้ง ริมน้ำ แปลงผักสวนครัว ตลอดจนที่สาธารณะทั่ว ๆ ไป ตามไร่ สวน และทุ่งหญ้า

แหล่งที่พบ ทุกท้องถิ่นที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน นำไปนึ่ง ลวก หรือต้มให้สุกรับประทานเป็นผักจิ้มหรือในบางท้องถิ่นนำไปแกง ชาวบ้านนิยมรับประทานแต่ไม่มีขายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 97

ภาพที่ 11

ภาพที่ 11 แสดงลักษณะใบและช่อดอกของ ผักหน่ฟ้า ผักหน่ปางหรือผักขมจีน

Amaranthus tricolor Linn.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Ampelocissus martinii Planch.

วงศ์ Vitidaceae (Vitaceae)

ชื่อพื้นเมือง ส้มโกย หนวดกุ้ง (อุตร สกลนคร ร้อยเอ็ด) กุ่ม (อุบลราชธานี) เครืออีโกย (นครราชสีมา) เถาเปรี้ยว (กรุงเทพฯ) เถาวัลย์ชน (ราชบุรี) ส้มกุ้ง ประจวบคีรีขันธ์) ส้มกุ่ม (สระบุรี)

ไม้เลื้อย ขึ้นพันต้นไม้อื่นโดยใช้มือเกาะ (tendrils) ลำต้นยาวประมาณ 1.5 - 3.5 เมตร บริเวณข้อพองโป่งออกเห็นได้ชัดตามบริเวณผิวของลำต้นจะมีขนอ่อนนุ่มสีแดงระเรื่อ หรือสีส้มอ่อน ๆ ปกคลุมอยู่ทั่วไป ลำต้นอ่อนสีเขียวทองอ่อน ลำต้นแก่สีน้ำตาลปนเขียว ใบ เป็นใบเดี่ยวที่มีขอบเว้าลึกเป็น 3 พู (lobed) ผิวใบสาก หยาบ ด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีเขียวปนน้ำตาลแดง มีขนอ่อนปกคลุม ขอบใบหยักเป็นฟันเลื่อย (dentate) ปลายใบแหลม (acute) หรือมน (obtuse) ดอกออกเป็นช่อแบบ (panicle) ก้านช่อดอกมีขนอ่อนสีแดงปกคลุม ดอกย่อย มีขนาดเล็กสีเขียวอ่อน ก้านดอกมักจะแผ่แบน ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบดอกสีแดงเข้ม มี 4-5 กลีบ ร่วงหลุดง่าย ผล เป็นผลสดมีเนื้อแบบ berry ออกเป็นกลุ่มคล้ายพวงองุ่น มีน้ำจืด ขณะที่ยังอ่อนสีเขียว และมีขนอ่อนปกคลุมบาง ๆ ตามผิวของผล เมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเข้ม

นิเวศวิทยา พบขึ้นอยู่ตามป่าละเมาะ ป่าทุ่ง ป่าเต็งรัง เกาะและเลื้อยพันต้นไม้อื่น

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน หรือลำต้นอ่อน ลอกเอาส่วนที่มีขนอ่อนปกคลุมทิ้งไป นำไปรับประทานสด ๆ ร่วมกับอาหารพวกปลา ก้อย หรือจิ้มเป็นน้ำพริก มีรสเปรี้ยว ผลไม่นิยมรับประทานเนื่องจากมีขนอ่อนปกคลุม ซึ่งจะทำให้ระคายเคืองได้ ไม่มีวางจำหน่ายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช

M. Aupanitchakit No. 26, 35

ภาพที่ 12, 13 และภาพที่ 14

ภาพที่ 12 แสดงลักษณะช่อดอกของส้มโกย หรือหนวดกุ้งหรือเตาเปรี้ยว

Ampelocissus martinii Planch

ภาพที่ 13 แสดงลักษณะยอดอ่อนของส้มโกย หรือ หนวดกุ้งหรือเตาเปรี้ยว

Ampelocissus martinii Planch

ภาพที่ 14 แสดงลักษณะใบ และผลของส้มโกย หรือหนวดกุ้งหรือเถาเปรี้ยว

Ampelocissus martinii Planch

Anacardium occidentale Linn.

วงศ์ Anacardiaceae

ชื่อสามัญ Cashew Nut Tree

ชื่อพื้นเมือง หมากม่วงหิมพานต์ หมักม่วงหิมพานต์ (อุตร อีสาน) กะแตแก (มลายู นราธิวาส) ภายี่ (ตรัง) คำหยาว ท้ายล่อ สีม่วงชูหน่วย(ภาคใต้) นายอ (มลายู ยะลา) มะม่วงกาสอ (อุตรดิตถ์) มะม่วงกุลา มะม่วงลังกา มะม่วงสิงหน มะม่วงหยอด (ภาคเหนือ) มะม่วงทูนหน่วย สีม่วงทูนหน่วย (สุราษฎร์ธานี) มะม่วงยางหุย มะม่วงเล็กล่อ (ระนอง) มะม่วงไม่รู้หาว มะม่วงหิมพานต์ มะม่วงสีโท (เชียงใหม่) มะโท (เงี้ยว แม่ฮ่องสอน) ย่าโงย ยาร่วง (ปัตตานี)

ไม้ต้นขนาดกลาง สูง 5 - 15 เมตร เปลือกต้นสีน้ำตาลมีน้ำยางใส ใบ เป็นใบเดี่ยวสีเขียวเข้ม ออกแบบสลับ รูปไข่กลับ (obovate) ปลายใบมนป้าน (obtuse) กว้าง 6 - 11 ซม. ยาว 7.5 - 19 ซม. แผ่นใบค่อนข้างหนา ดอก ออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง มีกลิ่นอ่อน ๆ กลีบดอกมี 5 กลีบ สีขาว เมื่อผลิดอกใหม่ ๆ แล้วจะเปลี่ยนเป็นสีเขียวในเวลาต่อมา มีเกสรตัวผู้ 8 - 10 อัน ส่วนที่เห็นเป็นผลเกิดมาจากส่วนของฐานรองดอก (receptacle) และส่วนปลายก้านดอกที่ขยายใหญ่ขึ้นลักษณะคล้ายกับผลของชมพู ซึ่งไม่ใช่ผลที่แท้จริง (false fruit) ส่วนนี้มีสีชมพูอมเหลืองและเมื่อแก่จัดจะเห็นเป็นสีแดง นิ้มและมีกลิ่นหอม ส่วนตอนปลายสุดจะมีผลเล็ก ๆ รูปไตติดอยู่ 1 ผล ยาว 2 - 3.5 ซม. สีเทาอมน้ำตาล มีเปลือกแข็งหุ้มอยู่ และเป็นส่วนที่เป็นผลที่แท้จริง (true fruit) ภายในมีเมล็ด 2 เมล็ด ประกอบกันอยู่เป็นคู่

นิเวศน์วิทยา พบตามชายป่า ป่าละเมาะ หรือตามบริเวณทุ่งนา ชาวบ้านนิยมนำไปปลูกตามสวน วัด โรงเรียน และริมทางหลวง

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อน ยอดอ่อน รับประทานสด ๆ ร่วมกับลาบ ก้อย ป่นปลา หรือรับประทานเป็นผักสดจิ้มน้ำพริกมีรสฝาด-มัน ส่วนเมล็ดทำให้สุกเสียก่อนโดยการเผาไฟ หรือคั่ว นำไปผัดหรือยำร่วมกับอาหารอื่น ๆ รับประทานเป็นของว่าง ชาวบ้านนิยมรับประทานแต่มีจำหน่ายเฉพาะส่วนของเมล็ดเท่านั้น

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 13, 56

ภาพที่ 15 และภาพที่ 16

ภาพที่ 15 แสดงลักษณะช่อดอกอ่อนของหมากม่วงหิมพานต์หรือมะม่วงหิมพานต์
Anacardium occidentale Linn.

ภาพที่ 16 แสดงลักษณะผลของหมากม่วงหิมพานต์หรือมะม่วงหิมพานต์
Anacardium occidentale Linn.

Averrhoa carambola Linn.

วงศ์ Averrhoaceae (Oxalidaceae)

ชื่อพ้อง A. pentandra Blanco

ชื่อสามัญ Carambola

ชื่อพื้นเมือง ทมากเฟื่อง หมักเฟื่อง (อุตร อีสาน) มะเฟื่อง (ทั่ว ๆ ไป) สะบือ (เขมร)

ไม้ต้น (tree) สูง 3-10 เมตร เปลือกต้นสีน้ำตาลเข้มหรือเกือบดำ และมีรอยแผลเป็น หรือเลนทิเซล (lenticel) เป็นจุดเล็ก ๆ สีน้ำตาลอ่อนกระจายอยู่ทั่วไป ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ที่มีใบย่อยเพียงใบเดียว (odd-pinnate) ใบย่อย 5 - 11 ใบ เรียงเป็นคู่ รูปไข่ (ovate) ปลายใบแหลม (acute) เห็นเป็นติ่งสั้น ๆ ฐานใบมน (obtuse) หรือเบี้ยว (oblique) ขอบใบเรียบ (entire) กว้าง 2.0 - 3.5 ซม. ยาว 3.5 - 7.5 ซม. ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมัน ผิวใบด้านล่างไม่เป็นมันและเห็นเส้นกลางใบชัดเจน ดอก สีม่วงอมชมพู ออกเป็นช่อแบบ raceme ตามซอกใบและตามบริเวณกิ่งขนาดใหญ่ ดอกแต่ละดอกจะมีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ ก้านดอกและดอกตูมสีแดงหรือสีชมพูม่วง ผล เป็นผลสดแบบ berry มีเนื้อนุ่ม รูปทรงรี ๆ หัวท้ายแหลม มีสันและร่องลึกตามยาวทำให้เห็นเป็น 5 ลอน เมื่อผ่าตามขวางจะเห็นเป็นรูปดาว 5 แฉก ผลอ่อนสีเขียวเป็นมันและเปลี่ยนเป็นสีเหลืองเมื่อแก่ ขนาดผลกว้าง 3.5 - 8 ซม. ยาว 8 - 15 ซม. มีรสหวานอมเปรี้ยว

นิเวศน์วิทยา เป็นไม้ที่พบตามป่า หรือตามบริเวณทุ่งนา ชาวบ้านนิยมนำเอามาปลูกตามบริเวณสวน ไร่ และโรงเรียน

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อนสีเขียวสด รับประทานสด ๆ เป็นผักร่วมกับ ลาบ ก้อย บ่บ่ปลา ของชาวอีสานมีรสฝาด-มัน ผลอ่อนรับประทานร่วมกับบ่บ่ปลา หรือหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ห่อเป็นเมี่ยง หรือเป็นแหนมร่วมกับเครื่องปรุงอื่น ๆ ของอาหารชาวอีสาน ส่วนผลแก่รับประทานเป็นผลไม้ หรือหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่ร่วมกับตำลึง ซึ่งเป็นอาหารพื้นเมืองของชาวอีสาน ชาวบ้านนิยมรับประทาน ตามตลาดสดจะมีจำหน่ายเฉพาะผลสุกในบางฤดูกาลเท่านั้น

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 67

ภาพที่ 17 แสดงลักษณะลำต้น ผลอ่อนและผลแก่ของหมากเฟือง หรือมะเฟือง

Averrhoa carombola Linn.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Azadirachta indica Juss. var. siamensis Val.

วงศ์ Meliaceae

ชื่อสามัญ Neem Tree

ชื่อพื้นเมือง กะเตา ผักกะเตา (อุตร อีสาน) กะเตา (ใต้) สะเตา (ภาคกลาง)
สะเลียม (ภาคเหนือ)

ไม้ต้นขนาดกลางสูงถึง 15 เมตร เรือนยอดกลม ทึบ เปลือกลำต้นสีเทาปนดำหรือ
น้ำตาลเทา แตกเป็นสะเก็ดหรือเป็นร่องเล็ก ๆ ทั่วไป ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ออก
เวียนเป็นเกลียว (spiral) ตรงปลายกิ่ง ขอบใบจักเป็นฟันแบบที่ปลายมนข้างแหลมข้าง
ใบร่วงหล่ง่าย ใบอ่อนมีรสขมเล็กน้อย ดอก ออกเป็นช่อตามซอกใบและตรงปลาย ๆ กิ่ง
สีขาวและมีกลิ่นหอม ดอกตูมรูปร่างกลม สีเขียวอ่อน หรือขาวอมเขียว ผล กลมรีหรือกลม
ยาวเล็กน้อย อวบน้ำ และมีรสขม ผลแก่สีเหลือง แต่ละผลมีเพียง 1 เมล็ดเท่านั้น

นิเวศน์วิทยา พบขึ้นอยู่ตามป่าเบญจพรรณที่แห้งแล้งทั่ว ๆ ไป ชาวบ้านมักนำไปปลูกตามข้างถนน
ในหมู่บ้าน และตามสวน

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อน ยอดอ่อน และดอกอ่อน หรือดอกตูม ชาวบ้านนิยม
รับประทานกันมากโดยการนำไปลวกให้สุก จิ้มกับลาหวานรับประทานเป็นผัก แต่ในบาง
ท้องที่รับประทานสด ๆ ร่วมกับ ลาบ ก้อย หรือป่นปลา ฯลฯ ของชาวอีสาน มีขายตามตลาดสด
โดยทั่ว ๆ ไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 112

ภาพที่ 18

ภาพที่ 18 แสดงลักษณะใบของ กระเคียวหรือสะเคียว

Azadirachta indica Juss. var. siamensis Val.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Basella alba Linn.

วงศ์ Basellaceae

ชื่อพ้อง B. rubra Linn.

ชื่อสามัญ Malabar Nightshade, Ceylon Spinach, East Indian Spinach

ชื่อพื้นเมือง ผักบั้ง (อุตร มหาสารคาม อีสาน) ผักปลั่ง (ภาคกลาง) ผักปลั่งใหญ่ ผักบั้ง (เหนือ) ผักปลั่งขาว ผักปลั่งแดง

ไม้เลื้อย ลำต้นกลม อวบน้ำ ไม่มีขน แตกกิ่งก้านสาขาได้มาก มี 2 พันธุ์คือ พันธุ์ที่ ลำต้นมีสีเขียวเรียกว่าผักปลั่งขาว และพันธุ์ที่ลำต้นสีม่วงแดงเรียกว่า ผักปลั่งแดง ใบ เป็น ใบเดี่ยว ออกแบบสลับ แผ่นใบอวบน้ำ รูปไข่ รูปหัวใจ หรือรูปไข่ปนขอบขนาน (ovate - oblong) กว้าง 2-6 ซม. ยาว 2.5-7.5 ซม. ปลายใบแหลม (acute) ฐานใบเว้า เป็นรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ ดอก ออกเป็นช่อแบบ spike ตรงชอกใบหรือที่ยอด ดอกย่อยมี จำนวนมาก ผักปลั่งขาวมีดอกสีขาว และผักปลั่งแดงมีสีม่วงแดงมีใบประดับ 2 ใบเล็ก ๆ ติดอยู่ที่ โคนของกลีบดอก ผล เป็นผลสด กลม สีแดง ขาวหรือดำ

นิเวศวิทยา พบตามป่าโดยเฉพาะบริเวณที่เคยเป็นไร่เลื่อนลอย และพบขึ้นเองตามที่ชุ่มชื้น ทั่ว ๆ ไป ชาวบ้านมักจะนำมาปลูกกันตามไร่ สวน และตามริมรั้วข้างบ้าน

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน และดอกอ่อน นำไปทำให้สุกเสียก่อน โดย การต้ม ลวก หรือนึ่ง รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก ปั่น ลาบ ในบางท้องที่ใช้ดอกทำแกงส้ม หรือใช้ ยอดอ่อน ใบอ่อนใส่แกงอ่อมหอย นิยมรับประทานและมีขายตามตลาดสดทั่วไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 9

ภาพที่ 19, 20 และภาพที่ 21

ภาพที่ 19 แสดงลักษณะนิเวศวิทยาของผักปังหรือผักปลัง

Basella alba Linn.

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 20 แสดงลักษณะช่อดอกและผลอ่อนของผักปังหรือผักปลัง

Basella alba Linn.

ภาพที่ 21 แสดงลักษณะใบ ช่อดอก และผลแก่ของผักปังหรือผักปลัง

Basella alba Linn.

Barringtonia acutangula (Linn.) Gaertn.

วงศ์ Barringtoniaceae (Lecythidaceae)

ชื่อพ้อง B. pedicellata Ridl.

ชื่อสามัญ Chee, Indian Oak

ชื่อพื้นเมือง ผักกระโดนน้ำ (อุตร สกลนคร ร้อยเอ็ด) กระโดนทุ่ง กระโดนน้ำ (หนองคาย)
จิกนา (ภาคใต้) ทอง (ภาคเหนือ)

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงประมาณ 8-17 เมตร ผลัดใบ แต่ผลิใบใหม่เร็ว ทรงพุ่มแผ่กว้าง เปลือกสีน้ำตาลเข้มหรือสีน้ำตาลแดง หนาและหยาบ ปลายกิ่งมักจะงอโค้ง ใบ เป็นใบเดี่ยวออกแบบสลับ เห็นเป็นกลุ่มตอนใกล้ ๆ ปลายกิ่ง รูปรี (elliptic) รูปหอกกลับ (oblongate) หรือรูปไข่กลับ (obovate) กว้าง 2.5 - 8.5 ซม. ยาว 5 - 16 ซม. ปลายใบมน ฐานใบเล็กน้อยหรือเป็นติ่งเล็ก ๆ ขอบใบหยักตื้น ๆ ปลายมนหรือหยักแหลม โคนใบแหลม (acute) ดอกออกเป็นช่อห้อยย้อยลงที่ปลายกิ่ง มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ สีแดงสดหรือสีแดงเรื่อ ๆ ช่อนี้อาจยาวถึง 40 ซม. กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 4 กลีบ สีชมพู เกสรตัวผู้มีจำนวนมาก ส่วนก้านเกสรยาวสีแดงสดเห็นเด่นชัด เรียงเป็นชั้น ๆ 3 ชั้น โดยมีโคนเชื่อมติดกันและเชื่อมติดกับกลีบดอก เกสรตัวผู้เหล่านี้ร่วงหล่นง่าย ผล รูปสี่เหลี่ยมมีสันเป็นเหลี่ยมทื่อ ๆ ปลายตัด ที่หัวของผลยังมีกลีบเลี้ยงติดอยู่ เมล็ด รูปไข่ ผิวเป็นร่อง จำนวน 1 เมล็ด ในแต่ละผล

นิเวศวิทยา พบขึ้นอยู่ตามป่าเบญจพรรณ ป่าห้วยดอนลุ่ม พบมากตามริมฝั่งแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง หรือที่ลุ่มที่น้ำท่วมถึง

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน รับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือรับประทานร่วมกับลาบ ก้อย มีรสฝาด ชาวบ้านนิยมรับประทาน และมีจำหน่ายตามตลาดสดทุกห้องที่ได้ทำการศึกษา

ตัวอย่างพืช

M. Aupanitchakit No. 60, 85

ภาพที่ 22 และภาพที่ 23

ภาพที่ 22 แสดงลักษณะใบและช่อดอกของกะโคน้ำหรือจิกนา

Barringtonia acutangula (Linn.) Gaerth.

ภาพที่ 23 แสดงลักษณะผลของกะโตน้ำหรือจิกนา
Barringtonia acutangula (Linn.) Gaertn.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Caesalpinia mimosoides Lamk.

วงศ์ Caesalpinaceae

ชื่อพื้นเมือง ผักกาดย่ำ (อุตร อีสาน) ซ้ำเลือด (ทั่ว ๆ ไป) ทะเนาของ ผักบุ้งย่า นามบุ้งย่า (ภาคเหนือ) ผักกาดย่ำ (ปราจีนบุรี) ผักชะยา (นครปฐม) ผักคายา (เลย)

ไม้เถา ลำต้นตั้งตรงหรือเลื้อยพันต้นไม้อื่น ตามชายป่าหรือตามป่าละเมาะ ลำต้นมีหนามแหลมมากมายทั่วทั้งต้น ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน ใบย่อยรูปขอบขนาน (oblong) ก้านใบสีเขียวมีหนามแหลมตามกิ่งก้านทั่วไป มีหูใบที่ร่วงหล่นง่าย ดอก ออกที่ยอดเป็นช่อแบบ racemes สีเหลืองสด มีใบประดับ ลักษณะเป็นแผ่นแบน ๆ กว้างแคบและปลายเรียวแหลม ผล เป็นฝักมีขนาดเท่าหัวแม่มือ ภายในมีเมล็ด 2 เมล็ด ใบและช่อดอกจะมีกลิ่นฉุนรุนแรงคล้ายกลิ่นของแมงกะแทะ

นิเวศน์วิทยา พบขึ้นอยู่ตามป่าละเมาะ ป่าเต็งรัง ป่าผสมผลัดใบ หรือตามชายป่าข้างถนนที่รกร้างริมทาง อาจจะมีขึ้นพันต้นไม้อื่นหรือขึ้นรวมกับต้นไม้อื่น ๆ ตามชายป่า

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน รับประทานสด ๆ ร่วมกับซุบหน่อไม้ หรือใช้เป็นผักจิ้มป่นปลา ลาบ ก้อย ของชาวอีสาน ชาวบ้านนิยมรับประทานและมีวางจำหน่ายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 25, 48

ภาพที่ 24 และภาพที่ 25

ภาพที่ 24 แสดงลักษณะช่อดอกของผักกาดย่า หรือชำเลือก

Caesalpinia mimosoides Lamk .

ภาพที่ 25 แสดงลักษณะนิเวศน์วิทยาของผักกาดย่า หรือชำเลือก

Caesalpinia mimosoides Lamk .

Careya sphaerica Roxb.

วงศ์ Barringtoniaceae-

ชื่อพ้อง C. arborea Roxb.

ชื่อสามัญ Tummy-Wood

ชื่อพื้นเมือง กระโดน ผักกระโดน กระโดนนก กะโดนโคก (อุตร อีสาน) กะนอม (เขมร)
ชุย ชุย ชุยกระโดน (ใต้) ชุยขาว ผ่าฮาด (เหนือ) หูกวาง (จันทบุรี)

ไม้ต้นขนาดกลาง แตกกิ่งก้านสาขา เป็นพุ่มกลมแน่นทึบ เปลือกของลำต้นสีน้ำตาลหรือออกสีดำคล้ำ แตกกอกเป็นสะเก็ดหรือล่อนออกเป็นแผ่น ๆ ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปไข่กลับ (obovate) กว้าง 12 - 15 ซม. ยาว 25 - 30 ซม. ปลายแหลม (acuminate) ขอบใบหยัก ออกแบบสลับ หรือเวียนกันเป็นเกลียวตามปลายกิ่ง ดอก สีขาวหรือสีขาวนวล ออกเป็นช่อเป็นกระจุกแบบ spike หรือออกเดี่ยว ๆ กลีบดอก 5 กลีบ หลุดร่วงง่าย ผล รูปร่างกลม ค่อนข้างอวบหนา

นิเวศวิทยา พบตามป่าทั่วไป ป่าทุ่ง ป่าแดง ป่าหญ้า ป่าเบญจพรรณขึ้น และตามบริเวณไร่ นา สวน

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อนและดอกอ่อน รับประทานสด ๆ มีรสฝาด ใช้เป็นผักจิ้มหรือรับประทานประกอบกับลาบ ก้อย ของคนอีสาน ชาวบ้านนิยมเก็บมารับประทาน และมีจำหน่ายตามตลาดสดทุกท้องที่

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 61

ภาพที่ 26

ภาพที่ 26 แสดงลักษณะลำต้นของผักกะโดน กะโดนโคก กะโดนบก

Careya sphaerica Roxb.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Cassia garrettiana Craib

วงศ์ Caesalpinaceae

ชื่อพื้นเมือง ชีเหล็กสาร (อุตร มหาสารคาม นครราชสีมา ปราจีนบุรี อีสาน) กราบัด
กะบัด ชีเหล็กโคก ชีเหล็กแพะ (เหนือ) ชีเหล็กป่า แสมสาร (ภาคกลาง)

ไม้ต้นผลัดใบขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง 7 - 15 เมตร เรือนยอดกลมหนาทึบ เปลือกต้นมีสีน้ำตาลเรียบหรือแตกเป็นสะเก็ด ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกติดกับกิ่งแบบสลับ ใบประกอบแต่ละใบยาว 20-40 ซม. ใบย่อยมี 6-9 คู่ ออกตรงข้ามกัน ใบย่อยรูปไข่ค่อนข้างป้อม หรือรูปหอก (lanceolate) ปลายใบเรียวแหลม (acuminate) ขอบใบเรียบ ดอก ออกเป็นช่อแบบ panicle ตรงปลายกิ่ง ดอกย่อยมีจำนวนมากมาลัยสีเหลือง เกสรตัวผู้มี 10 อัน ยาวไม่เท่ากัน เกสรตัวเมียมี 1 อัน ผล เป็นฝักแบนขนาดกว้าง 2.5 ซม. ยาว 15 ซม. เมื่อแก่ฝักมักจะบิดม้วนงอและปริ้ออก มีเมล็ดอยู่ภายใน

นิเวศวิทยา พบขึ้นอยู่ตามป่าโดยทั่วไป เช่น ป่าเบญจพรรณ ป่าผสมผลัดใบ ป่าทุ่ง ตามไร่ และทุ่งนา ชาวบ้านบางท้องถิ่นนำไปปลูกตามสวน หรือตามหมู่บ้าน

แหล่งที่พบ ทุกท้องถิ่นที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อน ยอดอ่อน และดอกอ่อน ชาวบ้านรับประทานโดยนำไปต้มให้สุกแล้วรินน้ำขมทิ้ง แกงใส่หมู ไก่ หรือ เนื้อ ในบางท้องถิ่นแกงผสมกับน้ำคั้นจากใบย่านาง นิยมรับประทานแต่ไม่มีขายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 113

ภาพที่ 27 และภาพที่ 28

ภาพที่ 27 แสดงลักษณะใบ ช่อดอก และฝักของซีเหล็กสาร หรือแสมสาร

Cassia garretiana Craib

ภาพที่ 28 แสดงรูปร่างลักษณะ และขนาดของฝักซีเหล็กสาร หรือแสมสาร

Cassia garretiana Craib

Cassia occidentalis Linn.

วงศ์ Caesalpinaceae

ชื่อสามัญ Coffea Senna

ชื่อพื้นเมือง ผักเค็ด ผักเลนเค็ด (อุดร อีสาน) ชี้เหล็กเทศ หมากกะลิงเทศ (เหนือ)
ชুমเห็ดไทย (ไทย) ชุมเห็ดเล็ก พรมदान

ไม้พุ่มขนาดกลาง สูงประมาณ 0.5 - 2 เมตร ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ชนิดที่มีใบย่อยเป็นคู่ (Even pinnate) มีก้านใบ ออกแบบสลับ ใบย่อยรูปไข่ 3 - 6 คู่ กว้าง 3.4 - 4 ซม. ยาว 6.6 - 12.7 ซม. เรียงแบบตรงข้ามกัน ใบย่อยคู่ปลายสุดมีขนาดใหญ่ ส่วนคู่ที่อยู่ตรงโคนจะมีขนาดเล็กกว่า ดอก สีเหลืองออกเป็นช่อแบบ raceme สั้น ๆ ตรงช่อใบ มีกลีบดอก 5 กลีบ แยกกัน กลีบเลี้ยง 4 กลีบ โคนกลีบเชื่อมติดกัน เกสรตัวผู้มี 10 อัน เกสรตัวเมียมี 1 อัน ผล เป็นฝักแบบฝักถั่ว ขณะที่ยังอ่อนมีสีเขียว เมื่อฝักแก่มีสีน้ำตาล แต่ละฝักมีเมล็ดรูปร่างกลมหรือรี ประมาณ 40 - 50 เมล็ด

นิเวศวิทยา เป็นวัชพืชพบตามทุ่งที่ดอน ตามป่า ช้างทางเดิน ที่รกร้าง สนามหญ้า สวน ไร่ และนาทั่ว ๆ ไป

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อนและยอดอ่อน นำไปทำให้สุกเสียก่อนเพื่อกำจัดกลิ่น โดยการนึ่ง หรือ ลวก ใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริกรับประทานกับบ่น ลาบ ก้อย ไม่มีขายในตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 2

ภาพที่ 29 และภาพที่ 30

ภาพที่ 29 แสดงลักษณะช่อดอก และฝักอ่อนของผักเลนเค็ด หรือชุมเห็ดไทย
Cassia occidentalis Linn.

ภาพที่ 30 แสดงลักษณะนิเวศน์วิทยาของผักเลนเค็ด หรือชุมเห็ดไทย
Cassia occidentalis Linn.

Cassia siamea Britt.

<u>วงศ์</u>	Caesalpinaceae
<u>ชื่อสามัญ</u>	Cassod Tree, Thai Copper Pod
<u>ชื่อพื้นเมือง</u>	ผักขี้เหล็ก (อุตร อีสาน) ขี้เหล็ก (ทั่ว ๆ ไป) ขี้เหล็กแก่น (ราชบุรี) ขี้เหล็กบ้าน (ลำปาง สุราษฎร์ธานี) ขี้เหล็กหลวง (เหนือ) ขี้เหล็กใหญ่ (ภาคกลาง)

ไม้ต้นขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง สูง 6-12 เมตร เปลือกสีขาวปนน้ำตาลอ่อน ๆ แยกตามยาวของลำต้นเป็นร่องตื้น ๆ ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก (pinnate) ออกแบบสลับ ใบย่อยออกตรงข้ามกันมี 10-15 คู่ ขนาดของใบหรือใบย่อย กว้าง 2.2-3.5 ซม. ยาว 4.3-5 ซม. รูปไข่ (ovate) ปลายใบและฐานใบมน (obtus) ดอกออกเป็นช่อแบบ panicle ตรง ปลายกิ่งและซอกใบ สีเหลืองเข้ม กลีบเลี้ยงสีเขียวปนเหลืองมี 5 กลีบ กลีบดอกมี 5 กลีบแยกกัน สีเหลืองและหลอดวงง่าย เกสรตัวผู้มี 10 อัน ขนาดไม่เท่ากัน เกสรตัวเมียมี 1 อัน ดอกกลมหรือรูปไข่ สีเขียวอมเหลือง ผล เป็นฝักแบน ๆ สีน้ำตาล เข้ม ขนาดกว้าง 1.3 ซม. ยาว 22 ซม. ฝักแก่บิดงอเล็กน้อย มีเมล็ดสีน้ำตาลอยู่ภายใน

นิเวศวิทยา ขึ้นอยู่ตามป่าเบญจพรรณขึ้น ป่าผลัดใบผสม ป่าผสม ป่าทุ่ง ป่าแดง ตามไร่นา สวน ชาวบ้านนิยมนำไปปลูกตามบริเวณหมู่บ้าน

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อน ยอดอ่อน และดอกอ่อน ทำให้สุกเสียก่อนโดยการนำไปต้มรินน้ำขมทิ้ง แกงใส่กะทิ หรือผสมกับน้ำคั้นจากใบย่านาง ชาวบ้านนิยมรับประทานและมีขายตามตลาดสด ส่วนมากจะพบที่ทำเป็นแกงสำเร็จรูปแล้ว

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 14
ภาพที่ 31, 32 และภาพที่ 33

ภาพที่ 31 แสดงลักษณะช่อดอกและฝักอ่อนของซีเหล็ก

Cassia siamea Britt.

ภาพที่ 32 แสดงรูปร่างลักษณะและขนาดของซีเหล็ก

Cassia siamea Britt.

ภาพที่ 33 แสดงรูปร่างลักษณะ และขนาดของฝักชี้เหล็ก

Cassia siamea Britt.

Centella asiatica (Linn.) Urban

วงศ์ Umbelliferae (Apiaceae)

ชื่อพ้อง Hydrocotyle asiatica Linn.

ชื่อสามัญ Asiatic Pennywort

ชื่อพื้นเมือง ผักหนอก (อุตร อีสาน) ผักแว่นใต้ บัวบก

พืชล้มลุก อายุหลายปี เลื้อยไปตามพื้นดิน ใบและรากจะแตกตามข้อ ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกเป็นกระจุกติดกับราก (basal leaves) แผ่นใบรูปไต (reniform) หรือรูปกลม (orbicular) มีรอยเว้าลึกที่ฐานใบ ขอบใบมีรอยหยัก ผิวใบด้านบนเรียบ ด้านล่างมีขนสั้น ๆ เล็กน้อย ดอก ออกเป็นช่อคล้ายร่ม (umbel) ในตำแหน่งเดียวกันกับที่เกิดใบ มี 2-3 ช่อ ช่อดอกแต่ละช่อมักมี 3-4 ดอก แต่ละดอกมีกลีบดอก 5 กลีบ สีม่วงอมแดงโดยเรียงสลับกับ เกสรตัวผู้ซึ่งมี 5 อัน

นิเวศน์วิทยา เป็นพืชในเขตร้อนและบริเวณกึ่งเขตร้อนพบขึ้นตามที่สูงทั่วไป เช่นที่ลุ่มและตามคันนา ริมหนองน้ำทั่วไป ชาวบ้านมักจะนำมาปลูกตามบ้านเรือนหรือริมสระน้ำ หนองน้ำ

แหล่งที่พบ ทุกท้องถิ่นที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบทั้งใบอ่อนและใบแก่ รับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือทานกับลาบ ก้อย และซุบหน่อไม้ของชาวอีสาน หรือนำใบไปคั้นเอาน้ำสด ๆ ผสมน้ำตาล รับประทานเป็นเครื่องดื่ม ชาวบ้านนิยมรับประทานและมีจำหน่ายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 46, 50

Ceratopteris thalictroides (Linn.) Brongn.

วงศ์ Parkeriaceae (Ceratopteridaceae)

ชื่อพ้อง Acrostichum thalictroides Linn.

ชื่อสามัญ Floating Stag's Horn Fern, Pod Fern, Swamp Fern

ชื่อพื้นเมือง มั่นกบ ผักกูด (อุตร สกลนคร) ขาเขียดน้ำเค็ม (ตรัง) ผักกูดน้ำ (กรุงเทพฯ)
ผักขาเขียด (ภาคกลาง) ผักหนวดปลาชุก (จันทบุรี) มั่นญู (นครราชสีมา)

เฟินน้ำอายุปีเดียว พบขึ้นตามดินเลนและ ๑ ที่มีน้ำขัง ลำต้นสั้นตั้งตรง ใบ เป็น ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ก้านใบใหญ่พองและอวบน้ำ ใบอ่อนจะม้วนงอ ใบมี 2 ชนิด ชนิดหนึ่งไม่สร้างอับสปอร์ เป็นแผ่นสีเขียว ๑ อยู่ปริม ๑ น้ำ ใบอีกชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นแฉก ๑ เล็ก ๑ แต่ละแฉก จะสร้างอับสปอร์ม้วนอยู่ภายใน เป็นเส้นกลม ๑ และใบจะเล็กกว่าใบที่ไม่สร้างอับสปอร์มาก

นิเวศน์วิทยา พบทั่วไปตามคูคลอง หนองน้ำ นาข้าว แหล่งน้ำที่น้ำไม่ค่อยลึกมากนัก และมีแสงสว่างส่องถึง หรืออาจจะพบขึ้นตามดินและ๑โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน ในบางครั้งพบเฉพาะพวกใบที่จมอยู่ใต้น้ำทั้งหมด หรือเฉพาะพวกที่ใบโผล่พ้นเหนือผิวน้ำทั้งหมด

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อนรับประทานสด ๑ ร่วมกับลาบ ก้อย บัณเปลา ส้มตำ หรือรับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก ไม่มีจำหน่ายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 45
ภาพที่ 34

ภาพที่ 34 แสดงลักษณะลำต้นของมันกบหรือผักกูด หรือผักกูดน้ำ

Ceratopteris thalictroides(Linn.) Brongn.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Cissampelos pareira Linn.

วงศ์ Menispermaceae

ชื่อพื้นเมือง เกือบหมาน้อย (อุตร อีสาน) กรุงเขมา (นครศรีธรรมราช) ขงเขมา พระพาย (ภาคกลาง) เปล้าเลือด (แม่ฮ่องสอน) สีพัน (เพชรบุรี) อะกามินเยาะ (มลายู นราธิวาส)

ไม้เลื้อยขนาดเล็ก มีขนอ่อนนุ่มสีน้ำตาลปกคลุมอย่างหนาแน่นทั่วทั้งลำต้น ลำต้นยาวประมาณ 1-3 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยวออกแบบสลับ แผ่นใบรูปไข่ (ovate) รูปไข่จนเกือบกลม (orbicular-ovate) หรือรูปหัวใจ (cordate) กว้าง 3.5 - 5.5 ซม. ยาว 3-7 ซม. ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มกว่าด้านล่างซึ่งอาจจะมองเห็นเป็นสีเขียวทึบ ๆ มีขนอ่อนสีน้ำตาลปกคลุมทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 1.5 - 4 ซม. ขอบใบเรียบ (entire) ปลายใบมน (obtus) หรือปลายมนและมีติ่งสั้น ๆ ยื่นออกไปตรงกลางยอดใบ (mucronate) หรือแหลม (acute) ฐานใบตัดตรงหรือเกือบตรงแบบ truncate ดอก ออกเป็นช่อแบบ raceme ตรงซอกใบมีขนาดเล็กมาก สีขาวนวลหรือสีเหลืองอ่อน และมีขนอ่อนนุ่มสีน้ำตาลปกคลุม

นิเวศน์วิทยา พบขึ้นตามป่าทั่ว ๆ ไป ป่าผสมผลัดใบ ป่าทุ่ง ป่าละเมาะ ป่าไผ่ ส่วนมากจะพบตามบริเวณป่าที่ถูกทำลาย หรือตามไร่ทุกชนิด อาจจะเลื้อยพันต้นไม้อื่น หรือทอดเลื้อยขนานไปตามผิวดิน

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบทั้งใบอ่อนและใบแก่ รับประทานโดยการคั้นเอาน้ำจากใบสด ๆ สีเขียว กรองเอากากทิ้ง นำไปคลุกผสมกับบะเปลาพร้อมเครื่องปรุงรส ทั้งไว้ 2-3 นาที จะมีลักษณะแข็งตัวคล้ายวุ้นหรือเยลลี่ นำไปรับประทานร่วมกับข้าว ไม่มีขายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 24, 98

Cissus hastata Miq.

วงศ์ Vitidaceae (Vitaceae, Ampelidaceae)

ชื่อพ้อง Vitis hastata Miq., V. sagittifolia Laws.

ชื่อพื้นเมือง ผักออบแอบ (อุคร อีสาน) ฝักส้มออบ(สุราษฎร์ธานี) ส้มขาว (ปัตตานี)
ส้มสันคาน (ชลบุรี)

ไม้เถาเลื้อยพันต้นไม้อื่นโดยอาศัยมือเกาะ ที่มีสีแดงซึ่งออกตรงข้ามกับใบ ลำต้นมี
เหลี่ยมมุมเห็นเด่นชัด เช่นเดียวกัน ใบ เป็นใบเดี่ยวออกแบบสลับ แผ่นใบรูปหัวใจ
(sagittate) ขอบใบมีรอยหยักห่าง ๆ ปลายใบแหลม (acute) ฐานใบรูปหัวใจ (cordate)
ดอก ออกเป็นช่อแบบ cymes ตรงซอกใบ ดอกอ่อนสีเขียวอมขาวนวล เมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีแดง
ผล เป็นผลสด รูปกลมขนาดเล็กจำนวนมากมาย

นิเวศน์วิทยา พบขึ้นตามป่าละเมาะ ป่าทุ่ง ป่าเต็งรัง และบริเวณป่าที่มีความชื้นสูง เช่น
ตามแหล่งที่มีแม่น้ำ น้ำตก โดยเลื้อยพันเกาะต้นไม้อื่นหรือทอดเลื้อยไปตามพื้นดิน จะพบจำนวน
มากในช่วงฤดูฝน

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ต้น ใบ ดอก และผล ซึ่งมีรสเปรี้ยว นำไปปรุงเป็นอาหาร
หรือใส่ร่วมกับแกงเห็ดมีรสอร่อยน่ารับประทานมากขึ้น โดยอาจจะใช้หมกทุกส่วนพร้อมกันหรือ
ใช้เฉพาะยอดอ่อนและใบเท่านั้นก็ได้ ชาวบ้านนิยมรับประทาน สังเกตได้ว่าใบของออบแอบจะ
พบเห็นและมีวางจำหน่ายร่วมกับเห็ดที่ชาวบ้านเก็บมาวางขายตามตลาดสดโดยเฉพาะในช่วง
ฤดูฝนที่มี เห็ดเกิดขึ้นและออกดอกเท่านั้น

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 32, 81, 94
ภาพที่ 35 และภาพที่ 36

ภาพที่ 35 แสดงลักษณะของเถาใบมีเอวและช่อดอกอ่อนของออบแอน หรือส้มสันคาน

Cissus hastata Miq.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 36 แสดงลักษณะนิเวศน์วิทยาของออบแถบ หรือส้มต้นคาน

Cissus hastata Miq.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Cleome gynandra Linn.

วงศ์ Cleomaceae

ชื่อพ้อง Gynandropsis pentaphylla DC., G. gynandra Linn.

ชื่อสามัญ Wild Spider Flower

ชื่อพื้นเมือง ผักเสี้ยน (อุตร อีสาน) ผักส้มเสี้ยน (เหนือ) ผักเสี้ยน ผักเสี้ยนขาว (ไทย)

พืชล้มลุกขนาดเล็กมีกลิ่นเหม็น ใบและลำต้นมีต่อมซึ่งมียางเหนียวและขนปกคลุม ใบ เป็นใบประกอบแบบ palmate ชนิด 3 - 5 ใบย่อย ใบที่อยู่ตรงโคนต้นมักเป็นแบบ 3 ใบย่อย ใบย่อยรูปไข่กลับหรือขอบขนาน ปลายแหลม (acuminate) โคนใบสอบ (cuneate) ดอก สีขาวหรือเหลืองอ่อนออกเป็นช่อแบบ raceme กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปไข่ กลีบดอกสีขาว 4 กลีบ รูปไข่กลับ เกสรตัวผู้มี 6 อัน ดอกจะมีก้านชูเกสรตัวผู้และเกสรตัวเมีย (androgynophore) ยาว ผล เป็นฝักเรียวยาว แก่แล้วแตกออกเป็น 2 ซีก โดยมีเมล็ดจะติดยู่ตรงแกนกลาง

นิเวศน์วิทยา พบขึ้นในที่กลางแจ้ง ที่รกร้างริมทาง ไร่ สวน ป่าละเมาะ แปลงเพาะปลูก สวนสาธารณะ และแปลงไม้ประดับ ดอกจะบานในเวลากลางวัน และเหี่ยวในตอนบ่ายถึงค่ำ

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อนและยอดอ่อนชาวบ้านนิยมนำไปคองโดยหมักกับเกลือเพื่อขจัดกลิ่นเหม็นฉุน และให้มีรสเปรี้ยว รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือรับประทานกับปลาต่าง ๆ ไม่รับประทานสด ๆ เพราะว่ามีรสขมและกลิ่นเหม็นรุนแรง มีจำหน่ายตามตลาดสดในลักษณะที่คองให้มีรสเปรี้ยวแล้ว

ตัวอย่างพืช M. Aupanitichakit No. 15,96

ภาพที่ 37 และภาพที่ 38

ภาพที่ 37 แสดงลักษณะช่อดอก ฝักและใบ ของผักเสี้ยน

Cleome gynandra Linn.

ภาพที่ 38 แสดงลักษณะช่อดอกของผักเสี้ยน

Cleome gynandra Linn.

Coccinia grandis (Linn.) Voigt.

วงศ์ Cucurbitaceae

ชื่อพ้อง C.indica Wight & Arn.

ชื่อสามัญ Gouard

ชื่อพื้นเมือง ผักตำนิน ตำนิน (อุคร อีสาน) ตำลึง ผักตำลึง (ไทย) ผักแคบ (เหนือ)

ไม้เลื้อย ลำเถาอ่อน มีมือเกาะสำหรับเลื้อยพันต้นไม้อื่น หรือตามขอบริมรั้ว ใบ เป็นใบเดี่ยวออกแบบสลับ ใบเป็นรูปคล้าย 5 เหลี่ยม ขอบใบเว้าเล็กน้อย ส่วนฐานใบจะเว้า ลึกมากกว่าขอบใบ ดอก เป็นดอกเดี่ยวออกตรงซอกใบ แยกเพศกันและอยู่คนละต้น ดอก ตัวเมียและดอกตัวผู้จะมีกลีบเลี้ยงสีเขียว ปลายดอกแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกสีขาวเชื่อมติด กันเป็นรูปคล้ายกรวย ปลายแยกเป็น 5 กลีบ เกสรตัวผู้ 3 อัน และเกสรตัวเมียมี 1 อัน ผลอ่อนมีสีเขียว เมื่อสุกจะมีสีแดง

นิเวศน์วิทยา พบขึ้นอยู่ทั่วไปตามริมรั้ว หรือพันต้นไม้อื่นทั้งในที่ร่ม กลางแจ้ง ที่ร้างตาม ไร่ สวน และข้างทาง ชาวบ้านนิยมนำมาปลูกตามสวนริมรั้วข้างบ้าน

แหล่งที่พบ ในทุกห้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อน และยอดอ่อนนำไปทำเป็นแกง ผัก หรือนำไปนึ่ง หรือ ลวก แล้วใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริก ไม่นิยมรับประทานดิบ ๆ ชาวบ้านนิยมรับประทานและมีขายตาม ตลาดสดทั่วไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 89

ภาพที่ 39 และภาพที่ 40

ภาพที่ 39 แสดงลักษณะดอกของผักตำนิน หรือผักค้ำลึง

Coccinia grandis (Linn.) Voigt.

ภาพที่ 40 แสดงลักษณะผลอ่อนและผลแก่ของผักตำนิน หรือผักค้ำลึง

Coccinia grandis (Linn.) Voigt.

Connarus cochinchinensis (Baill) Pierre

วงศ์ Connaraceae

ชื่อพ้อง Tricholus cochinchinensis Baill

ชื่อพื้นเมือง ทับแถบ หมักทับแถบ ต้นหมาว้อ (อุตร สกลนคร) แลสบ (ราชบุรี)
 ถอบแถบ (ภาคกลาง) น้ำร้อย (ชุมพร) หมาว้อ (หนองคาย)

ไม้พุ่มหรือต้นขนาดเล็ก สูง 3.5 - 4.5 เมตร เปลือกลำต้นสีน้ำตาล
 เข้ม ใบ เป็นใบประกอบมี 5 - 7 ใบย่อย ผิวใบสีเขียวเข้มเป็นมันและเรียบ รูปรี (ellip-
 tic) หรือรูปไข่ (ovate) กว้าง 2.5 - 7 ซม. ยาว 3 - 14 ซม. ฐานใบกลม ปลายใบ
 แหลม (acute) ขอบใบเรียบ ดอก สีขาวออกเป็นช่อแบบ panicle ที่ปลายยอด ช่อดอกจะ
 มีขนอ่อนนุ่มปกคลุม กลีบเลี้ยงมีขนอ่อน ปกคลุมเฉพาะด้านนอก กลีบดอกเป็นกลีบแคบ ๆ 5 กลีบ
 ปลายแหลม (acute) สีขาวหรือขาวนวล ผล รูปรี มักจะเอียงหรือเบี้ยวไปข้างหนึ่ง (ob-
 liquely ellipsoid) เปลือกบางผิวเรียบสีเขียวเข้มเป็นมัน เปลือกด้านในมีขนอ่อนจำนวนมาก

นิเวศน์วิทยา พบตามป่าทุ่ง ป่าละเมาะ หรือป่าไม้ผลัดใบ บริเวณที่พบบ่อยจะเป็นดินร่วนปน
 ทราย

แหล่งที่พบ อ.หนองทาน อ.เพ็ญ อ.บ้านฝ้อ อ.หนองบัวลำภู อ.น้ำโสม

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อนและยอดอ่อน รับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริก
 หรือรับประทานร่วมกับลาบ ก้อย ย่างปลา ชาวบ้านนิยมรับประทาน แต่ไม่มีวางจำหน่ายตาม
 ตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 37, 38

ภาพที่ 41 และภาพที่ 42

ภาพที่ 4.1 แสดงลักษณะช่อดอกของหมากทับแถบ หรือถอบแถบ

Connarus cochinchinensis (Baill) Pierre

ภาพที่ 4.2 แสดงรูปร่างและลักษณะของหมากทับแถบ หรือถอบแถบ

Connarus cochinchinensis (Baill) Pierre

Crateva adansonii DC. subsp. odorata (Buch. - Ham.) Jacobs

วงศ์ Capparidaceae (Capparaceae)

ชื่อพ้อง C. roxburghii R.Br., C. odora Buch.-Ham.

ชื่อพื้นเมือง ผักกุ่ม (อุตร อีสาน) ผักก่าม (มหาสารคาม) ผักกุ่ม กุ่มน้ำ (ทั่วไป)

ไม้ผลัดใบ ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง 4 - 12 เมตร ลำต้นสีเทาหรือน้ำตาลอมเทา เปลือกค่อนข้างเรียบ ใบ เป็นใบประกอบชนิดที่มี 3 ใบย่อย (Trifoliate) ใบย่อยมีปลายแหลม (acute) โคนใบแคบหรือเบี้ยว (oblique) ขนาดกว้าง 3.3 - 10 ซม. ยาว 8.5 - 13 ซม. ก้านใบยาว ดอก ออกเป็นช่อ ตรงซอกใบหรือปลายกิ่ง ระยะแรกสีออกเขียวต่อมาสีขาว หรือสีขาวอมเหลือง ก่อนออกดอกจะผลัดใบแล้วจึงจะออกดอกพร้อมกับผลใบใหม่ ผล กลมรีหรือรูปไข่กลับ สีเทาอมขาวภายในมีเมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยา พบขึ้นตามริมฝั่งน้ำ ไร่ป่าผสมผลัดใบ ป่าแดง ป่าทุ่ง และตามไร่ร้าง ชาวบ้านนิยมนำไปปลูกตามสวน หรือริมรั้วข้างบ้าน

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน และช่อดอกอ่อน โดยนำไปคองหรือหมักกับน้ำเกลือให้มีรสเปรี้ยว รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือรับประทานกับปลา

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 12, 20

ภาพที่ 43

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 43 แสดงลักษณะช่อกดอกของฝักกุ่ม ฝักกุ่ม หรือกุ่มน้ำ

Crataeva adansonii DC. subsp. odorata Jacobs.

ศูนย์งวิทยาทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Crateva religiosa Ham.

วงศ์ Capparidaceae (Capparaceae)

ชื่อพื้นเมือง ผักกุ่ม (อุตร) กุ่ม (เลย) กุ่มบก (ชลบุรี)

ไม้ต้นสูง 5 - 15 เมตร ตามกิ่งและก้านใบจะมีจุดสีขาวหรือน้ำตาลกระจายอยู่ทั่วไป ใบ เป็นใบประกอบแบบ palmate ชนิดที่มีใบย่อย 3 ใบ ใบย่อยปลายเรียวแหลม ก้านสั้นมาก (acuminate) แผ่นใบบาง นิ่ม ใบรูปขอบขนาน หรือรูปไข่กลับ กว้าง 4 - 11 ซม. ยาว 8.5 - 18 ซม. ดอก ออกเป็นช่อสีขาว มี 3-5 ดอก หรือมากกว่า กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกรูปรี หรือรูปไข่กว้าง ปลายแหลมหรือมน 5 กลีบ ก้านชูเกสรสีม่วงหรือชมพู เป็นเส้นยาว ๆ เห็นชัดเจน

นิเวศน์วิทยา พบขึ้นตามป่าที่มีน้ำ ริมฝั่งแม่น้ำ ขอบบึง และคลอง

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน และช่อดอกอ่อนนำไปคองด้วยน้ำเกลือและตากแดดทิ้งไว้ประมาณ 2 - 3 วัน แล้วนำไปปรุงอาหารโดยการผัดหรือแกง หรือหมักให้มีรสเปรี้ยวรับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก รับประทานร่วมกับบ่นปลา

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 6

ภาพที่ 44 และภาพที่ 45

ศูนย์ยาพิษวิทยา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 44 แสดงลักษณะช่อดอกของผักกุ่ม หรือกุ่มบก

Crataeva religiosa Ham.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 45 แสดงลักษณะนิเวศน์วิทยาและลักษณะ

ลำต้นของผักกุ่ม Crataeva religiosa Ham.

Cratoxylum formosum (Jack.) Dyer subsp. pruniflorum (Kurz.) Gogel.

วงศ์ Hypericaceae (Clusiaceae)

ชื่อพื้นเมือง ผักต้ว (อุตร มหาสารคาม อีสาน) ตาว (สตูล) ต้วชน (นครราชสีมา)
 ต้วแดง ต้วยาว ต้วเลือด (เหนือ) ต้วเหลือง (ภาคกลาง) แต้หวิน
 (ลำปาง) แต้ (ไทย) เต่า (เลย)

ไม้ต้นขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง เรือนยอดกลม เปลือกสีน้ำตาลเข้มแตกเป็นสะเก็ด
 ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปไข่กลับ (obovate) ออกเป็นคู่ ๆ ตรงข้ามกัน ใบที่อยู่ทางปลายกิ่ง
 จะใหญ่กว่าใบที่อยู่โคนกิ่ง ขนาดกว้าง 2 - 3.4 ซม. ยาว 3 - 6.5 ซม. ดอก ออกเป็น
 กระจุกลีชมนุ่ม ๆ หรือสีแดงตามกิ่ง กลีบดอกมี 5 กลีบ ยาวกว่ากลีบเลี้ยง ผล มีขนาด
 เล็ก รูปรี ปลายเรียวแหลม เปลือกแข็งสีดำเป็นมัน มีเมล็ดสีน้ำตาลอยู่ภายใน

นิเวศวิทยา พบขึ้นอยู่ทั่วไปในป่า เช่น ป่าทุ่ง ป่าแดง ป่าเบญจพรรณแล้ง

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ให้ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำเอามาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อน ยอดอ่อน และช่อดอกอ่อน รับประทานสด ๆ เป็นผัก
 จิ้มน้ำพริกมีรสเปรี้ยว รับประทานร่วมกับ ลาบ ก้อย ของชาวอีสาน หรือทำให้สุกโดยการนำไป
 ต้มเป็นแกงเพื่อให้ออกรสเปรี้ยว ส่วนดอกนำไปต้มเป็นแกง บางครั้งใช้ผสมกันทั้งใบอ่อนและ
 ดอก เป็นพืชผักชนิดหนึ่งที่นิยมรับประทานกันมากและมีขายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. ๑๘, ๑๓

ภาพที่ 46

ภาพที่ 46 แสดงลักษณะดอกของผักต้ว หรือแก้ว Cartoxylum formosum (Jeck.)

Dyer. subsp. pruniflorum (Kurz.) Gogel.

ที่วางจำหน่ายตามตลาดสด

Derris scandens (Roxb.) Benth.

วงศ์ Fabaceae

ชื่อพื้นเมือง เกือบตาปลา (อุตร สกลนคร) เครือเขาหนัง เกือบตาปลา (นครราชสีมา)
เถาวัลย์เปรียง (ภาคกลาง) พานโสน (ชุมพร)

ไม้รอเลื้อย (scandent) เปลือกสีน้ำตาลเข้ม ตามลำต้น กิ่ง มีเลนทิเซลเป็นจุด สีขาวและน้ำตาล กระจายอยู่ทั่วไป ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกที่มีใบย่อยเพียง 1 ใบ (odd-pinnate) ใบย่อยมี 4 - 6 คู่ ออกตรงข้ามกัน (opposite) หรือเยื้องกันเล็กน้อย รูปขอบขนาน (oblong) หรือรูปไข่ขอบขนาน (ovate oblong) ขอบใบเรียบ (entire) ปลายใบหยักเป็นร่องเล็ก ๆ (emarginate) ดอก สีขาวอมชมพูกลิ่นหอมอ่อน ๆ ออกเป็นช่อแบบ raceme ที่ยอดปลายกิ่งหรือซอกใบ ขนาดช่อยาว 15 - 45 ซม. จำนวนดอกย่อยมากมาย ดอกย่อย ลักษณะดอกเป็นแบบดอกเดี่ยว ขนาด 0.6 - 0.7 ซม. กลีบเลี้ยงสีม่วงแกมแดงหรือม่วงแกมน้ำตาล เชื่อมติดกันเป็นหลอดรูปถ้วยหรือรูประฆัง (campanulate) หุ้มกลีบดอกและมีขนอ่อนปกคลุม กลีบดอกสีชมพูอมม่วงหรืออาจจะจางจนเกือบเป็นสีขาว ผล เป็นฝักแบนยาวและแคบ ปลายแหลม ยาว 3.5 - 9.5 ซม. ฝักอ่อนสีเขียว มีขนสีน้ำตาลอ่อนหรือสีขาว ปกคลุมเต็มทั่วทั้งฝัก

นิเวศวิทยา พบขึ้นพันหรือคลุมต้นไม้อื่น ตามป่าละเมาะ ป่าทุ่ง หรือตามข้างทางริมถนนหลวง

แหล่งที่พบ อ.หนองทาน อ.เพ็ญ อ.บ้านฝ้อ อ.หนองบัวลำภู อ.น้ำโสม

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน ที่มีสีเขียวอ่อนหรือเขียวอมเหลือง รับประทานสด ๆ มีรสฝาด ใช้เป็นผักจิ้มนำพริก หรือรับประทานร่วมกับลาบ ก้อย อย่างปลา แจ่ว อาหารของทางอีสาน ชาวบ้านนิยมรับประทานในบางฤดูกาล โดยเฉพาะในช่วงต้นฤดูฝน ไม่มีวางจำหน่ายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 69

ภาพที่ 47

ภาพที่ 47 แสดงลักษณะใบช่อดอกและฝักของเหือดาปลา หรือเดาวัลย์เปรียง
Derris scandens (Roxb.) Benth.

Dialium cochinchinense Pierre

วงศ์ Caesalpinaceae

ชื่อสามัญ Velvet Tamarind

ชื่อพื้นเมือง เค็ง (อุตร มหาสารคาม) หมากเค็ง (อีสาน) หยี (ภาคกลาง) กาทยี
เซลง (ทั่วไป) นางคำ (นครราชสีมา) อีต่าง หมากแดง

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 12 - 30 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มกลม สีเขียว
เข้ม เปลือกสีเทาหรือน้ำตาลแตกออกเป็นสะเก็ดเล็กทั่วทั้งต้น ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก
(pinnate) ไม่มีขน ใบย่อยรูปไข่ (ovate) บ้าง ๑ หรือมน ออกสลับเยื้อง ๆ กันเล็กน้อย
กว้าง 1.5 - 4.6 ซม. ยาว 3.5 - 7.5 ซม. ดอก สีขาวออกเป็นช่อ แบบ panicle
ตรงปลายกิ่ง ดอกตูมขนาดเล็กรูปไข่ ผลเป็นฝักรูปไข่ เมื่อแก่จัดเปลือกจะมีสีดำ เนื้อภายใน
ในผลสีส้มอมน้ำตาล เมล็ดสีน้ำตาลอ่อน

นิเวศวิทยา พบตามป่าดิบแล้ง ป่าทุ่ง ป่าผลัดใบผสม ป่าเบญจพรรณขึ้น โดยขึ้นอยู่ต่าง ๆ
กัน และพบตามบริเวณไร่ นา สวน

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อน ยอดอ่อน มีรสเปรี้ยว ไม่นิยมรับประทานสด ๆ แต่
จะนำไปต้มเป็นผักใส่แกงทำให้ออกรสเปรี้ยว ผลรับประทานได้ เรียกว่าลูกหยี ผลดิบจะมีรสฝาด
ชาวบ้านนำไปต้มให้สุกเพื่อรับประทานเมล็ด ส่วนผลที่แก่จัดเปลือกมีสีดำ รับประทานเนื้อใน
หุ้มเมล็ด ซึ่งมีสีส้มอมน้ำตาลรสฝาดอมหวานเล็กน้อย มีจำหน่ายตามตลาดสดเฉพาะส่วนของผล
ดิบที่ต้มให้สุก และผลที่แก่แล้วเท่านั้น

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 53

ภาพที่ 48

ภาพที่ 48 แสดงลักษณะช่อดอกของหมากเค็ง หรือหยี

Dialium cochinchinensis Pierre

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Dolichandrone spathacea (Linn.f.) Schum

วงศ์ Bignoniaceae

ชื่อพ้อง D. rheedii Seem.

ชื่อพื้นเมือง แควอว (อุตร) แควป่า (มหาสารคาม) แคนา แคน้ำ แควป่า (ภาคกลาง)
 แคะทะเล (ตราด) แคะฝาย แคะแหแห้ แคะขี้ (เหนือ) แคะทุ่ง

ไม้ต้นขนาดกลาง สูง 10 - 15 เมตร เปลือกลำต้นสีน้ำตาลหรือน้ำตาลเข้ม ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก (pinnate) ชนิดที่มีใบยอด 1 ใบ (odd-pinnate) ออกตรงข้ามกัน ใบย่อยออกเป็นคู่ ๆ ตรงข้ามกัน 3 - 5 คู่ รูปไข่แกมขอบขนาน (ovate-oblong) กว้าง 3.5 - 4.2 ซม. ยาว 5.4 - 9.2 ซม. ดอก ออกเป็นช่อแบบ raceme สีขาวบานทีละดอก มีกลิ่นหอม บานตอนกลางคืนจนถึงรุ่งเช้าแล้วก็ร่วงหล่นลงพื้น กลีบเลี้ยงเหนียวและหนา (coriaceous) หุ้มดอกตูมเอาไว้ เมื่อดอกบานจะแยกออกลักษณะเป็นกาบ (spathe) กลีบดอกสีขาวหรือขาวนวลเป็นหลอดตรงโคนแล้วผายออกเป็นรูประฆัง (campanulate) ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ขอบของกลีบจะมีรอยย่น ๆ (crispy) ผล เป็นฝักแบน โค้งงอ ขนาดกว้าง 1 - 2 ซม. ยาว 30 - 90 ซม. มีเมล็ดซึ่งมีปีกจำนวนมากมาอยู่ภายใน

นิเวศวิทยา พบขึ้นตามป่า ทุ่ง ไร่ นา

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร กลีบดอกที่บานแล้ว ทำให้สุกเสียก่อนโดยลวก นึ่ง หรือนำไปต้ม รินน้ำขมทิ้งไว้ใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริก ใบบางท้องที่นำไปแกงเป็นแกงส้มหรือผสมน้ำคั้นจากใบย่านางแกง เช่นเดียวกับแกงหน่อไม้หรือแกงขี้เหล็ก

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 22, 86

ภาพที่ 49 และภาพที่ 50

ภาพที่ 49 แสดงลักษณะดอกของแคอว หรือแคป่า
Dolichandrone spathaceae Schum.

ภาพที่ 50 แสดงลักษณะฝักของแคอว หรือแคป่า
Dolichandrone spathaceae Schum

Dregea volubillis Stapf

วงศ์   Asclepiadaceae

ชื่อพื้นเมือง   ผักม้วน (อุตร สกลนคร อีสาน) กระทุงหมาบ้า (ภาคกลาง) ช้วนหมู (ภาคเหนือ)

ไม้เลื้อย เนื้อแข็ง (woody climber) มีอายุหลายปี ลำต้นสีน้ำตาลอ่อน และเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลแกมดำเมื่อแก่ ตามลำต้นจะมีรอยแตกเป็นจุดสีน้ำตาล มียางสีขาว ใบเป็นใบเดี่ยวรูปไข่ (ovate) ออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน ไม่มีหูใบ ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม โคนใบเว้า กลม หรือตัด ใบเป็นมันเห็นเส้นกลางใบชัดเจน ใบกว้าง 4-10 ซม. ยาว 6-14 ซม. ดอก สีเขียวอ่อน ออกเป็นช่อที่ซอกใบหรือตามข้อ แต่ละช่อมีดอกจำนวนมาก ดอกแต่ละดอกเป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ แยกกันหรือติดกันที่ฐานเล็กน้อย กลีบดอก 5 กลีบ ติดกันเป็นท่อที่โคน เวลารับน้ำกลีบดอกจะกางออก ผล เป็นฝักคู่ (follicle) รูปหอก ปลายตัด สีเขียวอ่อนและมีจุดตามผิวของฝัก

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามชายป่า ป่าละเมาะ สวน หรือบริเวณริมน้ำ ชาวบ้านมักจะนำไปปลูกให้พันต้นไม้อื่นที่ขึ้นตามบริเวณหมู่บ้าน

แหล่งที่พบ   อ. เพ็ญ   อ. บ้านฝ้อ   อ. น้ำโสม   กิ่ง   อ. ทุ่งฝน

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ช่อดอกอ่อนที่ยังตูมหรือดอกที่บานเล็กน้อย ซึ่งมีสีเขียวอ่อนและยอดอ่อนนำไปนึ่งหรือลวกให้สุกเสียก่อน รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก มีขายตามตลาดสดในบางท้องที่และบางฤดูกาล

ตัวอย่างพืช   M. Aupanitchakit No. 62

ภาพที่ 51 และภาพที่ 52

ภาพที่ 51 แสดงลักษณะช่อดอกของผักม้วน หรือกระทุงหมาบ้า

Dregea volubilis Stapf.

ภาพที่ 52 แสดงลักษณะนิเวศน์วิทยา ผล และใบของผักม้วน หรือกระทุงหมาบ้า

Dregea volubilis Stapf.

Emilia sonchifolia (Linn.) DC.

วงศ์ Compositae (Asteraceae)

ชื่อสามัญ Flora's Paint Brush

ชื่อพื้นเมือง ผักลิ้นปี่ (อุตร อีสาน) ผักแดง (เลย) ผักบั้ง (ลำปาง) ทางปลาช่อน (ไทย) หุบปลาช่อน

พืชล้มลุก ลำต้นกลมสีเขียวตั้งตรง ใบ เป็นใบเดี่ยวออกสลับ ขอบใบเว้าเรียบ หรือหยัก ปลายใบกว้าง โคนใบจะเรียวเล็ก แผ่นใบคล้ายหัตถ์ลูกศร (sagittate) ผิวใบ เรียบเกลี้ยง ไม่มีขนปกคลุม ไม่มีก้านใบ ดอก ออกเป็นช่อสีม่วง ช่อดอกแบบ Composite หรือ Capitulum มีแต่ดอกย่อยวงใน (disc floret) ไม่มีดอกย่อยวงนอก (ray floret) ดอกย่อยวงในแต่ละดอกลักษณะเป็นหลอดเล็ก ๆ ปลายแยก 5 กลีบ สีม่วง

นิเวศน์วิทยา พบขึ้นตามสวน ไร่ คันทนาของนาข้าว ขึ้นได้ทั้งสภาพที่แห้งแล้ง ร่มชื้นและ กลางแจ้ง หรือตามที่รกร้าง ช้างทาง ริมถนน พบกระจายอยู่ทั่วไปในประเทศไทย

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบทั้งใบอ่อนและใบแก่ รับประทานสด ๆ ใช้เป็นผัก จิ้มน้ำพริก ลาบ ก้อย มีการวางขายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitichakit No. 11, 87

ภาพที่ 53 และภาพที่ 54

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 53 แสดงลักษณะลำต้นและนิเวศน์วิทยาของผักกั้นปี หรือหูกปลาชอน

Emilia sonchifolia (Linn.) DC.

ภาพที่ 54 แสดงลักษณะช่อดอกของผักลิ้นปี่ หรือหูปลาช่อน

Emilia sonchifolia (Linn.) DC.

ศูนย์วิทยาศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Eugenia clarkeana King

วงศ์ Myrtaceae

ชื่อพื้นเมือง หมากหว้า (อุตร สกลนคร) หว่าป่า (ปัตตานี)

ไม้ต้น สูง 10-15 เมตร ลำต้นสีน้ำตาล เปลือกแตกเป็นร่อง กิ่งอ่อนมีสีเทาปนน้ำตาล ใบ เป็นใบเดี่ยวสีเขียวเข้มเป็นมัน ออกเป็นคู่ตรงข้าม รูปรี (elliptic) หรือรูปไข่ (ovate) ปลายใบแหลม (acute) ฐานใบสอบ (cuneate) ขอบใบเรียบ กว้าง 2.5-4.5 ซม. ยาว 6-10 ซม. ก้านใบยาว 1.0-1.5 ซม. ดอก ออกเป็นช่อแบบ panicle ออกตามบริเวณกิ่ง ดอกแต่ละดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ แยกกัน กลีบดอกสีเหลืองอ่อนหรือสีขาวมี 5 กลีบ แยกกัน ผล เป็นผลสดแบบ berry รูปรีวงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6.0-8.0 มม. ขณะที่ผลอ่อนมีสีเขียว แล้วเปลี่ยนเป็นสีแดงและดำเมื่อแก่ และจะมีรสหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย เมล็ดรูปกลมสีเขียวหรือน้ำตาลอ่อน

นิเวศน์วิทยา เป็นพันธุ์ไม้ที่พบขึ้นอยู่ตามป่าผสมผลัดใบ ตามทุ่งนา และตามสวนของชาวบ้าน

แหล่งที่พบ อ. เพ็ญ อ.หนองทาน อ.บ้านดุง อ.บ้านฝ้อ อ.น้ำโสม อ.หนองบัวลำภู

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน ที่มีสีแดงอมน้ำตาลรับประทานสด ๆ มีรสฝาด-อมเปรี้ยว รับประทานเป็นผักสดร่วมกับลาบ ก้อย ป่นปลา หรือนำไปห่อเป็นเมี่ยง ผลสุกรับ-รับประทานสด ๆ เป็นผลไม้

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 39

ภาพที่ 55 และภาพที่ 56

ภาพที่ 55 แสดงลักษณะใบอ่อนของหมากหว่า หรือหว่าป่า

Eugenia clarkeana King

ภาพที่ 56 แสดงลักษณะผลอ่อนของหมากหว่า

Eugenia clarkeana King

Eugenia grata Wight

วงศ์ Myrtaceae

ชื่อพื้นเมือง ผักเม็ก (อุตร อีสาน) ไคร้เม็ก (เชียงใหม่) เสม็ดชุน (ภาคกลาง)
ยี่มือแล (มลายู ภาคใต้) เสม็ด (สตูล สกลนคร)

ไม้ต้นขนาดกลาง สูง 4 - 10 เมตร ลำต้นสีน้ำตาลปนเทา มีรอยแตกเปลือกหลุดลอกได้ ใบ เป็นใบเดี่ยว ใบอ่อนสีแดงระเรื่อ หรือสีน้ำตาลอ่อน ใบแก่สีเขียวเข้ม ออกเป็นคู่ตรงกันข้าม รูปรี (elliptic) หรือรูปไข่ปนขอบขนาน (ovate oblong) ขอบใบเรียบ (entire) ปลายใบแหลม (acuminate) ฐานใบสอบ (cuneate) กว้าง 1.5 - 3 ซม. ยาว 5 - 8.5 ซม. เมื่อขยี้ใบดมจะมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ ดอก สีขาวนวลออกเป็นช่อแบบ panicle ตรงช่อใบ ดอกแต่ละดอกมีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกสีขาวนวล 5 กลีบ ช่อดอกอ่อนเห็นเป็นสีเขียวอ่อน ผล เป็นแบบผลสด (berry) รูปไข่ ขนาดเท่าเมล็ดถั่วลิสง ผิวเรียบอ่อนนุ่มสีขาว มีกลิ่นหอม มีเมล็ดขนาดเล็ก รูปกลมสีน้ำตาลอยู่ภายใน 1 เมล็ด

นิเวศน์วิทยา พบตามป่าทุ่ง ป่าเต็งรัง ป่าละเมาะ และตามชายป่าริมทางถนนหลวง

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อน และยอดอ่อน รับประทานสด ๆ มีรสฝาดเผื่อน ๆ ร่วมกับ ลาบ ก้อย แจ่ว ของทางอีสานหรือใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริก ชาวบ้านนิยมรับประทาน และมีวางจำหน่ายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป ส่วนผลใช้รับประทานเป็นผลไม้

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 10

ภาพที่ 57 ภาพที่ 58

ภาพที่ 57 แสดงลักษณะช่อดอกและใบของผักเม็ก หรือ เสม็ดชุน

Eugenia grata Wight

ภาพที่ 58 แสดงลักษณะผลของผักเม็ก หรือ เสม็ดชุน

Eugenia grata Wight

Feroniella lucida Swing.

วงศ์ Rutaceae

ชื่อพื้นเมือง หมากสัง (อุตร มหาสารคาม อีสาน) มะสัง (ภาคกลาง)

ไม้ต้นขนาดกลาง สูง 10-15 เมตร มีหนามตามลำต้น กิ่งอ่อนมีขนปกคลุม ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว หรือแบบขนนก 2 ชั้น ยาว 4.5-5.5 ซม. ออกเวียนเป็นเกลียว (spiral) ตามกิ่ง ใบย่อยออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน และตรงปลายจะมีใบย่อยเพียงใบเดียว ใบย่อยรูปไข่ (ovate) หรือรูปไข่กลับ (obovate) ฐานใบแหลม (cuneate) มน (obtuse) หรือกลม (round) ตามผิวใบมีต่อมน้ำมันแลเห็นเป็นจุดใส ๆ (pellucid dotted) ดอก สีเหลือง ออกเป็นช่อแบบ panicle ตรงช่อใบ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมี 5-6 กลีบ เกสรตัวผู้ 10-12 อัน แยกกัน เกสรตัวเมียมี 1 อัน ผล รูปร่างกลมแป้น (depress - globose) สีเขียว เมื่อแก่จัดสีน้ำตาลเปลือกแข็งและหนา มีเมล็ดจำนวนมากขนาดเล็กลง ๆ ฝังอยู่ในเนื้อสีขาว

นิเวศวิทยา พบตามป่าทุ่ง ป่าแดง ป่าผสมผลัดใบ ตามไร่ สวน ชาวบ้านบางท้องถิ่นมักจะนำมาปลูกตามบ้าน

แหล่งที่พบ ทุกท้องถิ่นที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน และช่อดอกอ่อน รับประทานสด ๆ ประกอบกับอาหารพวกปลา ก้อย ซุบหน่อไม้ หรือจิ้มกับน้ำพริก ชาวบ้านนิยมรับประทานและมีขายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 3
ภาพที่ 59 และภาพที่ 60

ภาพที่ 59 แสดงลักษณะช่อดอกของหมากสัง หรือมะสัง

Feroniella lucida Swing.

ภาพที่ ๕๐ แสดงลักษณะลำต้นของหมากสัง ทวีอมะสัง

Feroniella lucida Swing.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Ficus benjamina Linn.

<u>วงศ์</u>	Moraceae
<u>ชื่อพ้อง</u>	<u>F. retusa</u> Linn. var. <u>nitida</u> (Thunb.) Miq.
<u>ชื่อสามัญ</u>	Golden Fig, Weeping Fig, Waringin, Banyan, Willow Fig Tree, Ceylon Willow
<u>ชื่อพื้นเมือง</u>	ต้นไทร (อุตร) จาเรย ไทร (นครศรีธรรมราช) ไทรกระเบื้อง (ประจวบคีรีขันธ์) ไทรย้อย ไทรย้อยใบแหลม (ตราด กรุงเทพฯ)

ไม้ต้นขนาดใหญ่สูง 7-20 เมตร แตกกิ่งก้านสาขามากมาย เรือนยอดกลมกว้าง ลำต้น สีน้ำตาลหรือน้ำตาลปนเทา ทั้งกิ่งอ่อนและแก่ไม่มีขนปกคลุม กิ่งจะห้อยย้อยลงข้างล่าง มีราก เกิดตามบริเวณกิ่งและลำต้นจำนวนมากมาย รากจะห้อยย้อยลงสู่พื้นดินเมื่อเจริญเติบโตมากขึ้น จะมีลักษณะคล้ายลำต้น ทำให้มองเห็นว่ามีลำต้นจำนวนมาก ใบ เป็นใบเดี่ยวออกแบบสลับ ใบหนา รูปรี หรือค่อนข้างกลม กว้าง 2-5 ซม. ยาว 5.5-10.5 ซม. ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ฐานใบมน ผิวใบเรียบเป็นมันทั้งสองด้าน ช่อดอก แบบ hypanthodium รูปร่างกลม หรือรูปไข่ ไม่มีก้าน ออกเป็นคู่ที่ซอกใบ ผล รูปกลมหรือรูปไข่ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.0-1.5 ซม. ผนังเยื่ออ่อนสีเขียว และมีขนปกคลุม เมื่อแก่จึงเปลี่ยนเป็นสีเหลืองและผิวเกลี้ยง

นิเวศวิทยา พบขึ้นอยู่บริเวณริมทางถนนหลวง หรือบริเวณที่มีความชื้นสูง เช่นใกล้ริมลำธาร หรือ น้ำตก

แหล่งที่พบ อ.บ้านฝ้อ อ.น้ำโสม อ.หนองบัวลำภู

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อนและใบอ่อนรับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริกหรือใช้ เป็นใบเมี่ยง ไม่มีวางขายตามตลาดสด ชาวบ้านจะเก็บมารับประทานเมื่อพบตามป่า

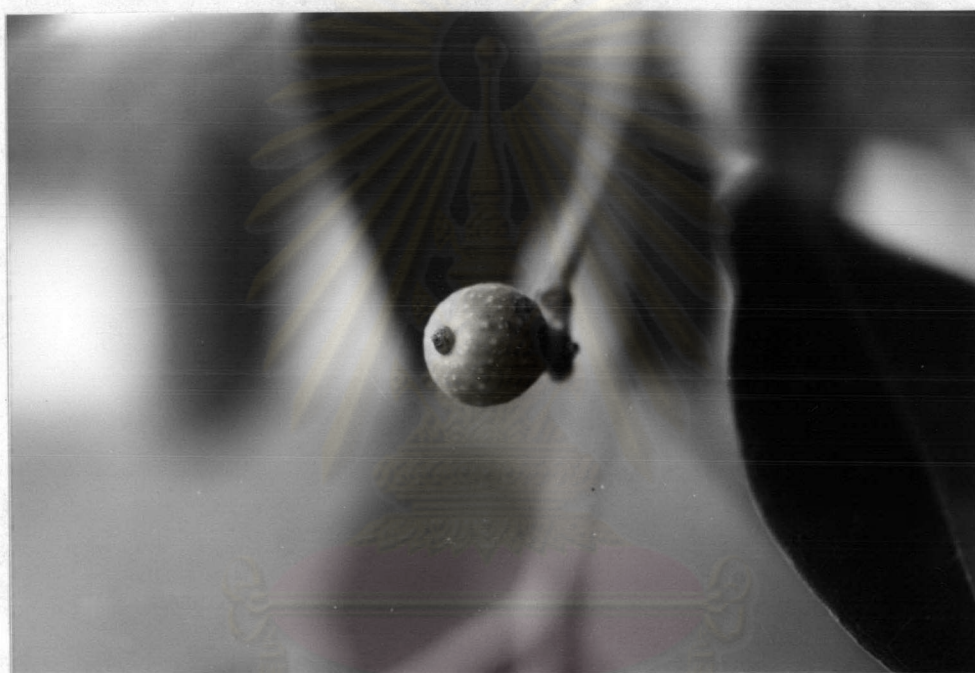
ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 114

ภาพที่ 61 และภาพที่ 62

ภาพที่ 61 แสดงลักษณะใบอ่อนของต้นไทร หรือไทรย้อยใบแหลม
Ficus benjamina Linn.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 62 แสดงลักษณะผลของต้นไทร หรือไทรย้อยใบแหลม
Ficus benjamina Linn.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Ficus fistulosa Reinw.

วงศ์ Moraceae

ชื่อพื้นเมือง ทมากเดื่อ (อุตร) จิ้งขาว ชั่งขาว ชั่งบ้าน (นครศรีธรรมราช) ชั่งเดือย (ตรัง)
มะเคือปล้อง (ตราด)

ไม้ต้นสูง 7-12 เมตร แผ่ทรงพุ่มในระดับสูง ลำต้นมีสีน้ำตาลปนเทา กิ่งอ่อนมีสีเขียว
ปนน้ำตาล แต่ส่วนยอดจะมีสีเขียวอมแดงหรือสีแดง ใบ เป็นใบเดี่ยวออกตรงข้าม ตรงบริเวณ
โคนกิ่ง และเรียงแบบสลับ บริเวณปลายกิ่ง รูปใบเรียวหรือรูปหอก (lanceolate) ปลายใบ
แหลม (acute) ฐานใบมน (obtuse) หรือแหลม ขอบใบเรียบหรือหยักเล็กน้อย ใบกว้าง
2.5-18 ซม. ยาว 9.5-38 ซม. ใบด้านบนสีเขียวเข้มกว่าด้านล่าง ผิวใบเกลี้ยงเป็นมัน
ช่อดอกแบบ hypanthodium รูปรางกลมหรือรูปไข่ มีก้านสั้น เกิดเดี่ยว ๆ หรือเป็นคู่ หรือ
เป็นกลุ่มที่กิ่งและลำต้น ผลอ่อนมีสีเขียวและจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองอ่อนหรือเหลืองอมส้มเมื่อแก่
ดอกตัวผู้เกิดอยู่รอบช่องเปิด มีเกสรตัวผู้ 1 อัน ดอกตัวเมียอาจมีก้านหรือไม่มีก้าน เมล็ดกลมหรือ
รูปไต มีเมือกเหนียวหุ้มอยู่

นิเวศวิทยา พบตามป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา หรือบริเวณที่มีความชื้นสูง เช่น บริเวณริมลำธาร
และน้ำตก

แหล่งที่พบ อ. น้ำโสม อ. บ้านฝ้อ อ.หนองบัวลำภู อ. เพ็ญ

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน ช่อดอกและผลอ่อน ๆ รับประทานสด ๆ เป็น
ผักจิ้มน้ำพริก ชาวบ้านนิยมรับประทานและวางจำหน่ายตามตลาดสด บางท้องถิ่นนำไปอ่อนไปทำ
ห่อหมกแทนใบยอ

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 41, 90
ภาพที่ 63 ภาพที่ 64

ภาพที่ ๕๓ แสดงลักษณะผลอ่อนของหมากเตื่อ หรือมะเคื่อปล่อง

Ficus fistulosa Reinw.

ภาพที่ ๕๔ แสดงลักษณะการติดผลตามกิ่งและลำต้นของหมากเตื่อ หรือมะเคื่อปล่อง

Ficus fistulosa Reinw.

Ficus racemosa Linn.

วงศ์ Moraceae

ชื่อพ้อง F. glomerata Roxb.

ชื่อพื้นเมือง หมากเดื่อ (อุตร) กูแซ (กะเหรี่ยงแม่ฮ่องสอน) เดื่อเกลี้ยง (ภาคกลาง, ภาคเหนือ) เดื่อน้ำ (ภาคใต้) มะเดื่อ (ลำปาง) มะเดื่อชุมพร มะเดื่ออุทุมพร (ภาคกลาง)

ไม้ต้นขนาดใหญ่สูง 10-20 เมตร ลำต้นสีน้ำตาล หรือน้ำตาลปนเทา กิ่งอ่อนสีเขียว หรือสีเขียวปนน้ำตาล เกลี้ยงหรือมีขนปกคลุม กิ่งแก่มีสีน้ำตาลเกลี้ยงหรือมีขนปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกแบบสลับ ใบบาง รูปไข่ (ovate) หรือรูปหอก (lanceolate) กว้าง 4-16.5 ซม. ยาว 12-30 ซม. ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ฐานใบมนหรือกลม ผิวใบเกลี้ยง หรือมีขนปกคลุม หูใบรูปหอกไม่ร่วงหลุดง่าย ช่อดอกแบบ hypanthodium มีก้าน เกิดเป็นกลุ่มบนกิ่งสั้น ๆ ที่แตกออกจากลำต้นและกิ่งขนาดใหญ่ ผลรูปกลมแบนหรือรูปไข่กลับ (obovate) เมื่ออ่อนสีเขียวมีขนปกคลุม และเมื่อแก่จะมีสีแดงมีขนปกคลุมเช่นเดียวกัน เส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 3.5-4.0 ซม.

นิเวศวิทยา พบในบริเวณป่าดิบชื้น บริเวณริมลำธาร หรือพบขึ้นอยู่บริเวณด้านข้างริมถนน ทางหลวง

แหล่งที่พบ อ.หนองบัวลำภู อ.น้ำโสม อ.บ้านฝ่อ

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ส่วนของช่อดอกและผลอ่อนที่ยังมีสีเขียว รับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริก

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 115
ภาพที่ 65 และภาพที่ 66

ภาพที่ 65 แสดงลักษณะ ลำต้นและใบของหมากเตื่อ หรือมะเตื่ออุทุมพร

Ficus racemosa Linn.

ภาพที่ 66 แสดงลักษณะผลสุกของหมากเตื่อหรือมะเตื่ออุทุมพร

Ficus racemosa Linn.

Ficus rumphii Bl.

วงศ์ Moraceae

ชื่อพื้นเมือง ต้นโพ (อุตร) โพขึ้นก โพตัวผู้ โพประสาธ (ภาคกลาง)

ไม้ต้นขนาดใหญ่สูง 10-18 เมตร ลำต้นมีเปลือกสีน้ำตาลหรือน้ำตาลปนเทา ผิวแตกเป็นสะเก็ด ใบ เป็นใบเดี่ยวรูปหัวใจ (cordate) ปลายใบแหลม (acute) ฐานใบ เป็นรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ (entire) กว้าง 3.5-8 ซม. ยาว 6.5-9 ซม. ใบค่อนข้างหนา กล้ายหนึ่ (sub-coriaceous) มีหูใบรูปหอกสีเขียวร่วงหลุดง่าย ช่อดอกแบบ hypanthodium รูปร่างกลม ออกเป็นคู่ ๆ บริเวณกึ่งที่ใบร่วงหลุดแล้ว ผลรูปร่างกลม เมื่อยังอ่อนสีเขียวแล้ว เปลี่ยนเป็นสีแดงดำเมื่อแก่ และมีจุดขาวกระจายอยู่ทั่วไป ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของผลประมาณ 1 ซม.

นิเวศน์วิทยา พบขึ้นตามป่าดิบชื้นที่มีร่มเงาอยู่ใกล้ริมลำธารน้ำ หรือพบตามบริเวณริมทางของถนนหลวง

แหล่งที่พบ อ.บ้านฝ้อ อ.น้ำโสม อ.หนองบัวลำภู

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อน ยอดอ่อน ช่อดอกและผลอ่อน รับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือใช้ใบอ่อนห่อเป็นใบเมี่ยง มีขายตามตลาดสดในบางท้องที่

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 44
ภาพที่ 67

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 67 แสดงลักษณะใบและผลอ่อนของต้นโพ หรือโพประสาธ

Ficus rumphii Bl.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Ficus superba Miq.

วงศ์ Moraceae

ชื่อพ้อง F. geniculata Kurz.

ชื่อพื้นเมือง ผักเหือด ผักไฮ (อุตร) ไทรเลียบ (ประจวบคีรีขันธ์) โพไทร (นครราชสีมา)
ไทร (กรุงเทพฯ)

ไม้ต้นขนาดกลางสูง 5-8 เมตร ลำต้นสีเทาอมน้ำตาล มีเลนทิเซล (lenticel) กระจายอยู่ทั่วไป กิ่งอ่อนมีสีเขียว กิ่งแก่มีสีน้ำตาลอมเทา ใบ เป็นใบเดี่ยวออกแบบสลับ รูปรีหรือรูปไข่ปนขอบขนาน (ovate-oblong) ปลายใบมนทู่ (obtus) ขอบใบเรียบ (entire) ผิวใบเรียบเป็นมัน กว้าง 6-7 ซม. ยาว 11-14.5 ซม. ใบอ่อนสีเขียวอมแดง หรือชมพู และจะเปลี่ยนเป็นสีเขียวเข้มเมื่อแก่เต็มที่ เห็นเส้นใบสีเขียวอ่อนได้ชัดเจน มีหูใบ เป็นรูปรียาว 0.2-0.5 ซม. ช่อดอกแบบ hypanthodium ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.4-0.6 ซม. มีก้านสั้น ๆ หรือไม่มีก้าน เกิดเป็นคู่ที่ซอกใบหรือบนกิ่งที่ใบร่วงไปแล้ว ผลที่ยังอ่อน อยู่มีสีเขียวและมีจุดขาวกระจายอยู่ทั่วไป และเปลี่ยนเป็นสีชมพู แดง ม่วง หรือดำ เมื่อแก่เต็มที่

นิเวศวิทยา พบตามป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา หุบเขา ริมถนน เป็นไทรที่พันหรือเกาะต้นไม้อื่นใน ขณะที่เป็นต้นอ่อนอยู่ หรือพบขึ้นอยู่บริเวณซอกหินริมลำธาร หรือใกล้แหล่งน้ำ

แหล่งที่พบ อ.บ้านฝ้อ อ.น้ำโสม อ.หนองบัวลำภู อ.เพ็ญ

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อนและใบอ่อนซึ่งมีสีเขียวอมแดง หรือชมพู รับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือนำไปทำให้สุกปรุงเป็นแกง ชาวบ้านนิยมรับประทาน มีวางจำหน่ายตาม ตลาดสดในบางที่และบางฤดูกาลเท่านั้น

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 100
ภาพที่ 68 และภาพที่ 69

ภาพที่ 68 แสดงลักษณะใบอ่อนของผักเหือก ผักไซ หรือไทร
Ficus superba Miq.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ ๕๑ แสดงลักษณะลำต้นของผักเหือก ผักไซ หรือไกร

Ficus superba Miq.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Glinus oppositifolius (Linn.) A.DC.

วงศ์ Aizoaceae

ชื่อพ้อง Mollugo oppositifolia Linn.

ชื่อพื้นเมือง ผักแก่นขม ผักขี้ขม (อุตร สกลนคร อีสาน) ผักขวง สะเตาดิน (ภาคกลาง)
ผักขี้ขวง (เหนือ)

ไม้ล้มลุก ลำต้นเดี่ยว ๆ ติดดินและแตกกิ่งก้านสาขาแผ่กระจายออกไปมากมายโดยรอบ ใบ เป็นใบเดี่ยวขนาดเล็ก ออกตามข้อเป็นกระจุก 4-5 ใบ รูปใบรียาว ขอบใบเรียบ ก้านใบสั้น ใบกว้าง 0.2-0.5 ซม. ยาว 1-2.5 ซม. ดอกสีขาวออกเป็นช่อ เกิดรอบข้อ 4-6 ดอก หรือที่ชอกใบ กลีบดอกสีขาวอมเขียว 5 กลีบ ผล รูปยาวรี ภายในมีเมล็ดสีน้ำตาลแดง

นิเวศวิทยา พบขึ้นทั่วไปในที่ร่มและกลางแจ้ง ตามที่รกร้าง ตามไร่ สวน ริมน้ำ และตามนาข้าวหรือที่ชุ่มชื้นจะพบขึ้น เป็นกลุ่มแผ่กระจายติดดิน

แหล่งที่พบ ทุกท้องถิ่นที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน ซึ่งมีรสขมเล็กน้อย รับประทานสด ๆ มักที่จะนำไปทำเป็นแกงอ่อมกบ ปลา ตามแบบชาวอีสาน ชาวบ้านนิยมรับประทาน และมีขายตามตลาดสด โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 71
ภาพที่ 70 และภาพที่ 71

ภาพที่ 70 แสดงนิเวศน์วิทยาของผักชีม ผักแก่นม หรือผักขวง
Glinus oppositifolius (Linn.) DC.

ภาพที่ 71 แสดงลักษณะดอกของผักชีม หรือผักขวง
Glinus oppositifolius (Linn.) DC.

Houttuynia cordata Thunb.

วงศ์ Saururaceae

ชื่อพื้นเมือง ผักคาวทอง (อุดร) ผักก้านทอง (แม่ฮ่องสอน) ผักเข้าทอง ผักคาวทอง
(ภาคเหนือ) ผักคาวทอง พูลแก (ภาคกลาง)

พืชล้มลุกอายุหลายปี สูงประมาณ 15-40 ซม. ลำต้นส่วนที่ทอดไปตามดินจะมีรากแตกออกจากข้อบ้างประปราย ใบ เป็นใบเดี่ยวรูปหัวใจ (cordate) สีเขียวอมเหลืองหรือสีเขียวทองอ่อน ออกสลับกัน ยาว 3-8 ซม. กว้าง 4-6 ซม. ปลายใบแหลม (acute) ฐานใบเว้าเป็นรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ ก้านใบยาว 1-3.5 ซม. มีหูใบติดอยู่กับก้านใบ ดอก ออกเป็นช่อตรงข้ามกับใบที่ส่วนยอดของลำต้น ช่อดอกมีดอกย่อยขนาดเล็กมากมายอัดกันแน่นเป็นแท่งทรงกระบอกสีเหลือง หรือสีขาวออกเหลือง ลำต้นและใบเมื่อขยี้และดมจะมีกลิ่นคล้ายคาวปลา

นิเวศวิทยา พบตามป่าทุ่ง ตามริมห้วย ลำธาร ตามที่ชื้นแฉะริมน้ำ หรือตามไต้ต้นไม้ใหญ่ที่มีความชื้นสูง ชาวบ้านมักจะนำมาปลูกตามสวน ไร่ และตามริมรั้วบ้าน

แหล่งที่พบ ทุกท้องถิ่นที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน และใบแก่ซึ่งมีสีเขียวอมเหลืองอ่อน ๆ รับประทานสด ๆ กับลาบ ก้อย หรือใช้เป็นผักจิ้ม เป็นที่นิยมของชาวบ้าน และมีขายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 116

Ipomea aquatica Forsk.

วงศ์ Convolvulaceae

ชื่อพ้อง I. reptans Poir.

ชื่อสามัญ Swamp Cabbage, Water Spinach, Swamp Morning Glory

ชื่อพื้นเมือง ผักบั้ง (อุตร) กำจร (ฉาน แม่ฮ่องสอน) ผักบั้ง (ทั่ว ๆ ไป) ผักทอดยอด (ภาคกลาง) โทนเคาะ (กะเหรี่ยงแม่ฮ่องสอน)

พืชล้มลุกอายุหลายปี ลำต้นทอดเลื้อยไปตามพื้นดินที่ชื้นแฉะ บนผิวน้ำ หรือเลื้อยพันลำต้นกลวง ผิวเรียบไม่มีขน รากจะแตกออกตามข้อ ใบ เป็นใบเดี่ยวออกแบบสลับ รูปใบมีหลายแบบเช่น รูปไข่ (ovate) รูปไข่แกมขอบขนาน (ovate-oblong) รูปหอก (lanceolate) รูปหัวลูกศร (saggitate) หรือแบบเส้นีร์ (linear) ขอบใบเรียบ (entire) หรือเป็นคลื่น (undulate) ปลายใบแหลม (acute) หรือมน (obtuse) และมีติ่งสั้น ๆ ฐานใบเว้าเป็นรูปหัวใจ (cordate) ใบยาว 3-15 ซม. กว้าง 1-9 ซม. ดอก ออกเป็นช่อแบบ cyme ที่ซอกใบ มีดอกย่อย 1-5 ดอก กลีบเลี้ยงสีเขียว กลีบดอกมีทั้งสีขาว สีม่วงแดง และสีชมพูม่วง กลีบดอกจะติดกันเป็นรูปกรวย (Funnel form) มีสีข้าวอยู่ข้างบนและมีสีม่วงหรือชมพูม่วงอยู่ที่ฐาน เกสรตัวผู้มี 5 อัน ยาวไม่เท่ากัน ผล เป็นแบบ capsule รูปไข่ หรือกลม สีน้ำตาล เมล็ดสีดำ

นิเวศวิทยา พบตามแหล่งน้ำนิ่งทั่วไป ห้วย หนอง คลอง บึง ริมน้ำตื้น ๆ หรือตามที่ชื้นแฉะในสวน หรือตามที่รกร้างข้างทางเดิน

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ลำต้นอ่อน ยอดอ่อน ใบอ่อน รับประทานสด ๆ ร่วมกับลาบ ก้อย ส้มตำ ใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือทำให้สุกเสียก่อนโดยการนึ่ง ลวก นำไปผัดใส่ไก่ หมู ปลา หรือนำไปต้มเป็นแกง ชาวบ้านนิยมรับประทานและนำไปปลูกตามสวน มีขายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 117

Jussiaea repens Linn.

วงศ์ Onagraceae

ชื่อพ้อง Ludwigia adscendens (Linn.) Hara.

ชื่อสามัญ Water Primrose, Creeping Water Primrose

ชื่อพื้นเมือง ผีพวย ผักพงพวย (อุตร อีสาน) แพงพวย ผักแพงพวย (ไทย) ผักปอดน้ำ (เหนือ) ผักปอด

ไม้น้ำที่ขึ้นลอยอยู่บนน้ำหรือขึ้นตามที่ชื้นแฉะ (floating aquatic herb) ลำต้นอวบน้ำ ทอดเลื้อยตามผิวน้ำ มีนวมสีเขียวคล้ายพองน้ำหุ้มตามข้อเพื่อช่วยพยุงให้ลอยน้ำได้ ตามข้อจะมีรากแตกแขนงอยู่จำนวนมาก ใบ เป็นใบเดี่ยวรูปไข่กลับ (obovate) หรือรูปใบหอกหัวกลับ (oblanceolate) มีขนปกคลุมทั้งสองด้านของแผ่นใบ ก้านใบสีแดง ผิวใบด้านหลังใบเป็นมันสีเขียวเข้ม ดอก สีขาวนวล เป็นดอกเดี่ยวออกตามซอกใบ กลีบดอกมี 5 กลีบ ร่วงหลุดได้ง่าย โคนกลีบสีเหลืองเข้ม ผล เป็นฝักรูปทรงกระบอกมีเมล็ดมาก

นิเวศน์วิทยา วัชพืชที่พบตามหนองน้ำ ริมทาง บึง คลอง และนาข้าวหรือบนดินที่แฉะ ๑ ลำต้นทอดเลื้อยตามน้ำได้ไกล ๑ เจริญได้ดีทั้งกลางแจ้งและในที่ร่มเงา

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อนและยอดอ่อนนำไปนึ่ง หรือลวกให้สุกเสียก่อน ใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือรับประทานสด ๑ ไม่ค่อยเป็นที่นิยมและไม่มีขายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit, No. ๑๑
ภาพที่ 72 และภาพที่ 73

ภาพที่ 72 แสดงลักษณะดอกของผักพวย ผักหังพวย หรือผักแพงพวย
Jussiaea repens Linn.

ภาพที่ 73 แสดงนิเวศน์วิทยาของผักพวย ผักหังพวย หรือผักแพงพวย
Jussiaea repens Linn.

Lasia spinosa Thw.

วงศ์ Araceae

ชื่อพ้อง L. heterophylla Schott.

ชื่อพื้นเมือง ผักหนาม (อุดร อีสาน ภาคกลาง) กะล่ำ (มาเลย์- นราธิวาส)

ไม้ล้มลุกอายุหลายปีมีหนามแหลมตามลำต้น มีเหง้าอยู่ใต้ดิน ทอดขนานกับพื้นดิน หรือตั้งตรงและโค้งลงเล็กน้อย ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปห้วลูกศร (sagittate) หรือขอบใบหยักเว้าลึกออกเป็นแฉก ๆ รอยเว้าลึกเกือบถึงเส้นกลางใบ ก้านใบยาว และมีหนาม ใบอ่อนมีวุ้นเป็นแท่งกลม ปลายแหลม ช่อดอกเป็นแท่งและมีดอกย่อยอัดกันแน่น มีกาบหุ้มช่อดอกสีน้ำตาล ก้านช่อดอกยาวและมีหนาม ผล เป็นผลสดสีเขียว ติดกันแน่นเป็นแท่งรูปทรงกระบอก

นิเวศวิทยา พบขึ้นตามป่าที่มีความชุ่มชื้นสูง ตามดินเลนที่แฉะ ๆ ริมคลอง หนอง บึงทั่ว ๆ ไป ชาวบ้านในบางท้องถิ่นจะนำไปปลูกตามสวน

แหล่งที่พบ อ. เพ็ญ อ. บ้านคุง อ. น้ำโสม อ. หนองบัวลำภู

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อนและยอดอ่อน ทำให้สุกเสียก่อนโดยการต้ม ลวก หรือนึ่ง รับประทานเป็นผักจิ้ม ในบางท้องถิ่นนิยมเอาใบแก่ หรือนำใบอ่อนไปคองทำให้มีรสเปรี้ยว มีขายตามตลาดสดในบางท้องที่ และในบางฤดูกาลเท่านั้น

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 101

ภาพที่ 74

ภาพที่ 74 แสดงลักษณะลำต้นและใบของผักหนาม

Lasia spinosa Thw.

Leucaena leucocephala (Lamk.) De Wit

วงศ์ Mimosaceae

ชื่อพ้อง L. glauca (Wills.) Benth.

ชื่อสามัญ Leucaena

ชื่อพื้นเมือง กระถินบ้าน กระเสดโคก กระเสดบก (อุตร) กระถิน กระถินไทย กระถินบ้าน (ภาคกลาง) กระเส็ดโคก กระเส็ดบก (ราชบุรี) ตอเบา สะตอเทศ สะตอเบา (ภาคใต้) ผักก้านดิน (เชียงใหม่) ผักหนองบก (ภาคเหนือ)

ไม้พุ่ม (shrub) ขนาดเล็ก ลำต้นเรียบ เปลือกบาง ออกดอกตลอดทั้งปี ใบ เป็น ใบประกอบแบบขนนก ที่มีใบย่อย 2 ใบ ใบย่อยมี 5 - 20 คู่ เรียงเป็นคู่ตรงข้ามกัน รูปยาวขอบขนาน (linear-oblong) ฐานใบเบี้ยว (oblique) หรือเป็นรูปสามเหลี่ยม (cuneate) ปลายใบแหลม (acute) ดอก ออกเป็นช่อกลม ๆ สีขาว หรือสีขาวนวล ที่ปลายยอดและซอกใบ ดอกแต่ละดอกมีขนาดเล็กมาก ผลเป็นฝักแบน เมื่อแก่แล้วจะแตก มีเมล็ดอยู่ภายในเป็นจำนวนมาก เมล็ดเมื่อแก่สีน้ำตาลหรือน้ำตาลเข้มเกือบดำ รูปไข่หัวท้ายกลม มน หรือป้าน (obtusate)

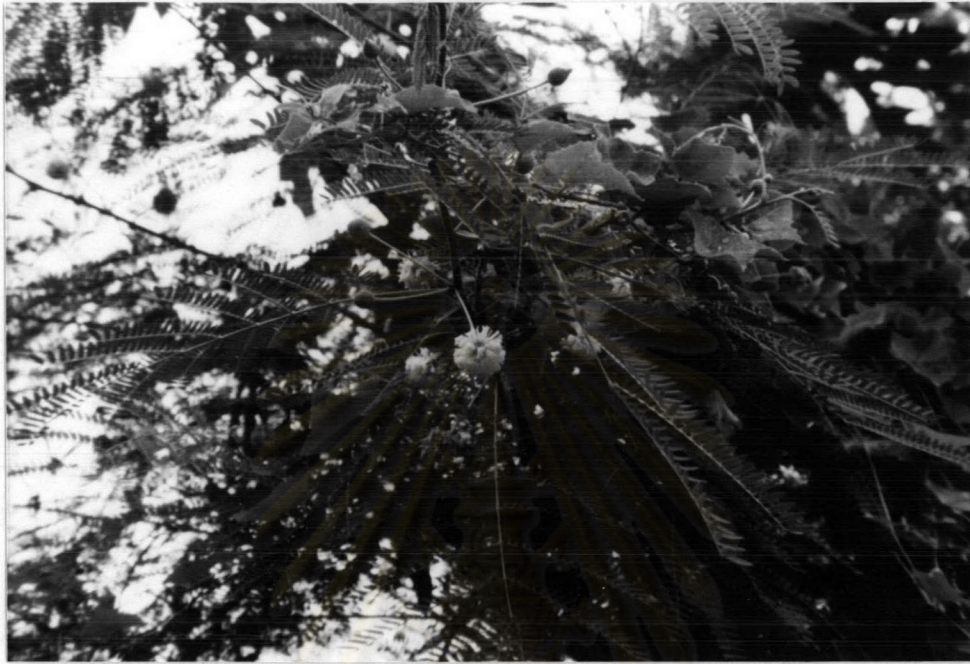
นิเวศน์วิทยา พบขึ้นตามป่าละเมาะ ริมทางเดิน ตามถนนหลวง ทุ่งนา หรือที่รกร้างทั่วไป นอกจากนั้นยังมีการปลูกตามสวนหลังบ้านหรือปลูกทำรั้ว

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน ฝักอ่อน และดอกอ่อนที่ยังมีสีเขียวอ่อน ๆ รับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือรับประทานร่วมกับ แจ่ว ส้มตำ ลาบ ก้อย ก้อยเตี๋ยผัด ของชาวอีสาน ชาวบ้านนิยมรับประทาน และมีจำหน่ายตามตลาดสดในบางท้องที่

ตัวอย่างที่พืช M. Aupanitchakit No. 58

ภาพที่ 75

ภาพที่ 75 แสดงลักษณะใบและช่อดอกของกะดินบ้าน

Leucaena leucocephala (Lamk.) De Wit

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Limnocharis flava (Linn.) Buch

วงศ์ Limnocharitaceae

ชื่อสามัญ Hermit's Water Lily

ชื่อพื้นเมือง ผักคั้นจอง (อุตร อีสาน) ตาลบัตรฤๅษี นางกวก (ไทย) บอนจีน (ปัตตานี)
บัวค้วก (เหนือ) บัวลอย (แม่ฮ่องสอน)

ใต้น้ำล้มลุกอายุหลายปี ลำต้นเป็นเหง้าฝังจมอยู่ในโคลน ส่งใบขึ้นเหนือผิวน้ำ บางครั้งมีไหล (stolon) สั้น ๆ มีรากฝอยจำนวนมาก ใบ เป็นใบเดี่ยวอยู่เหนือผิวน้ำ ก้านใบยาวและเป็นเหลี่ยม อวบน้ำพองลม เมื่อหักก้านใบจะมียางสีขาวไหลออกมา แผ่นใบใหญ่และแผ่แบนคล้ายตาลบัตร สีเขียวอมเหลืองนวล ๆ ดอก ออกเป็นช่อแบบ umbel 7-10 ดอก ก้านช่อดอกเป็นเหลี่ยมเช่นเดียวกับก้านใบ กลีบดอกสีเหลือง 3 กลีบ และหลอดร่วงง่าย

นิเวศวิทยา เป็นใต้น้ำล้มลุกที่พบตามหนองน้ำ สระ คู คลอง อ่างเก็บน้ำ ริมห้วย หรือ บริเวณที่มีน้ำขังที่ชื้นแฉะ จัดเป็นวัชพืชชนิดหนึ่งในนาข้าว

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อน ก้านใบอ่อน และช่อดอกอ่อนรับประทานสด ๆ เป็นผัก จิ้มน้ำพริก ลาบ ก้อย หรือรับประทานกับส้มตำ ชาวบ้านนิยมรับประทาน มีจำหน่ายตามตลาดสด โดยเฉพาะในฤดูฝน

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 84

ภาพที่ 76 และภาพที่ 77

ภาพที่ 76 แสดงลักษณะใบและช่อดอกตูมของผักคันจอง หรือतालपर्णनी
Limnocharis flava (Linn.) Buch

ภาพที่ ๗๗ แสดงลักษณะช่อดอกของผักคันจอง หรือตาลปัตรฤๅนี้

Limnocharis flava (Linn.) Buch

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Limnophila aromatica (Lamk) Merr.

วงศ์ Scrophulariaceae

ชื่อสามัญ Aromatic Mudwort

ชื่อพื้นเมือง ผักกะแยง ผักคะแยง (อุตร อีสาน) ผักแยง (ภาคกลาง) ผักพา (ภาคเหนือ)

พืชล้มลุกอายุหลายปีขนาดเล็ก ลำต้นกลวง สีเขียวอ่อน เห็นข้อชัดเจน ลำต้นทั้งต้นจะมีกลิ่นหอมหรือกลิ่นฉุนรุนแรง ใบ เป็นใบเดี่ยวขนาดเล็ก ออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน หรืออาจมี 3 ใบ ออกอยู่รอบ ๆ ข้อ รูปใบรี (elliptic) รูปขอบขนาน (oblong) หรือรูปหอก (lanceolate) ใบยาว 1.5-5 ซม. กว้าง 1-2 ซม. ไม่มีก้านใบ ฐานใบจะหุ้มลำต้นเอาไว้ ขอบใบหยักเป็นฟันเลื่อย (serrate) ด้านบนของใบมีต่อมเล็ก ๆ มากมาย ดอก เป็นดอกเดี่ยวออกตรงซอกใบหรือออกเป็นช่อแบบ racemes ที่ยอด กลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีเขียวและมีขน กลีบดอกสีแดง สีชมพูอ่อน หรือชมพูม่วง เป็นแบบ

นิเวศวิทยา เป็นวัชพืชชนิดหนึ่ง พบขึ้นตามคันนาในนาข้าว ตามที่ชื้นแฉะและริมคูน้ำ

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ลำต้นทั้งต้น ยอดอ่อน ใบอ่อน รับประทานสด ๆ กับลาบ ก้อย และซุบหน่อไม้ มักจะทำให้สุกโดยการใส่ร่วมกับหอย ปลา กบ เขียด ทำเป็นแกงอ่อมของชาวอีสาน ชาวบ้านนิยมรับประทานโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนและมีจำหน่ายตามตลาดสดโดยทั่ว ๆ ไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 95

Marsilea crenata Presl

วงศ์ Marsileaceae

ชื่อสามัญ Water Clover, Clover Fern, Pepperwort

ชื่อพื้นเมือง ผักแว่น (อุตร ภาคกลาง ภาคเหนือ) ผักลิ้นี่ (ภาคใต้)

ผักแว่นเป็นเฟินชนิดหนึ่งที่ขึ้นอยู่ในน้ำ หรือตามดินแฉะ ๆ ถ้าเป็นดินแฉะ ๆ รากจะหยั่งลงดินตื้น ๆ แต่ถ้าหากเป็นที่ ๆ มีน้ำ รากจะลอยน้ำ เช่น ในนาข้าว ลำต้นเมื่อยังอ่อนอยู่เป็นสีเขียว เมื่อแก่จะเป็นสีน้ำตาลทอดขนานไปตามพื้น ลำต้นค่อนข้างกลมและมีขนสีน้ำตาลอ่อนปกคลุม ใบ เป็นใบประกอบ มีใบย่อย 4 ใบ รูปร่างใบย่อยแต่ละใบคล้ายสามเหลี่ยมหรือรูปรีม ออกที่ตำแหน่งเดียวกัน กว้าง 0.6 - 1.5 ซม. ยาว 0.8 - 1.9 ซม. โคนใบสอบ ขอบใบเรียบหรือหยักเล็กน้อย (crenate) แผ่นใบเรียบไม่มีขน ก้านใบยาว 4.5 - 15 ซม. ใบย่อยไม่มีก้านใบ มีสปอโรคารป์ (sporocarps) ซึ่งเป็นก้อนแข็ง ๆ สีดำรูปขอบขนานหรือรูปรีคล้ายเมล็ดถั่วเขียวออกที่โคนก้านใบ ขณะที่อ่อนอยู่สีขาว เมื่อแก่สีน้ำตาลเข้มเกือบดำ

นิเวศน์วิทยา เป็นวัชพืชที่พบขึ้นอยู่ทั่วไป ๆ ไปตามหนองน้ำ หรือทอดขนานไปตามพื้นดินที่แฉะ ๆ พบในนาข้าวและตามคันคูดินของนาข้าวที่ดินชุ่มชื้นทั่วไป

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ทั้งต้นและรากรับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริกหรือรับประทานร่วมกับปลา ลาบ ก้อย ของคนอีสาน ชาวบ้านนิยมรับประทานและมีจำหน่ายเป็นผัก ๆ ตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. ๒๗

ภาพที่ 78 แสดงนิเวศวิทยา ใบและลำต้นของผักแว่น

Marsillea crenata Presl.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Melientha suavis Pierre

วงศ์ Opiliaceae

ชื่อพื้นเมือง ผักหวานป่า ผักหวาน (อุตร อีสาน)

ไม้ต้นขนาดกลางสูงประมาณ 5 - 16 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว สีเขียวเข้ม
หนา รูปไข่ (ovate) หรือรูปรี (elliptic) ขอบใบเรียบ ปลายใบป้านกลม หรือมน
(obtuse) มีรอยเว้า แแหลมต้น ๆ หรือมีลักษณะเป็นติ่งเล็ก ๆ ยื่นออกไป ฐานใบสอบเป็น
รูปสามเหลี่ยม (cuneate) ดอก สีเขียวออกเป็นช่อตรงซอกใบ กิ่ง และที่ลำต้นมีใบประดับขนาด
เล็ก ผล รูปรี สีเหลืองอมน้ำตาล

นิเวศน์วิทยา พบตามป่าผสมผลัดใบและป่าเต็งรัง พบมากทางภาคอีสาน มีกำเนิดในประ-
เทศไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา ฟิลิปปินส์ และคาบสมุทรมลายู

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อนและยอดอ่อนซึ่งไม่นิยมรับประทานสด ๆ เพราะมีกลิ่น
เหม็นเขียวเล็กน้อย จึงต้องทำให้สุกเสียก่อน โดยการนำไปลวก นึ่ง หรือต้ม รับประทานกับ
น้ำพริก บ่น ลาบ หรือนำไปผัดแกงก็ได้ มีจำหน่ายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 29

ภาพที่ 79

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ ๗๑ แสดงลักษณะลำต้นและใบของผักหวานป่า

Melientha suavis Pierre

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Memecylon plebejum Kurz var. ellipsoideum Craib

วงศ์ Memecylaceae

ชื่อพื้นเมือง เหมือกแอ้ (อุตร สกล) ตะมองคอง มังกร (เชียงใหม่) เหมือกแอ้ (ลำปาง)

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 3-5 เมตร ลำต้นสีน้ำตาลเข้ม เปลือกแตกเป็นร่องออกเป็นเกล็ดเล็ก ๆ ส่วนที่ยังอ่อนจะแตกเป็นสะเก็ดเป็นแผ่นบาง ๆ ลอกออกได้ ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้ามเป็นคู่ ๆ ที่บริเวณปลายกิ่ง รูปไข่ (ovate) ปลายใบเป็นติ่งแหลม (cuspidate) ฐานใบแหลม ขอบใบเรียบ ขนาดกว้าง 2.5-6 ซม. ยาว 5.5-11 ซม. แผ่นใบหนาสีเขียวเข้ม ดอก ออกเป็นช่อแบบ raceme รวมกันเป็นกระจุกหนาแน่นบนลำต้นและกิ่ง บริเวณที่ออกดอกใบจะร่วง แต่ดอกตูมมักจะออกตั้งแต่เมื่อใบยังไม่ร่วง กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 4 แฉก กลีบดอกสีม่วงแกมส้ม หรือแกมเหลือง มี 4 กลีบ เกสรตัวผู้มี 8 อัน อับเรณูรูปคล้ายสามเหลี่ยม ผล รูปกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.5 ซม. มีเมล็ดสีน้ำตาลกลมอยู่ภายใน

นิเวศน์วิทยา พบขึ้นกระจายอยู่ตามป่าดิบชื้นและดิบแล้งทั่ว ๆ ไป

แหล่งที่พบ อ.บ้านดุง อ.เพ็ญ อ.บ้านผือ อ.น้ำโสม อ.หนองบัวลำภู

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน ซึ่งมีสีเขียวอ่อน ๆ รับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้ม หรือรับประทานร่วมกับลาบ ก้อย ใบมีรสฝาด อมเปรี้ยว ชาวบ้านนิยมรับประทาน แต่ไม่มีขายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 34

ภาพที่ 80

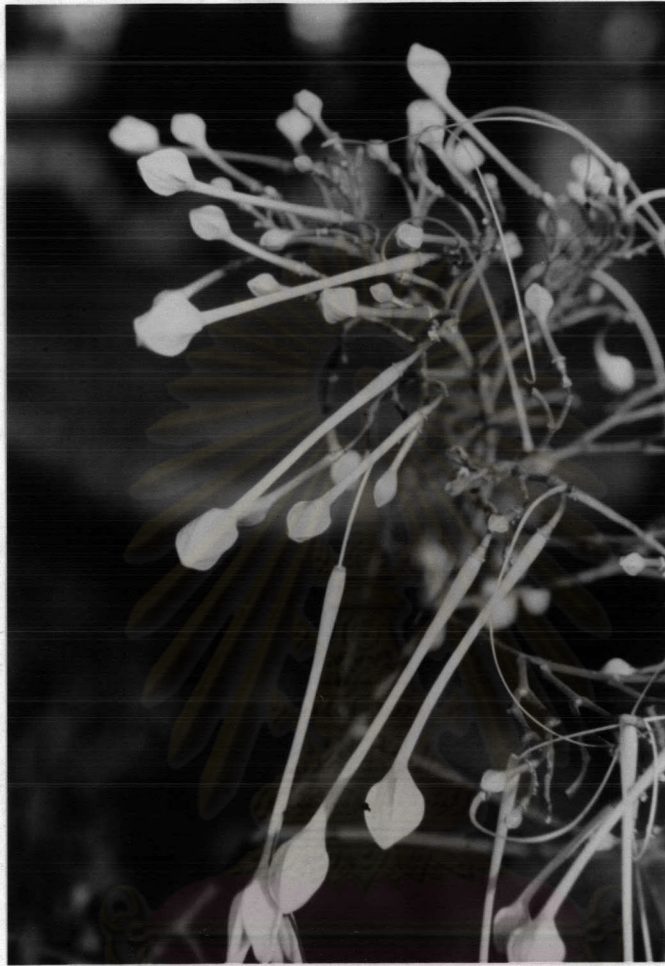

ภาพที่ ๘๐ แสดงลักษณะใบและช่อดอกของเหมือดแอ่หรือเหมือดจิ้ง

Memecylon plebejum Kurz

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 81 แสดงลักษณะช่อดอกปีป

Millingtonia hortensis Linn.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Mimulus orbicularis Benth.

วงศ์ Scrophulariaceae

ชื่อพื้นเมือง ผักจอบเฒ่า (อุดร อีสาน) ผักอีเฒ่า (กรุงเทพฯ) ผักตบเต่า

ไม้ล้มลุกใบเลี้ยงคู่ ลอยเหนือผิวน้ำ ลำต้นอวบน้ำและแตกแขนง ใบ เป็นใบเดี่ยวหนารูปกลม (orbicular) หรือรูปไต (reniform) (ลักษณะใบคล้ายใบของตบเต่านาแต่ตรงกลางใบของตบเต่านาจะเป็นวงโค้งมนเหนือแผ่นใบซึ่งช่วยให้ลอยน้ำได้) ใบออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน มีรากฝอยแตกย่อยลงสู่ใต้ผิวน้ำ แต่ไม่หยั่งถึงดิน ดอก ออกเป็นดอกเดี่ยวขนาดเล็กตามซอกใบสีม่วงอ่อน ๆ ปนขาว และมีจุดเหลืองอยู่ตรงกลาง ชูก้านดอกขึ้นเหนือผิวน้ำ

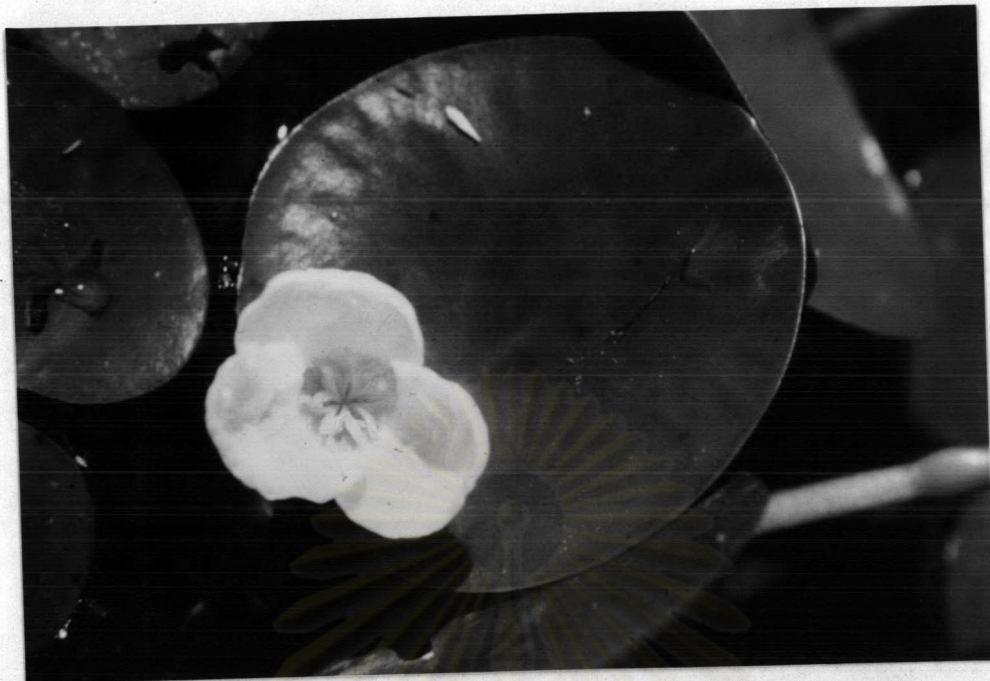
นิเวศน์วิทยา พบทั่วไปตามหนองน้ำที่ขังนิ่ง สระ คุ คลอง หรือตามนาข้าวในช่วงฤดูฝน

แหล่งที่พบ ทุกบริเวณที่ได้ทำการศึกษา

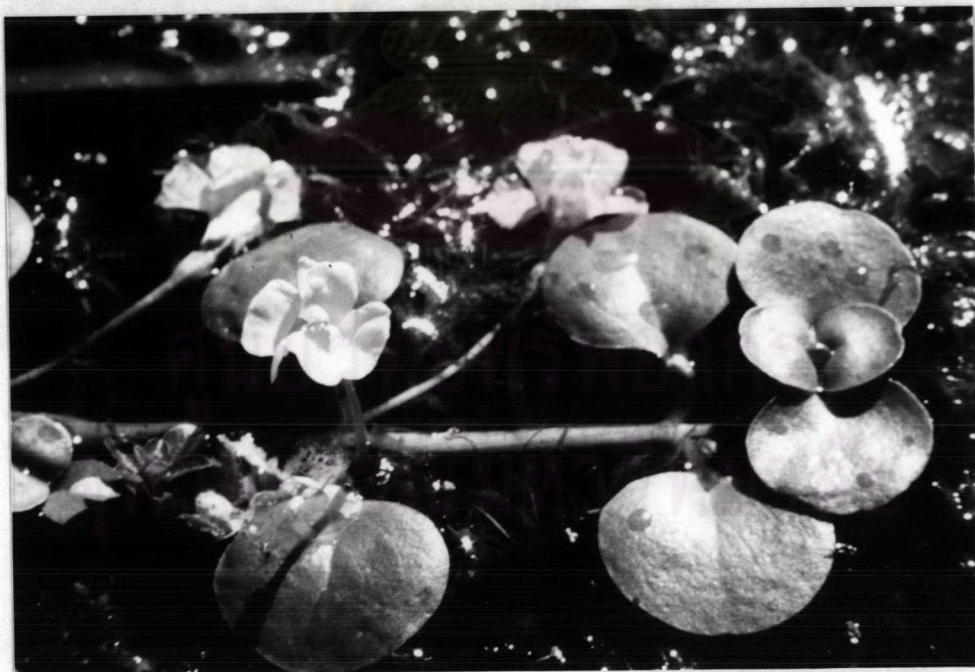
ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อนและดอกอ่อนใช้รับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มหรือรับประทานกับลาบ ก้อย ของชาวอีสาน มีขายตามตลาดสด โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 30

ศูนย์วิจัยการแพทย์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ ๘๒ แสดงลักษณะดอกและใบของผักจอบแปะ หรือผักกั๊กเต่า
Mimulus orbicularis Benth.

ภาพที่ ๘๓ แสดงนิเวศน์วิทยาของผักจอบแปะ หรือผักกั๊กเต่า
Mimulus orbicularis Benth.

Momordica charantia Linn.

วงศ์ Cucurbitaceae

ชื่อสามัญ Balsum Pear, Bitter Cucumber, Bitter Gourd, Bitter Momordica

ชื่อพื้นเมือง ผักไซ ผักใส่ (อุตร) ผักเหย (สงขลา) ผักไห (นครศรีธรรมราช)
มะร้อยรู (ภาคกลาง ภาคใต้) มะระ (ทั่ว ๆ ไป) มะห้อย มะไห้ (ภาคเหนือ)
สุพะซู สุพะเค (กะเหรี่ยงแม่ฮ่องสอน)

ไม้เลื้อย อายุเพียงหนึ่งฤดู ลำเถาอ่อนต้องเลื้อยพันต้นไม้อื่น ใบ เป็นใบเดี่ยวขอบหยักเว้าเห็นเป็น 5-6 lobe มีขนอ่อนนุ่มปกคลุมเล็กน้อย ใบกว้าง 4.5 - 11.5 ซม. ยาว 3.5 - 10 ซม. ดอก เป็นดอกเดี่ยวสีเหลืองแยกเพศกัน แต่อยู่บนต้นเดียวกัน (monoecious plant) ดอกตัวผู้มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ ปลายกลีบแหลม กลีบดอกสีเหลือง มี 5 กลีบ ปลายกลีบดอกอาจจะเว้าเข้าเล็กน้อย หรือมน ดอกตัวเมียจะมีกลีบเลี้ยงห่อหุ้มเอาไว้ กลีบดอกรูปขอบขนาน (oblong) หรือรูปไข่ (ovate) หรือพบทั้ง 2 แบบ ผล มีรูปร่างคล้ายกับกระสวย ผิวขรุขระ เส้นผ่าศูนย์กลาง 2 - 3.5 ซม. ยาว 5 - 8 ซม. ผลเมื่อแก่จัดจะเห็นเป็นสีแดงหรือแดงอมส้ม ทั้งใบและผลมีรสขม ส่วนของใบ ดอก ผลคล้ายกับมะระหรือมะระจีน ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่า

นิเวศวิทยา พบขึ้นตามป่าละเมาะ ริมทางเดิน ริมรั้ว หรือตามทุ่งนา ป่าทุ่ง พันต้นไม้อื่น หรือร้านที่ทำได้ พบขึ้นตามบริเวณที่ลุ่มแฉะ ชาวบ้านมักจะนำไปปลูกตามสวนหรือริมรั้วข้างบ้าน

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อนและผล ไม่นิยมรับประทานดิบ ๆ เพราะมีรสขม โดยเฉพาะผลจะขมมาก ต้องนำไปลวก หรือนึ่งให้สุกเสียก่อนรับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือรับประทานร่วมกับบวบปลา แจ่ว น้ำพริก ของทางอีสาน ในบางครั้งจะนำเอาผลไปผัดหรือต้มเป็นแกงรับประทาน ชาวบ้านนิยมรับประทาน มีจำหน่ายตามตลาดสดทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 18, 88
ภาพที่ 84

ภาพที่ ๘๔ แสดงลักษณะเถา ใบ และผลของผักไซ หรือมะระขี้นก

Momordica charantia Linn.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Momordica cochinchinensis Spreng.

วงศ์ Cucurbitaceae

ชื่อสามัญ Spiny Bitter Cucumber

ชื่อพื้นเมือง หมากเช่า หมักข้าว (อุดร สกลนคร) ชักาเครือ (ปัตตานี) ผักข้าว (ภาคเหนือ)
พู้ไต่เกาะ (กะเหรี่ยงแม่ฮ่องสอน) ฟักข้าว (ภาคกลาง)

ไม้เถาเลื้อยพันต้นไม้อื่นโดยใช้มือเกาะ ตามลำต้นและใบจะมีขนสีน้ำตาลหยาบปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว มีรอยหยักเว้าลึก 3 - 5 แฉก (lobed) ผิวใบทั้ง 2 ด้าน จะมีขนปกคลุม ใบกว้าง 9 - 12 ซม. ยาว 10 - 14 ซม. ตามขอบใบ เส้นกลางใบ และก้านใบจะมีจุดหรือต่อมเล็ก ๆ สีขาว (punctate) ดอก เป็นดอกเดี่ยวขนาดใหญ่เห็นเด่นชัด ดอกแยกเพศกัน ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียอยู่คนละต้น (dioecious plant) ดอกตัวผู้มีกลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันที่โคน มีขนอ่อนปกคลุม กลีบดอกสีขาว 5 กลีบ เชื่อมติดกันที่ฐานและปลายแยกเป็น 5 กลีบ ที่โคนกลีบดอกมองเห็นเป็นจุดขนาดใหญ่สีน้ำตาลเข้ม หรือสีม่วงดำ (จากการศึกษาพบเฉพาะดอกตัวผู้)

นิเวศวิทยา พบขึ้นตามชายป่า บ่าละเมาะ ป่าทุ่ง โดยการเลื้อยพันกับต้นไม้อื่น หรือพบเลื้อยพันกับต้นไม้ตามป่าไผ่

แหล่งที่พบ อ.น้ำโสม อ.บ้านฝ้อ อ.หนองบัวลำภู อ.เพ็ญ

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน และผลอ่อนนำไปทำให้สุกเสียก่อนโดยการลวก หรือนึ่งจิ้มกับน้ำพริก หรือนำไปต้มเป็นแกง ชาวบ้านนิยมรับประทาน แต่ไม่มีจำหน่ายตามตลาดสด โดยทั่ว ๆ ไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 31

ภาพที่ 85

ภาพที่ 85 แสดงลักษณะดอก คอกคูน และใบของหมากข้าว หมากเช่า หรือผักข้าว

Momordica cochinchinensis Spreng.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Monochoria hastata (Linn.) Solms.

วงศ์ Pontederiaceae

ชื่อสามัญ Monochoria, Arrow Leaved Monochoria

ชื่อพื้นเมือง ผักตบ (อุคร อีสาน) ผักตบไทย ผักโป่ง (ไทย)

ไม้ล้มลุกหลายปี ลำต้น ขนาดเล็กขึ้นเป็นกอตั้งตรง มีเหง้าฝังจมอยู่ในโคลนหรือดินเลน แต่อาจหลุดลอยตามน้ำได้ โดยจะมีหน่อหรือยอดอ่อนเจริญขึ้นในอากาศ ทุก ๆ หน่อที่งอกใหม่จะมีกาบใบหุ้มอยู่ ใบ เป็นใบเดี่ยวรูปหัวใจ หรือคล้ายหัวลูกศร (hastate) ผิวใบเรียบ แฉกออกเป็นกอ ปลายใบแหลมฐานเว้าเข้า ก้านใบยาวพองออกและอวบหนา โคนก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้ม ดอก ออกเป็นช่อ ตรงช่วงปลายสุดของก้านใบลักษณะเป็นกระจุกสั้น ๆ สีน้ำเงินอมม่วง ดอกย่อยมีจำนวน 21 - 126 ดอก แต่ละดอกมีกลีบดอก 6 กลีบ

นิเวศวิทยา เป็นไม้ล้มลุกที่พบอยู่ตามคู คลอง หนอง บึง ที่น้ำไม่ลึกมากนัก หรือพบตามท้องร่องน้ำในนาข้าว ที่ขึ้นและที่รากหยั่งถึงดิน พบกระจายอยู่ทั่วไปในประเทศไทย

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ก้านใบอ่อนและใบอ่อนรับประทานสด ๆ กับส้มตำหรือจิ้มน้ำพริก ส่วนช่อดอกอ่อนนิยมนำไปทำเป็นแกง แกงส้ม หรือผัก ตามท้องตลาดทั่ว ๆ ไปจะมีการวางขายเฉพาะส่วนของช่อดอกเท่านั้น

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 81

ภาพที่ 86

ภาพที่ ๘๖ แสดงลักษณะช่อดอกและใบของผักตบ ผักตบไทย

Monochoria hastata (Linn.) Solms.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Monochoria vaginalis (Burm.f.) Presl

วงศ์ Pontederiaceae

ชื่อสามัญ Monochoria, Pickerel Weed

ชื่อพื้นเมือง ผักอีสั้นน้อย อีสั้นน้อย (อุตร อีสาน) นิลปล

ไม้หน้า อายุหนึ่งฤดูหรือหนึ่งปี เช่นเดียวกับอีสั้นใหญ่ ลำต้นตั้งตรงมีเหง้าอยู่ใต้ดิน เมื่อเจริญอยู่ในน้ำจะมีไหลสั้น ๆ มีรากฝอยจำนวนมาก ใบ เป็นใบเดี่ยวขนาดกว้าง 1.5 - 5.5 ซม. ยาว 4.5 - 7.5 ซม. รูปไข่ขอบขนาน (ovate-oblong) หรือรูปหอก (lanceolate) ขอบใบเรียบ ก้านใบยาว และที่โคนก้านใบจะแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้นเอาไว้ ลำต้นและก้านใบอวบน้ำ ดอก ออกเป็นช่อแบบ raceme มีดอกย่อย 2 - 5 ดอก กลีบดอก มี 5 กลีบ สีม่วงอ่อน

นิเวศน์วิทยา พบตามบริเวณที่มีน้ำขังตื้น ๆ โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน บริเวณหนอง คลอง บึงทั่ว ๆ ไป และในนาข้าว เป็นวัชพืชในนาข้าวอีกชนิดหนึ่งที่ทำให้ความเสียหายให้ชาวนา

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อน ก้านใบอ่อน และลำต้นอ่อน รับประทานสด ๆ เป็นผัก จิ้มน้ำพริก ลาบ ก้อย และส้มตำ ไม่มีจำหน่ายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 80

ภาพที่ 87 และภาพที่ 88

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 87 แสดงลักษณะช่อดอกของผักอีชันน้อย หรือชาเขียก หรือนิลมด
Monochoria vaginalis (Burm.f.) Presl.

ภาพที่ 88 แสดงนิเวศน์วิทยาของผักอีชันน้อย หรือชาเขียก หรือนิลมด
Monochoria vaginalis (Burm.f.) Presl.

Monochoria vaginalis (Burm.f.) Presl var. plantaginea Solms

วงศ์ Pontederiaceae

ชื่อสามัญ Monochoria Carpet Weed Pickerel Weed

ชื่อพื้นเมือง ผักอีฮั้นใหญ่ ผักอีฮั้น (อุคร อีสาน) ขาเขียด ผักเขียด (ไทย) ผักเบ็ด (ชลบุรี)
ผักฮั้น (อุบลราชธานี) ผักฮั้นน้ำ (เหนือ)

ไม้ล้มลุกหนึ่งฤดูหรือหนึ่งปี ลำต้นสั้นตั้งตรง มีเหง้า อยู่ใต้ดิน เมื่อเจริญอยู่ในน้ำ จะมีไหล (stolon) สั้น ๆ มีรากฝอยสีน้ำตาลแดงจำนวนมาก ใบ เป็นใบเดี่ยวรูปหัวใจ ออกสลับกันที่โคนสีเขียวอ่อน ก้านใบยาวและอวบหนา โคนก้านใบแผ่ออกเป็นกาบหุ้มใบที่อ่อนกว่า ใบที่งอกใหม่ ๆ เรียวยาวและไม่มีก้านใบ ดอก ออกเป็นช่อแบบ raceme ที่ก้านใบตรงบริเวณที่เป็นกาบหุ้มมีดอกย่อย 6 - 15 ดอก กลีบดอก (perianth) สีม่วงน้ำเงิน 5 กลีบ (สีเข้มกว่าอีฮั้นน้อยเล็กน้อย)

นิเวศวิทยา เป็นไม้น้ำที่ ขึ้นตามบริเวณที่มีน้ำขังตื้น ๆ ได้แก่ หนองน้ำ คลอง บึง และนาข้าวในฤดูฝน

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อนและก้านใบอ่อนใช้รับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริกหรือรับประทานกับลาบ ก้อย ส้มตำ ส่วนดอกจะนำไปแกง ชาวบ้านนิยมรับประทาน และมีขายตามตลาดสดโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนที่มีการทำนาข้าว

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 51

ภาพที่ 89

ภาพที่ ๘๑ แสดงนิเวศน์วิทยาของผักอีชันใหญ่ หรือชาเขียก

Monochoria vaginalis (Burm.f.) Presl. var.

plantagenea Solms.

ศูนย์วิจัยและพัฒนา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Morinda citrifolia Linn.

วงศ์ Rubiaceae

ชื่อสามัญ Morinda

ชื่อพื้นเมือง ยอ (อุตร อีสาน) มะตาเลื้อย (ภาคเหนือ) ยอบ้าน (ภาคกลาง) แยะใหญ่ (กะเหรี่ยง แม่ฮ่องสอน)

ไม้ต้นขนาดเล็กสูง 1.5 - 6 เมตร กิ่งก้านเรียบเกลี้ยง ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้ามกัน รูปขอบขนานหรือรูปรี กว้าง 5.5 - 17 ซม. ยาว 13 - 30 ซม. โคนและปลายใบแหลม (acute) ไม่มีขน หลังใบมักจะมีตุ่มเกิดขึ้นอยู่ทั่วไป ใบเมื่อสดสีเขียวเข้มเป็นมันเงา มีหูใบอยู่ระหว่างโคนก้านใบที่อยู่ตรงข้ามกัน (interpitiolar stipule) รูปร่างและขนาดต่าง ๆ กัน ดอก ออกเป็นช่อกลม ๆ ตามซอกใบ และไม่มีก้านดอกย่อย กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน กลีบดอกสีขาว โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ด้านในมีขนหนาแน่นเฉพาะตรงส่วนบน ด้านนอกเกลี้ยงไม่มีขน ปลายแยกออกเป็น 4 - 5 แฉก เกสรตัวผู้มี อัน ติดอยู่บนกลีบดอก ผล เป็นผลรวม ผิวไม่เรียบ ผลย่อย ๆ ขนาดเล็ก ภายในมี 1 เมล็ด เมื่อสุกจะมีสีขาวนวล ขาวมัน หรือขาวอมเขียวอ่อน ๆ

นิเวศน์วิทยา พบขึ้นอยู่ทั่วไปตามป่าทุ่ง ป่าละเมาะ ตามดินที่มีความชุ่มชื้นพอควร

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อนที่มีสีเขียวสด ทำให้สุกโดยการนำไปแกงร่วมกับปลา หมู ไก่ หรือปรุงแต่งทำเป็นห่อหมก มีรสขมเล็กน้อย ไม่นิยมรับประทานสด ๆ ในบางท้องที่ชาวบ้านจะนำเอาผลที่แก่จัดซึ่งใกล้จะสุกแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ทำเป็นส้มตำ ไม่มีจำหน่ายตามตลาดทั่วไป ชาวบ้านมักจะนำมาปลูกไว้ตามบ้านเพื่อเก็บใบและผลรับประทาน

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 42, 54

ภาพที่ 90

ภาพที่ 90 แสดงลักษณะดอกและผลอ่อนของยอ ยอบ้าน

Morinda citrifolia Linn.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Moringa oleifera Lamk.

วงศ์ Moringaceae

ชื่อพ้อง M. pterygosperma Gaertn.

ชื่อสามัญ Horse Radish Tree.

ชื่อพื้นเมือง ผักอีสุ่ม (อุตร มหาสารคาม อีสาน) ผักอีซึ่ม มะค้อนก้อม (เหนือ)
มะรุม (ใต้ กลาง)

ไม้ต้นสูง 8-15 เมตร เรือนยอดกลมและโปร่ง ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกชนิดที่แตกใบย่อย 3 ชั้น ขนาดยาว 20-40 ซม. ออกเรียงแบบสลับ ใบย่อยยาว 1-3 ซม. รูปไข่ ปลายใบและฐานใบมน ผิวใบด้านล่างสีอ่อนกว่าและมีขนเล็กน้อยขณะที่เป็นใบอ่อน ดอก สีขาวออกเป็นช่อแบบ panicle ตรงชอกใบ กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ กลีบดอกมี 5 กลีบ แยกกัน ผล เป็นฝักยาว มีส่วนคอดและส่วนนูนเป็นระยะ ๆ ตลอดทั่วทั้งฝัก

นิเวศน์วิทยา พบตามป่าทั่ว ๆ ไป เช่น ป่าทุ่ง ชาวบ้านนิยมนำไปปลูกตามสวน ไร่ หรือตามหมู่บ้าน บริเวณวัด โรงเรียน เป็นต้น

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน และช่อดอกอ่อน นำไปทำให้สุกเสียก่อน โดยการนึ่ง ลวก หรือต้ม รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริกพร้อมกับ ป่น ลาบ ก้อย หรือนำไปแกง โดยเอาฝักอ่อนหรือฝักที่ยังไม่แก่ เต็มที่ปอกเปลือกที่แข็งทิ้ง หั่นเป็นท่อนเล็ก ๆ พอประมาณใส่ในแกงส้ม เป็นที่นิยมของชาวบ้านโดยทั่ว ๆ ไป และมีจำหน่ายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 102

ภาพที่ 91 และภาพที่ 92

ภาพที่ 91 แสดงลักษณะช่อดอกและใบของผักอีสุ่ม หรือมะรุม

Moringa oleifera Lamk.

ภาพที่ 92 แสดงลักษณะของฝักแก่ ฝักแห้ง และเมล็ด ของผักอีสุ่ม หรือมะรุม

Moringa oleifera Lamk.

Neptunia oleracea Lour.

วงศ์ Mimosaceae

ชื่อพ้อง Neptunia natans (L.F.) Druce

ชื่อสามัญ Neptunia

ชื่อพื้นเมือง ผักกะเสดน้ำ (อุตร อีสาน) ผักกระเจด ผักรู้นอน ผักจืด ผักหนอง
ผักทะเลหนอง (เหนือ)

ไม้เนื้อนุ่ม ลำต้นทอดลอยตามผิวน้ำ ตามปล้องที่แก่จะมีนวมสีเขียวคล้ายฟองน้ำหุ้ม
ช่วยให้ลอยน้ำได้ รากแตกออกตามข้อ เป็นกระจุก ใบจะหุบในเวลากลางคืน หรือเมื่อได้รับ
การสัมผัส ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก แตกออกตามข้อ ขอบใบมีสีม่วง ใบย่อยตอน
ล่าง ๆ จะมีขนาดเล็กกว่าใบย่อยตอนบน ดอกเป็นช่อกลมสีเหลืองสด ออกตรงซอกใบ ก้าน
ช่อดอกยาว ดอกแต่ละดอกมีกลีบดอก 5 แฉก ดอกย่อยที่อยู่ตรงบริเวณส่วนล่างของช่อเป็นดอก
ที่ไม่มีเพศ เพราะเกสรตัวผู้ทั้ง 10 อัน เป็นหมัน ดอกที่อยู่ตรงกลางช่อเป็นดอกตัวผู้ และดอก
ที่อยู่ตรงยอดเป็นดอกสมบูรณ์เพศ

นิเวศวิทยา พบตามห้วย หนอง ลำคลอง บึง หรือตามร่องน้ำที่รกร้างโดยทอดเลื้อยปะปน
กับไม้น้ำอื่น ๆ เช่น จอก ผักตบ เป็นต้น บางแห่งอาจมีการปลูกไว้รับประทานหรือขาย

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ลำต้นอ่อน และใบอ่อนรับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้ม
น้ำพริก หรือทำให้สุกโดยการลวก นึ่ง ต้มรับประทานกับน้ำพริก นิยมนำไปทำเป็นแกงส้ม
รับประทาน มีขายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanit chakit No. 29,91

Nymphoides indicum Ktze.

วงศ์ Menyanthaceae (Gentianaceae)

ชื่อสามัญ Water Snow Flake, Nymphoides

ชื่อพื้นเมือง ผักสะน่องม้า (อุตร) ผักฝ้าน ผักบ้าน (สกลนคร) ตับเต่าใหญ่ บัวบา บา
ผักเต่าใหญ่ อีบา (ภาคกลาง) ผักเตา (สุพรรณบุรี) ผักน่องม้า (สุรินทร์)
อีแปะภู (เลย)

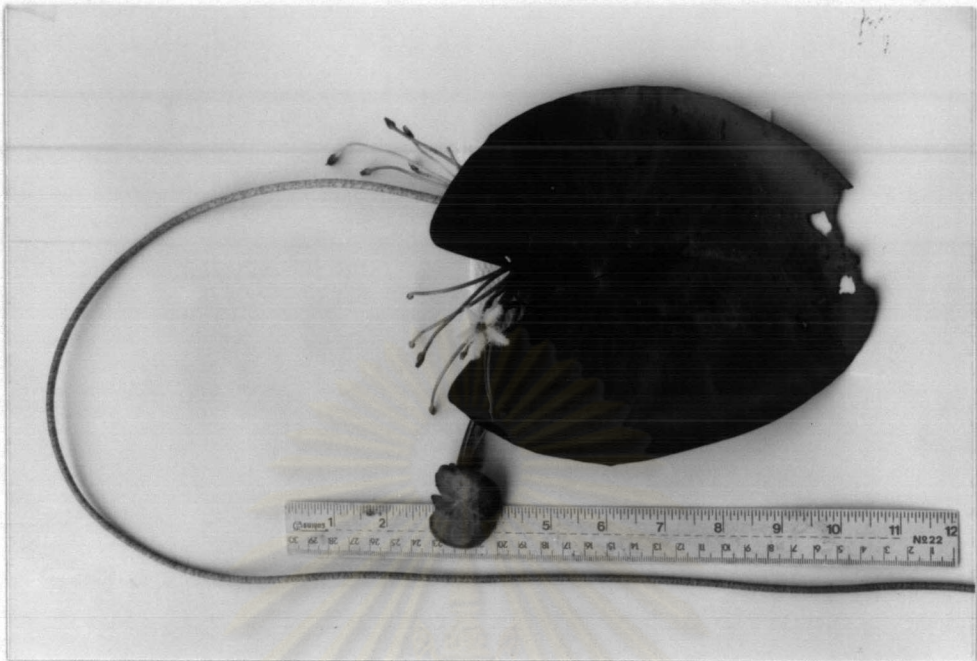
ใต้น้ำล้มลุกอายุปีเดียว (Annual aquatic herb) ลำต้นลอยอยู่ผิวน้ำ มีไหลที่
คล้ายกับเป็นก้านใบ มีรากแตกออกเป็นกระจุกตามข้อ ใบ เป็นใบเดี่ยวลักษณะคล้ายกับใบบัว
ขนาดเล็ก ๆ รูปกลม (orbiculate) หรือรูปหัวใจ ที่ฐานใบเว้าลึกลงไปมาก (deeply
cordate) ไม่มีก้านใบหรือถ้ามีก็สั้นมาก ดอก สีขาวเป็นดอกเดี่ยวขนาดเล็ก ออกที่ข้อ มี
5-8 กลีบ ที่กลีบดอกตามขอบกลีบจะแตกออกเป็นฝอยเส้นเล็ก ๆ มากมาย โคนกลีบดอกสีเหลือง

นิเวศวิทยา พบได้ทั่ว ๆ ไปตามคู คลอง หนองน้ำ อ่างเก็บน้ำ บึง และนาข้าว นิยมนำ
มาปลูก เป็นไม้ประดับตกแต่งตามสวนสาธารณะ

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ไหล (stolon) รากและใบอ่อนซึ่งมีขนาดเล็ก ๆ รับประทานสด ๆ
ร่วมกับลาบ ก้อย ป่น จิ้ม น้ำพริก แต่ส่วนที่ชาวบ้านนิยมรับประทานคือ ส่วนของราก และไหล
ชาวบ้านจะนำมามีครวมกันแล้วนำไปจำหน่ายตามตลาดสด มีขายในบางฤดูกาล เช่น ฤดูฝน

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 26
ภาพที่ 93 และภาพที่ 94

ภาพที่ 93 แสดงลักษณะส่วนของใบ ดอก และไหล (stolon) ของผัก สะหน่องม้า
หรือบัวบา. Nymphoides indicum Ktze.

ภาพที่ 94 แสดงนิเวศน์วิทยาของผักสะหน่องม้า หรือบัวบา
Nymphoides indicum Ktze.

Oroxylum indicum Vent.

วงศ์

Bignoniaceae

ชื่อสามัญ

Broken Bones, Indian Trumpet Flower

ชื่อพื้นเมือง

หมากลิ้นฟ้า (อุคร อีสาน) เพกา (ไทย) ลิดไม้ (เหนือ) มะลิดไม้ มะลิ้นไม้

ไม้ต้น ผลัดใบ เปลือกลำต้นสีเทาเรียบ บางครั้งแตกเป็นร่องตื้น ๆ เมื่อใบร่วง หล่นไปจะมีรอยแผลเป็นขนาดใหญ่ ตามกิ่งก้านและลำต้นมีเลนทิเซล (lenticel) กระจุก กระจายอยู่ทั่วไป ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชนิดที่แตกใบย่อย 3 ชั้น (tripinnate) เรียงตรงข้ามชิดกันเป็นกระจุก ที่ปลายกิ่งมีใบเดี่ยว ๆ ที่ปลายก้านใบ ใบย่อยรูปไข่ (ovate) ปลายใบแหลม (acuminate) โคนใบสอบ กลมหรือรูปไต และมักจะเบี้ยว (oblique) ดอก ออกเป็นช่อแบบ raceme ขนาดใหญ่ที่ยอด กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปทรงกระบอก ส่วนบนไม่แยกออกเป็นกลีบ ๆ อย่างเด่นชัด กลีบดอกค่อนข้างหนา ภายนอกสีม่วงแดงหรือน้ำตาลคล้ำ เกสรตัวผู้มี 5 อัน ติดอยู่กับด้านในของกลีบดอกส่วนที่เชื่อมติดกัน เกสรตัวเมีย 1 อัน ดอกจะบานกลางคืน ผล เป็นฝักแบนยาวคล้ายรูปดาบ ขนาดกว้าง 6 - 8 ซม. ยาว 40 - 110 ซม. เมล็ดแบนมีปีกบางใส มีจำนวนมากในแต่ละฝัก

นิเวศน์วิทยา ชอบขึ้นในที่โล่ง บริเวณป่าดิบ ป่าผสมผลัดใบ บริเวณไร่ร้าง และสวนทั่ว ๆ ไป ชาวบ้านนิยมนำเอามาปลูกตามสวนและบริเวณบ้าน พบกระจายอยู่ทั่วไปในประเทศไทย และตามเขตร้อนหรือบริเวณกึ่งเขตร้อน

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ผลหรือฝักอ่อนสีเขียวนำไปผัดหรือแกง ส่วนฝักแก่จะมีรสขม ดังนั้นก่อนจะนำไปรับประทานชาวบ้านมักจะเอาฝัก (บางครั้งทั้งอ่อนและแก่) ไปเผาไฟให้ผิวไหม้เกรียม ชูดผิวที่ไหม้ไฟออกทิ้งแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือนำไปผัด แกง เป็นต้น มีจำหน่ายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป

ตัวอย่างพืช

M. Aupanitchakit No. 103

ภาพที่ 95

ภาพที่ 95 แสดงลักษณะช่อกอกของหมากลิ้นฟ้า หรือเพกา
Oroxylum indicum Vent.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Ottelia alismoides (Linn.) Pers.

วงศ์ Hydrocharitaceae

ชื่อพ้อง O. japonica Miq.

ชื่อสามัญ Water Plantain Ottelia

ชื่อพื้นเมือง ผักโบทบ (อุตร อีสาน) ผักกะโถวา ผักโถวา สันตะวาใบพาย สันตะวา

ไม้ไม่มีรากยึดติดดิน ส่วนต่างๆ ของต้นอยู่ใต้น้ำ ยกเว้นดอก ลำต้นสั้นมาก ไม่มีไหล (stolon) มีแต่รากผอย ใบ เป็นใบเดี่ยว ลักษณะเป็นรูปหัวใจ รูปไข่ หรือรูปใบหอก ก้านใบยาว แผ่นใบไม่เรียบ มีลักษณะขยุกขยิก บางและกรอบ ฐานใบกลมหรือมนกว้างเป็นรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ หรือหยักเป็นคลื่น ดอกเป็นดอกเดี่ยวสีขาว ก้านดอกยาว โผล่ขึ้นเหนือระดับน้ำเล็กน้อย โคนกลีบสีเหลือง มีกลีบ 3 กลีบ กลีบดอกร่วงง่าย ผลมีปีกขยุกขยิก เช่นเดียวกับแผ่นใบ เมล็ดขนาดเล็กมีจำนวนมากเมื่อแก่มีสีม่วงดำ

นิเวศน์วิทยา พบตามหนองน้ำนิ่ง เช่น ลำคลอง หนอง บึง ตามคลองส่งน้ำ อ่างเก็บน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนาข้าวทั่ว ๆ ไป เนื่องจากเป็นพืชที่อยู่ใต้น้ำ จึงไม่อาจมีชีวิตรอดอยู่ในสภาพที่น้ำแห้งขอลง

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อนและดอกใช้รับประทานเป็นผักสด กับลาบ ก้อย หรือจิ้ม น้ำพริก ขายตามท้องตลาดในบางฤดูกาล โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 43

ภาพที่ 96, 97 และภาพที่ 98

ภาพที่ 96 แสดงลักษณะดอกของผักโทบเทบ ผักกะโตวา หรือสันตะวาใบพาย

Ottelia alismoides (Linn.) Pers.

ภาพที่ 97 แสดงนิเวศน์วิทยาของผักโทบเทบหรือผักกะโตวา หรือสันตะวาใบพาย

Ottelia alismoides (Linn.) Pers.

ภาพที่ 98 แสดงลักษณะลำต้น ใบ และผลของผักโทมทะเล หรือสันตะวาใบพาย

Ottelia alismoides (Linn.) Pers.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Oxalis corniculata Linn.

วงศ์ Oxalidaceae

ชื่อพ้อง O.repens Thunb.

ชื่อสามัญ Creeping Wood Sorrel, Indian Sorrel, Yellow Oxalis

ชื่อพื้นเมือง ผักส้ม (อุตร อีสาน) ผักแว่น (ภาคกลาง) สั่งส้ม (แพร่) ส้มดิน ภูเขาตานทราย (แม่ฮ่องสอน) ส้มสังกา ส้มสามตา (เชียงใหม่) ส้มกบ (เหนือ)

ไม้ล้มลุกขนาดเล็ก กล้ายผักแว่น ลำต้นสีน้ำตาลเลื้อยแผ่ไปตามดิน แตกกิ่งก้านสาขา
มากมาย มีขนอ่อนนุ่ม สีขาวบาง ๆ ปกคลุมตลอดทั้งลำต้นและใบ มีรากออกจากข้อที่แตะดิน
ใบเป็นใบประกอบแบบ palmate ชนิดที่มีใบย่อย 3 ใบ (ต่างจากผักแว่นซึ่งมีใบย่อย 4 ใบ)
ใบย่อยรูปหัวใจ ไม่มีก้าน ดอก สีเหลืองสด เป็นดอกเดี่ยว หรือออกเป็นช่อคล้ายร่มจาก
ซอกใบ กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ กลีบดอกสีเหลืองติดกันตรงโคนปลายแยกออกเป็น 5 กลีบ
เกสรตัวผู้มี 10 อัน ผล เป็นแท่งรูปทรงกระบอกยาวภายในมีเมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยา พบขึ้นคลุมดินตามที่ชุ่มชื้นทั่วไป และบริเวณที่ใกล้น้ำ พบได้ทั่ว ๆ ไปตามริม
คันนาข้าวหรือริมหนองน้ำ บึง และตามแปลงเพาะชำที่มีร่มเงา

แหล่งที่พบ ทุกท้องถิ่นที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อนและก้านใบอ่อนซึ่งมีรสเปรี้ยว เมื่อนำไปต้มใส่แกง ทำให้
อาหารมีรสเปรี้ยวน่ารับประทานมากขึ้น บางครั้งใช้แทนมะขามเปียกหรือมะนาวได้ ไม่มีขายตาม
ตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 104

ภาพที่ 99

ภาพที่ ๑๑ แสดงลักษณะดอกและใบของผักแว่น ผักส้ม ส้มกบ

Oxalis corniculata Linn.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Oxystelma esculentum (Linn.) R.Br.

วงศ์ Asclepiadaceae

ชื่อพื้นเมือง ตะมูกปลาไหล (อุตร) กระเตี้ยวเพื่อ (สกลนคร) จมูกปลาไหลค สะอึก (ภาคกลาง)
จมูกปลาไหลคอง (เพชรบูรณ์) ตะมูกปลาไหล (นครราชสีมา) ผักไหม (เชียงใหม่)

ไม้เลื้อยล้มลุกมียางขาว ลำต้นขนาดเล็ก พันไม้พุ่มชนิดอื่น ใบ เป็นใบเดี่ยวรูป
รียาวาว ออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน เนื้อใบบาง ก้านใบสั้น เส้นใบโค้งจรดกันที่ใกล้ ๆ ขอบใบ
ใบกว้าง 3-25 มม. ยาว 10-15 ซม. ดอก ออกเดี่ยว ๆ หรือเป็นช่อตรงซอกใบหรือโคน
ก้านใบ ช่อละ 2-3 ดอก กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ขนาดเล็ก กลีบดอก 5 กลีบ เชื่อมติดกันตรงโคน
กลีบ ปลายกลีบแหลมแยกกัน ขอบกลีบมีขน กลีบด้านนอกสีขาว โคนกลีบด้านในสีม่วงแดงหรือสี
ชมพูประดับด้วยสีม่วงจุดสีน้ำตาล เกสรตัวผู้มี 5 อัน เกสรตัวเมีย 1 อัน อยู่ตรงกลาง

นิเวศน์วิทยา พบทั่วไปตามป่าละเมาะ ตามชายป่า สวน ไร่ ชาวบ้านมักจะนำไปปลูกให้พัน
ต้นไม้อื่น ๆ ตามบริเวณหมู่บ้านเพื่อสะดวกต่อการเก็บมารับประทานหรือนำไปจำหน่าย

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน และใบแก่รับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริก
หรือรับประทานร่วมกับลาบ ก้อย ของชาวอีสาน (ส่วนดอกไม้บางที่รับประทานสด ๆ แต่ไม่เป็น
ที่นิยม) มีวางขายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 17

ภาพที่ 100 และภาพที่ 101

ภาพที่ 100 แสดงลักษณะ ใบและดอกของตะหมุกปลาไหล หรือจุมูกปลาไหล

Oxystelma esculentum (Linn.)R.Br.

ภาพที่ 101 แสดงนิเวศน์วิทยาและลำต้นของตะหมุกปลาไหล หรือจุมูกปลาไหล

Oxystelma esculentum (Linn.)R.Br.

Passiflora foetida Linn.

วงศ์ Passifloraceae

ชื่อสามัญ Red Fruit, Passion Fruit

ชื่อพื้นเมือง ผักหุ้มท้อ (อุตร อีสาน) ผักตำนินทอง (อุตร) กระทกรก (ไทย) รก ผักขี้หีด (เลย) ผักแคบฝรั่ง (เหนือ) เถาสิ่งโต หนักรกข้าง หนัากลกบาท ผักอึปู้ (เชียงใหม่)

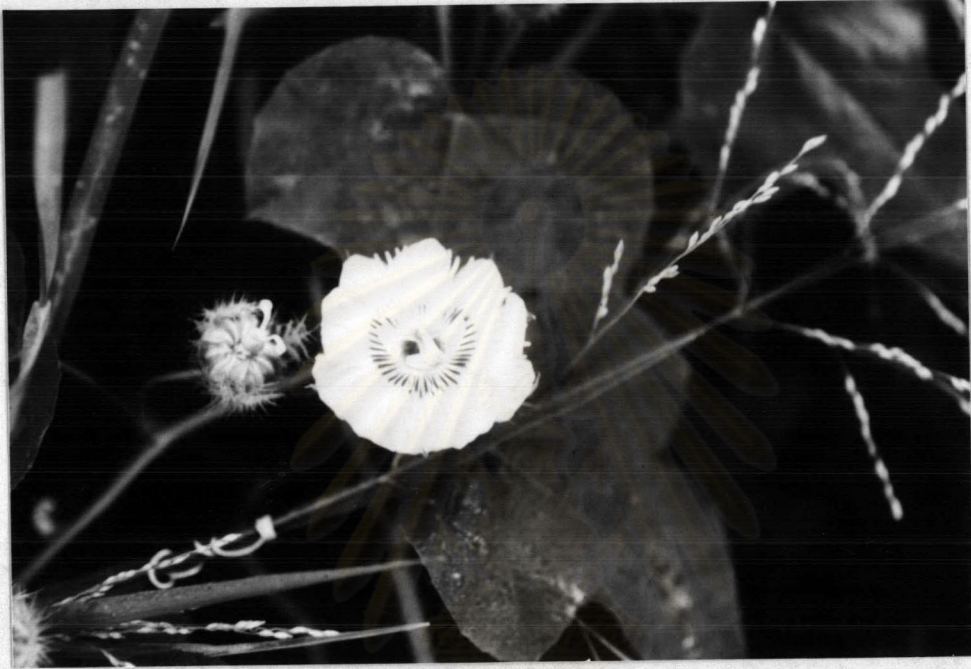
ไม้เลื้อยอายุปีเดียว (annual) กลิ่นเหม็นเขียว มีมือเกาะพันต้นไม้อื่น ลำต้นมีขนอ่อนปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว คล้ายใบตำลึง ขอบใบเว้าเป็น 3 พู รูปไข่หรือหัวใจ ออกแบบสลับ ขนาดกว้าง 5.1 - 9.1 ซม. ยาว 4.2 - 9.2 ซม. ก้านใบมีขนเห็นได้ชัดเจน มีหูในลักษณะเป็นแผ่นแบนอยู่ที่โคนก้านใบ ดอก สีขาวออกเป็นดอกเดี่ยวตรงซอกระหว่างลำต้นกับก้านใบ ออกดอกตลอดปี ใบประดับ (bract) สีเขียว 3 อัน แฉกแขนงออกเป็นร่างแห กลีบเลี้ยง 3 กลีบสีขาว กลีบดอกโคนสีม่วงปลายสีขาว จำนวน 5 กลีบ เกสรตัวผู้ 5 อัน เกสรตัวเมีย 1 อัน ผลแก่หรือสุกสีเหลืองหรือส้ม มีเนื้อรับประทานได้ มีรสหวานเล็กน้อย

นิเวศวิทยา พบตามป่าละเมาะ บริเวณกลางแจ้งและร่มเงา พบตามที่รกร้าง สนามหญ้าริมทางเดิน ริมรั้วข้างทาง เกาะพันติดกับต้นไม้อื่น

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อนและใบอ่อน นำไปนึ่งหรือลวกให้สุกจิ้มกับน้ำพริก ไม้ นิยมรับประทานสด บางครั้งนำไปปรุงอาหารเป็นแกงแทนผักตำลึงแต่ไม้ นิยม มีขายตามตลาดสดในบางท้องที่ นิยมรับประทานเฉพาะบางท้องที่เนื่องจากยอดอ่อนและใบอ่อนมีกลิ่นเหม็นเขียว

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 65
ภาพที่ 102

ภาพที่ 10๒ แสดงลักษณะดอกของผักหุ้มท่อ หรือกระทกรก

Passiflora foetida Linn.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Peperomia pellucida Korth.

วงศ์ Peperomiaceae (Piperaceae)

ชื่อพื้นเมือง ผักตากัง (อุตร อีสาน) ผักตากัง ผักตาโค้ง ผักกะสัง กะสัง (ไทย)
ผักกูด (เพชรบุรี) ผักฮากกล้วย (เหนือ) ซ้ากรูด (ใต้)

พืชล้มลุกขนาดเล็ก สูง 15 - 20 ซม. ลำต้นอวบน้ำใสสีเขียวอ่อน ๆ เกือบขาว
ใบ เป็นใบเดี่ยวรูปหัวใจ อวบน้ำ เช่นเดียวกับลำต้น ปลายใบแหลม (acute) ผิวใบเรียบ
เป็นมัน มีกลิ่นอ่อน ๆ ดอก ออกเป็นช่อยาวแบบ spike ดอกที่ปลายช่อและตรงซอกใบ
ดอกย่อยขนาดเล็ก ๆ สีเขียวอ่อนจนเกือบขาว มีใบประดับเล็ก ๆ บาง ๆ คลุมดอก ไม่มี
กลีบดอก เกสรตัวผู้มี 2 อัน เกสรตัวเมียมี 1 อัน เมล็ดมี 1 เมล็ด ในแต่ละผล

นิเวศวิทยา เป็นพืช พบขึ้นทั่วไปในที่ร่มเงาซึ่งดินชื้นและร่วนซุย หยั่งรากลงไปในดินเพียง
ชั้น ๆ ขึ้นอยู่ตามใต้ถุนบ้านตามต้นไม้ใหญ่ ริมรั้ว ในเรือนเพาะชำ หรือตามสวนสาธารณะ

แหล่งที่พบ ในทุกห้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อน ยอดอ่อน และลำต้นอ่อนทั้งต้น รับประทานสด ๆ
เป็นผักจิ้มน้ำพริก รับประทานกับบ่น หรือนำไปลวก หรือนึ่งให้สุกเสียก่อน ไม่มีขายตามท้องตลาด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 105

ภาพที่ 103 และภาพที่ 104

ศูนย์เภสัชวิทยา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 103 แสดงลักษณะช่อดอกของผักตากัง กระสัง

Peperomia pellucida Korth.

ภาพที่ 104 แสดงลักษณะนิเวศน์วิทยาและลำต้นของผักตากัง

Peperomia pellucida Korth.

Phyllanthus acidus (Linn.) Skeels

วงศ์ Euphorbiaceae
ชื่อสามัญ Star Gooseberry, Otaheite Gooseberry
ชื่อพื้นเมือง หมักยม หมากยม (อุตร) มะยม (ทั่ว ๆ ไป)

ไม้ต้น สูง 5-10 เมตร ลำต้นมีเปลือกสีเทาปนน้ำตาล เห็น **เลนทิเซล** (lenticels) กระจายอยู่ทั่วลำต้นและตามกิ่งใหญ่ ๆ ส่วนตามกิ่งเล็ก ๆ จะเห็นเป็นแผลเป็น (scar) ใบ เป็นใบเดี่ยวออกแบบสลับเรียงเป็น 2 แถว ตามแนวตั้งและอยู่ในระนาบเดียวกัน รูปขอบขนาน (oblong) กลม (orbicular) หรือค่อนข้างเป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน (sub-rhomboid) ปลายใบแหลม (acute) ฐานใบกลมหรือมน ขอบใบเรียบ กว้าง 1.5-3.5 ซม. ยาว 2.5-7.5 ซม. ดอก ออกเป็นช่อแบบ raceme ตามบริเวณกิ่ง ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียแยกกัน ดอกตัวผู้เกิดที่ปลายช่อ ไม่มีกลีบดอก กลีบเลี้ยงมี 6 กลีบแยกกัน ดอกตัวเมียมี กลีบเลี้ยง 6 กลีบ ผล เป็นแบบ berry เห็นเป็น 3 พู (lobe) รูปร่างกลมแบน ผลอ่อนสีเขียวและเปลี่ยนเป็นสีเหลืองขาวหรือขาวแกมเหลืองเมื่อแก่ เมล็ดรูปร่างกลมเห็นเป็นร่องสีน้ำตาลอ่อน

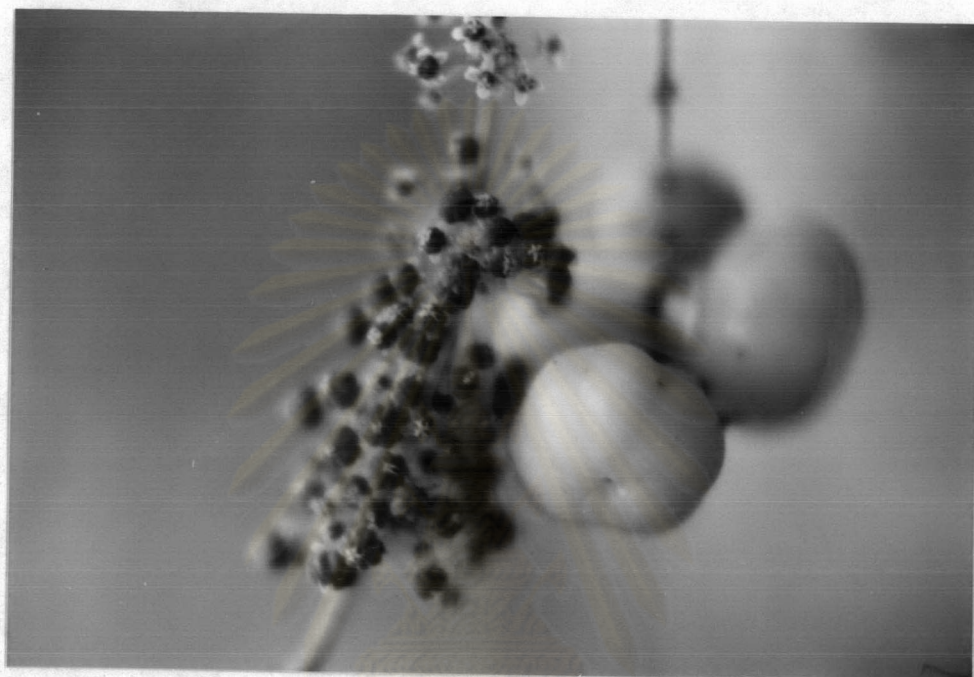
นิเวศวิทยา พบตามป่าดิบชื้น ทุ่งนา ชาวบ้านนิยมปลูกตามสวน หรือตามบริเวณบ้าน

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อนที่มีสีเขียวอ่อน ๆ อมชมพู รับประทานสด ๆ ร่วมกับส้มตำ ลาบ ก้อย บั่น และหมูส้ม (แหนมสด) ของชาวอีสาน มีรสผาด ๆ เล็กน้อย ชาวบ้านนิยมรับประทานแต่ไม่มีขายตามตลาดสด ส่วนผลมะยมนั้น ใช้รับประทานผลแก่ที่สีออกเหลืองหรือขาวอมเหลือง โดยนำไปจิ้มกับเกลือ หรือน้ำปลา หรือนำไปทำส้มตำแทนมะละกอ

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 106

ภาพที่ 105

ภาพที่ 105 แสดงลักษณะผลอ่อนและแก่ของหมากยม หมักยม หรือมะยม

Phyllanthus acidus Skeels.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Piper sarmentosum Roxb.

วงศ์ Piperaceae

ชื่อสามัญ Wildbetel Leafbush

ชื่อพื้นเมือง ผักนางเลิด ผักอีเลิด (อุตร มหาสารคาม อีสาน) ซ้ำพลุ (ภาคกลาง)
นมวา (ใต้) ผักปุนา ผักพลูนก พลุสิง (เหนือ) ผักอีไร ชะพลุ ผักพลูนา
รากข้าง พลุต้นข้าง หานหมู

ไม้ล้มลุก อายุหลายฤดู ลำต้นตั้งตรงหรือทอดไปตามดิน หรือตามต้นไม้อื่นโดยชูยอด
อ่อนสูงชัน มีรากงอกตามข้อและแตกหน่อใหม่ได้ตามบริเวณนี้ ใบ เป็นใบเดี่ยวออกแบบสลับ
รูปหัวใจ (cordate) คล้ายใบพลูที่กินกับหมาก หรือรูปไข่ปนรูปหัวใจ (ovate-cordate)
ปลายใบเรียวแหลม (acute) ก้านใบยาว ดอก ออกเป็นช่อสีขาวแบบ spike ลักษณะ
เป็นแท่ง ช่อดอกเพศผู้และช่อดอกเพศเมียอยู่ต่างต้นกัน (dioecious) ใบและลำต้นชะพลุ
จะมีกลิ่นฉุน ใบมีรสเผ็ดเล็กน้อย

นิเวศวิทยา พบตามป่าทุ่ง ป่าผสมผลัดใบ ขึ้นเป็นกลุ่ม ๆ ตามริมห้วย ลำธาร หรือตามใต้
ต้นไม้ใหญ่ที่มีความชื้นสูง ชาวบ้านนิยมนำมาปลูกตามสวน ไร่ และตามริมรั้วบ้าน

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน และใบแก่ รับประทานสด ๆ กับอาหารจำพวก
ลาบ ก้อย หรือใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริก แต่ก็นิยมที่จะนำไปแกง เป็นแกงอ่อมของชาวอีสาน ในบาง
ครั้งใช้แทนซีเหล็ก โดยนำไปแกงเช่นเดียวกับแกงซีเหล็ก มีขายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 64

ภาพที่ 106 และภาพที่ 107

ภาพที่ 106 แสดงลักษณะใบและดอกของผักอีเล็ด ผักนางเล็ด หรือชะพลู

Piper sarmentosum Roxb.

ภาพที่ 107 แสดงนิเวศน์วิทยาและลักษณะลำต้นของผักอีเล็ด หรือชะพลู

Piper sarmentosum Roxb.

Pluchea indica (Linn.) Less.

วงศ์ Compositae (Asteraceae)

ชื่อพ้อง Baccharis indica (Linn.)

ชื่อสามัญ Indian Marsh Fleabone

ชื่อพื้นเมือง หนาดวัว (อุตร) ฮอนแฮน (อุตร สกลนคร) ชลู ชลู (ไทย) คลู (ใต้) ัจว

ไม้พุ่มขนาดกลางอายุหลายปี สูง 1-2 เมตร ลำต้นตั้งตรงถึงก้านสาขามากมาย ใบ เป็นใบเดี่ยวออกแบบสลับ รูปไข่กลับ (obovate) ขอบใบหยักเล็กน้อย โคนใบสอบ ก้านใบสั้น ขนาด 2.5-9 × 1-5.5 ซม. ช่อดอกเป็นแบบ composite ชนิดที่มีแต่ disc flower อย่างเดียว แต่ละช่อนี้มีขนาดยาว 5-6 มม. อาจเกิดเดี่ยว ๆ หรือเกิดรวมกันเป็นช่อใหญ่ที่ยอด แต่ละช่อเล็ก ๆ นั้น ดอกย่อยที่อยู่รอบนอกเป็นดอกตัวเมีย มีขนาดใหญ่กว่าและสีม่วงเข้มกว่าดอกย่อยที่อยู่วงในซึ่งเป็นดอกตัวผู้

นิเวศน์วิทยา พบทั่วไปตามป่าละเมาะ ที่รกร้างริมทางทั้งในที่ร่มเงาและกลางแจ้ง หรือตามริมน้ำ ที่ลุ่ม ชื้นแฉะ

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อนที่มีสีเขียวอ่อน ๆ รับประทานสด ๆ ร่วมกับลาบ ก้อย ของชาวอีสาน ในบางท้องที่ใส่ร่วมกับแกงรับประทานเป็นแกงอ่อม

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 1

ภาพที่ 108

ภาพที่ 108 แสดงลักษณะใบและยอดอ่อนของผักซอนแสน หรือชู้

Pluchea indica (Linn.) Less.

ศูนย์วิทยาศาสตร์การ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Polygonum odoratum Lour.

วงศ์ Polygonaceae

ชื่อพื้นเมือง ผักแพว (อุตร) จันทรโฉม (นครราชสีมา) ผักไผ่ (ภาคเหนือ) พริกม้า (ภาคอีสาน) หอมจันทร์ (อยุธยา)

ไม้ล้มลุก มีกลิ่นฉุนทั้งต้น ใบ เป็นใบเดี่ยวออกแบบสลับ แผ่นใบรูปหอก (lanceolate) หรือรูปหอกแกมรูปไข่ (ovate lanceolate) ปลายใบแหลม ฐานใบรูปลิ้ม (cuneate) ก้านใบสั้น มีหูใบแบบ ochrea ลักษณะเป็นหลอดหุ้มรอบลำต้นบริเวณเหนือข้อ ดอก ออกเป็นช่อแบบ raceme ที่ยอด สีขาวนวลหรือขาวอมชมพู ดอกแต่ละดอกมีขนาดเล็ก

นิเวศวิทยา พบตามป่าบริเวณใกล้ริมฝั่งน้ำที่มีความชื้นสูง ทุ่งนา หรือตามสวน ที่ชาวบ้านนำไปปลูกไว้

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบ ทั้งใบอ่อนและใบแก่ รับประทานสด ๆ ร่วมกับลาบ ก้อย โดยเฉพาะก้อยกุ้งสด อาจเนื่องมาจากการที่มีกลิ่นฉุนรุนแรง จึงใช้คั้นกลั่นคาวทำให้อาหารมีกลิ่นและรสรับประทานมากขึ้น ชาวบ้านนิยมรับประทาน และมีวางจำหน่ายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไปทุกห้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 5

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Portulaca oleracea Linn.

วงศ์ Portulacaceae

ชื่อสามัญ Common Purslane, Purslane, Garden Weed, Common Garden Purslane

ชื่อพื้นเมือง ผักตบช้อง (อุตร อีสาน) ผักตบช้อง (นครราชสีมา) ผักเบี้ยดอกเหลือง ผักเบี้ยใหญ่ (ไทย)

พืชล้มลุกอายุปีเดียว ลำต้นเตี้ย อวบน้ำสีม่วงแดง แผ่ไปตามพื้นดิน ใบ เป็นใบเดี่ยว หนาและอวบน้ำ ไม่เห็นเส้นใบ ออกตามข้อสลับข้างกัน ที่ยอดจะมีใบเป็นกระจุก 4-5 ใบ ขนาดกว้าง 5 - 14 มม. ยาว 1 - 3 ซม. ดอก เป็นดอกเดี่ยวขนาดเล็กสีเหลืองบานตอนเช้า เที่ยงเร็ว ออกดอกตลอดปี กลีบเลี้ยงสีเขียว 2 กลีบ กลีบดอกสีเหลืองสด 5 กลีบ เป็นรูปหัวใจคว่ำ ปลายกลีบดอกเว้า เกสรตัวผู้ 5-10 อัน ปลายเกสรตัวเมียแยกเป็น 5 แฉก

นิเวศวิทยา พบได้ทั่วไปตามข้างทางริมทางเดิน ทั้งในที่กลางแจ้งและร่มเงา หรือที่รกร้าง เป็นวัชพืชตามสวน ไร่ คันทนา หรือตามแปลงเพาะชำ ในที่ร่มเงาและมีความชื้น ลำต้นจะอวบอ้วน ส่วนในที่แห้งแล้ง ลำต้นและใบจะมีขนาดเล็ก พบกระจายอยู่ทั่วไปในประเทศไทย

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อนและใบอ่อนใช้รับประทานสด ๆ แต่ไม่ค่อยเป็นที่นิยมในบางท้องที่ นำไปลวกหรือเอาไปผัด ไม่มีขายตามตลาดสด ชาวบ้านจะนำมารับประทานในกรณีที่ทำผักอื่นรับประทานไม่ได้เท่านั้น

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 107

Randia uliginosa Poir.

วงศ์ Rubiaceae

ชื่อพื้นเมือง หมากลุมผุย ผักลุมผุย (อุตร สกลนคร) กระจ่าพุก ตะลุมพุก มะกั้งขาว (ภาคกลาง ราชบุรี) มอกน้ำข้าว มะข้าว (ภาคเหนือ) มะกั้ง (อุตรดิตถ์) ลุมปู่ (สุรินทร์) ลูกปู่ (อิสาน) ลุมพุก (ลพบุรี)

ไม้ต้นขนาดกลาง สูง 3-7 เมตร ตามกิ่งก้านแขนงที่แตกออกจะมีหนามแข็งแหลม 1-2 คู่ ใบ เป็นใบเดี่ยวรูปไข่แกมขอบขนาน (ovate-oblong) ปลายใบแหลม (acute) หรือมน (obtuse) ขอบใบเรียบ ออกเป็นคู่ตรงกันข้ามเป็นกระจุกอยู่ตอนปลาย ๆ กิ่งมีหูใบ อยู่ระหว่างก้านใบที่อยู่ตรงข้ามกัน (interpeltolar stipules) ใบกว้าง 15-6.5 ซม. ยาว 8.5-2.5 ซม. ผิวใบมันและเรียบเห็นเส้นใบและเส้นกลางใบชัดเจน ดอก สีขาว หรือสีขาวนวล กลิ่นหอมอ่อน ๆ ออกเป็นดอกเดี่ยว ที่ซอกกิ่งหรือที่ยอด กลีบดอกสีขาว 5-6 กลีบ ติดกันที่โคนของกลีบและแยกกันตรงปลาย กลีบเลี้ยงสีเขียว 5-6 กลีบ

นิเวศวิทยา พบตามป่าละเมาะ ป่าเต็งรัง และตามบริเวณทุ่งนา ริมสระน้ำ หรือแม่น้ำ

แหล่งที่พบ อ.บ้านดุง อ.เพ็ญ อ.น้ำโสม อ.บ้านฝ้อ

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อน ยอดอ่อนที่เพิ่งแตกออกใหม่ ๆ มีสีเขียวอ่อน ๆ รับประทานสด ๆ ร่วมกับย่ำปลา ลาบ ก้อย ของชาวอิสาน นิยมรับประทานแต่ไม่มีขายตามตลาดสด ชาวบ้าน จะเก็บมารับประทานเมื่อพบเห็นต้นที่แตกยอดอ่อนในป่า โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 59

ภาพที่ 109 และภาพที่ 110

ภาพที่ 109 แสดงลักษณะดอกของ หมากลุ่มฟูย ผักลุ่มฟูย หรือตะลุมตุก

Randia uliginosa Poir

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 110 แสดงลักษณะผลของหมากลุ่มผุย หรือตะลุ่มพุท

Randia uliginosa Poir.

ศูนย์วิทยาศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Raphistemma hooperianum Decne.

วงศ์ Asclepiadaceae

ชื่อพื้นเมือง ดอกข้าวสาร เกือบข้าวสาร ผักข้าวสาร (อุดร) ข้าวสารดอกเล็ก (กรุงเทพฯ)
เมื่อยสาร (ชุมพร) เกือบคึก (สกลนคร)

ไม้เลื้อยมียางขาว ลำเถาขนาดเล็กและอ่อน ใบ เป็นใบเดี่ยวรูปไข่ (ovate) หรือรูปไข่แกมขอบขนาน (ovate-oblong) ออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ โคนใบเว้า เนื้อใบบาง มองเห็นเส้นกลางใบชัด ใบกว้าง 2-10.5 ซม. ยาว 4-17 ซม. ดอก ออกเป็นช่อตามซอกใบขนาดเล็กมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ กลีบเลี้ยงรูปไข่ โคนเชื่อมติดกัน กลีบดอก 5 กลีบเชื่อมติดกันตรงโคนเป็นท่อยาว ปลายแยกออกเป็น 5 กลีบ มีสีขาวหรือขาวนวล และจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองอ่อน ที่ปลายกลีบดอกมีจุดสีม่วงหรือชมพูม่วง ผล เป็นรูปไข่แกมขอบขนาน

นิเวศน์วิทยา พบตามป่าดิบทั่ว ๆ ไป ป่าละเมาะ ตามสวน ไร่ โดยเลื้อยพันต้นไม้อื่น

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดและใบอ่อนที่มีสีเขียวอ่อน และช่อดอก นำไปทำให้สุกเสียก่อนโดยการนึ่ง ลวก ต้ม รับประทานกับน้ำพริก แจ่ว ของคนอีสาน หรือรับประทานร่วมกับ ป่นปลา ลาบ ก้อย ฯลฯ ในบางท้องที่ใช้เฉพาะส่วนของช่อดอกที่ยังตูมสีขาว หรือช่อดอกที่บานแล้วนำไปใส่เป็นผักร่วมกับเนื้อหมู ไก่ ปลา รับประทานเป็นแกง ชาวบ้านนิยมรับประทาน มีจำหน่ายตามตลาดสดโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 108
ภาพที่ 111 และภาพที่ 112

ภาพที่ 111 แสดงลักษณะดอกของเครือข้าวสาร ต้นข้าวสาร หรือข้าวสารคอกเล็ก
Raphistemma hooperianum (Blume) Decne.

ภาพที่ 112 แสดงลักษณะเถาและดอกของต้นข้าวสาร หรือข้าวสารคอกเล็ก
Raphistemma hooperianum (Blume) Decne.

Sauropus androgynus (Linn.) Merr.

วงศ์ Euphorbiaceae

ชื่อพื้นเมือง ผักหวานบ้าน (อุดร อีสาน) ผักหวาน ก้านตง จ้าผักหวาน (เหนือ)
ผักหวานใต้ใบ (สตูล) มะยมป่า (ประจวบคีรีขันธ์)

ไม้พุ่มเตี้ย สูงประมาณ 2-3 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว กว้าง 2 - 3.2 ซม. ยาว 3.2 - 6 ซม. ออกแบบสลับ รูปกลม (orbicular) รูปขอบขนาน (oblong) หรือค่อนข้างจะเป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน (sub rhomboid) ปลายใบแหลม โคนใบมน (obtuse) ขอบใบเรียบ ก้านใบสั้น มีหูใบเป็นแผ่นเล็ก ๆ ที่โคนก้านใบ ดอก สีม่วงแดงหรือแดงเข้ม เป็นดอกเดี่ยว หรือเป็นกลุ่ม 2 - 4 ดอก ตรงซอกใบ ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียแยกกัน ผลขนาดเล็กมี 3 พู

นิเวศวิทยา พบขึ้นทั่วไปตามป่า เช่น ป่าทุ่ง ป่าผสมผลัดใบ ป่าแดง และตามทุ่งนา ชาวบ้านนิยมรับประทานและนำเอามาปลูกตามบ้าน สวน และไร่ ชอบขึ้นในที่ชื้น

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบอ่อนและยอดอ่อน นำไปนึ่ง ลวกหรือต้มเป็นผักจิ้มน้ำพริก ปนหรือรับประทานกับลาบ ก้อย ในบางครั้งจะนำไปแกง หรือปรุงเป็นอาหาร มีขายตามตลาดสด

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 21,74

ภาพที่ 113, 114 และภาพที่ 115

ภาพที่ 113 แสดงลักษณะดอกตัวผู้และผลของผักหวานบ้าน

Sauropus androgynus (Linn.) Murr.

ภาพที่ 114 แสดงลักษณะดอกตัวเมียของผักหวานบ้าน

Sauropus androgynus (Linn.) Murr.

ภาพที่ 115 แสดงลักษณะดอกตัวผู้ของผักหวานบ้าน

Sauropus androgynus (Linn.) Murr.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Sesbania grandiflora Desv.

วงศ์ Fabaceae

ชื่อพ้อง Agati grandiflora Desv.

ชื่อสามัญ Vegetable Humming Bird, Sesban, Agasta, Cork Wood Tree

ชื่อพื้นเมือง แคน คอกแคน (อุตร) แคน แคนบ้าน (ทั่ว ๆ ไป) แคนแดง (เชียงใหม่)

ไม้ต้นขนาดกลางสูง 3 - 10 เมตร ลำต้นตั้งตรง เนื้อไม้อ่อนสีขาว เปลือก ลำต้น สีเทาอ่อน แตกกอกเป็นช่อเล็ก เมื่อสัมผัสเปลือกจะมีลักษณะนุ่มเล็กน้อยคล้ายไม้คอร์ค ใบ เป็น ใบประกอบแบบขนนก ซึ่งมีใบย่อยที่ยอด 2 ใบ (even pinnate) ใบย่อยมี 30 - 50 ใบ เรียงเป็นคู่ตรงข้ามกัน รูปยาวขอบขนาน (linear-oblong) ใบย่อยยาว 2.5 - 5 ซม. สีเขียวอ่อนไม่มีขน ดอก ลักษณะเหมือนดอกถั่ว ออกเป็นช่อแบบ racemes ที่ซอกใบแต่ละช่อมี 2-4 ดอก สีขาว หรือสีแดงขนาดดอกยาว 6 - 10 ซม. มองเห็นเด่นสดุดตา กลีบเลี้ยงมีรูปร่าง เป็นรูประฆัง หรือรูปถ้วย (campanulate) ผล เป็นฝักแบนห้อยลงยาวประมาณ 8 - 15 ซม. ฝักเมื่อแก่แล้วจะแตก้าออก

นิเวศวิทยา พบขึ้นอยู่ตามป่าละเมาะ คันทา ริมถนนและตามสวนหลังบ้าน ขึ้นได้ดีทั้งในที่แห้งแล้งและที่ ๆ มีความชุ่มชื้น ชาวบ้านมักนำมาปลูกตามสวน บริเวณบ้าน และสถานที่ราชการ

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ดอกและฝักอ่อน นำไปทำให้สุกเสียก่อนโดยการลวก หรือนึ่ง รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือนำไปต้มปรุงเป็นแกง ต้มจืด แกงส้ม หรือผัดรวมกับปลา กุ้ง ฯลฯ ชาวบ้านนิยมรับประทานและมีจำหน่ายตามตลาดสดทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา ก่อนที่จะนำ ดอกแคนไปรับประทานด้วยการนึ่ง อวก หรือนำไปปรุงอาหารต่างๆ จะต้องเอาส่วนของเกสรตัว ผู้ออกเสียก่อน จะทำให้มีความขมน้อยลง

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 109
ภาพที่ 116 และภาพที่ 117

ภาพที่ 116 แสดงลักษณะช่อดอกของแค แควบ้าน

Sesbania grandiflora Desv.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 117 แสดงลักษณะฝักของแคหรือแคบ้าน

Sesbania grandiflora Desv.

ศูนย์วิจัยทางพฤกษศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Sesbania javanica Miq.

วงศ์ Fabaceae

ชื่อพ้อง S. roxburghii Merr.

ชื่อพื้นเมือง โสนหนอง โสนน้ำ (อุตร อีสาน) ผักสองแสง (เหนือ) โสนกินดอก โสนหิน
(ภาคกลาง) โสน

ไม้พุ่ม สูงประมาณ 1-2 เมตร ลำต้นตั้งตรง ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก มีใบย่อยจำนวนมากมาย ก้านใบสั้น ดอก เป็นช่อแบบ racemes ออกที่โคนกิ่งและที่ปลายยอด ลักษณะของดอกคล้ายกับดอกถั่ว แต่ละช่อมีดอกประมาณ 10-15 ดอก ก้านดอกยาว ดอกสีเหลือง กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ กลีบ standard ขนาดใหญ่และเห็นชัดเจน เกสรตัวผู้ 10 อัน แยกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 9 อัน และ 1 อัน ตามลำดับ เกสรตัวเมีย 1 อัน ผลเป็นฝักแบน มีเมล็ดจำนวนมาก

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามบริเวณข้างลำธาร ทุ่ง คลองที่น้ำตื้น ๆ ที่ลุ่มที่มีน้ำขัง ริมน้ำและที่แห้งแล้ง หรือข้างถนนในบริเวณที่ราบทั่วไป

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ดอกอ่อนนำไปฝักใส่ไข่ ยำ หรือทำแกงส้ม ชาวบ้านนิยมรับประทาน และมีจำหน่ายตามตลาดสด โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 84

Solanum indicum Linn.

วงศ์

Solanaceae

ชื่อพื้นเมือง

หมักแข้งขม หมากแข้งขม (อุตร ร้อยเอ็ด) มะแต้ว้ง มะแต้ว้งขม มะแต้ว้งคม
มะแต้ว้งดำ มะแต้ว้ง มะแต้ว้งตัน (ภาคกลาง) แต้ว้งคม (สุราษฎร์ธานี สงขลา)
สะกั้งแค (กะเหรี่ยงแม่ฮ่องสอน) หมากแข้งคง (เงี้ยว แม่ฮ่องสอน)

ไม้พุ่ม (shrub) สูง 0.50 - 2 เมตร ลำต้นตั้งตรง ตามกิ่ง ก้าน และเส้นใบ
จะมีหนามแหลมแข็ง ที่ปลายโค้งงอลง ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปรีแกมรูปไข่หลายแบบ
ออกแบบสลับ รูปไข่ (ovate) ขอบใบหยักเว้าลึกเข้าไปหาเส้นกลางใบแบบ pinnatifid
lobe แต่ละแฉกเป็นรูปสามเหลี่ยมปลายแหลมหรือมน (obtuse) บางครั้งจะพบขอบใบแบบ
sinuate ซึ่งมีรอยเว้าเป็นระยะ ๆ ติดต่อกัน ปลายใบแหลม (acuminate) หรือปลายตัด
(truncate) ฐานใบรูปลิ้ม (cuneate) รูปหัวใจหรือตัดตรง ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มกว่า
ด้านล่าง ใบกว้าง 4 - 7 ซม. ยาว 5 - 17 ซม. ก้านใบยาว 3 - 4 ซม. ดอก ออก
เป็นช่อแบบ raceme ตามบริเวณซอกใบ ก้านดอกจะมีขนและหนาม กลีบเลี้ยงรูประฆัง
(campanulate) มีขนนุ่ม ปลายแยกเป็น 5 กลีบ กลีบดอกสีม่วงรูป rotate โคนเชื่อมติดกัน
เพียงสั้น ๆ และปลายแยกเป็น 5 กลีบ ผล เป็นแบบผลสด (berry) รูปกลม ขนาดเล็ก
เส้นผ่าศูนย์กลาง 0.4 - 0.7 ซม. ผิวเรียบ เมื่อยังอ่อนจะมีลายสีเขียวเล็กน้อย เมื่อสุกหรือ
แก่ จะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง สีเหลืองอมส้ม และสีแดง เมล็ดแบนขนาดเล็กมีจำนวนมากมาย

นิเวศน์วิทยา พบตามป่าละเมาะ ที่ราบชายป่า ที่โล่งแจ้ง หรือที่รกร้างริมทาง ตามสวน และ
ริมรั้วข้างทาง

แหล่งที่พบ

ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ผลอ่อนสีเขียวสดซึ่งมีลายสีขาวและผลแก่สีเหลือง สีเหลืองอมส้ม
และสีแดง รับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือทำให้สุกโดยการเผาไฟอ่อน ๆ ทำให้มีกลิ่น
หอม รับประทานร่วมกับปลาแจ่ว อาหารของชาวอีสาน มีรสขมจัดหรือขมฝืด ๆ ชาวบ้าน
นิยมรับประทาน และมีจำหน่ายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป ในบางฤดูกาล

ตัวอย่างพืช

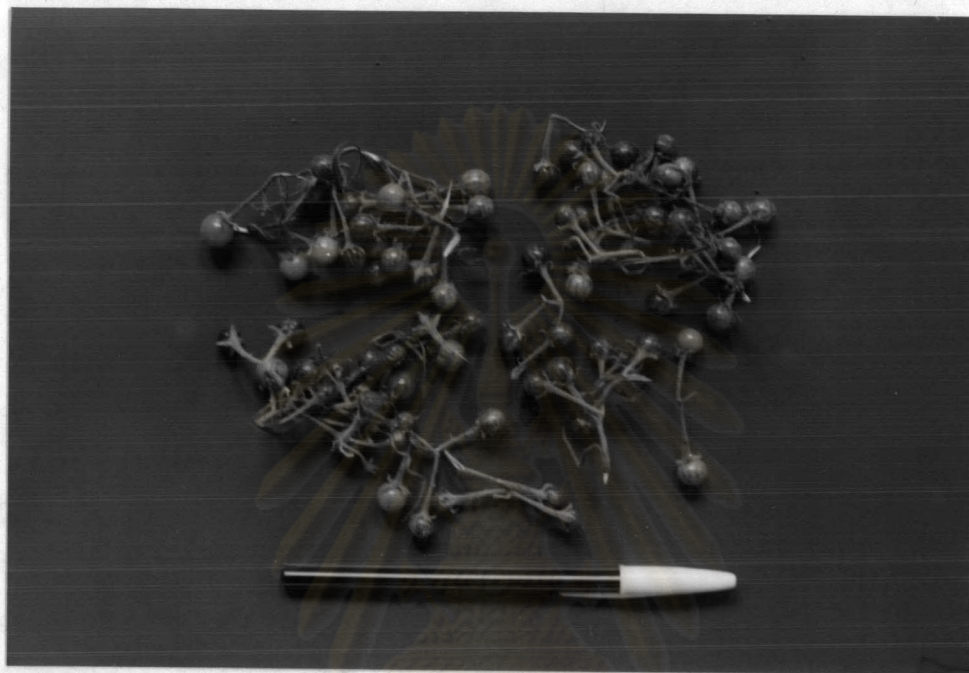
M. Aupanitchakit No. 75, 92

ภาพที่ 118 และภาพที่ 119

ภาพที่ 118 แสดงลักษณะลำต้นของหมากแข้งชม หรือมะแว้งคัน
Solanum indicum Linn.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 119 แสดงลักษณะผลของหมากแข้งชม หรือมะแว้งกัน

Solanum indicum Linn.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Solanum stramonifolium Jacq.

วงศ์ Solanaceae

ชื่อพ้อง S. hirsutum Roxb., S. ferox Linn.

ชื่อพื้นเมือง หมักอึก หมากอึก (อุตร) มะเข็ญ มะญู (ภาคเหนือ) มะอึก (ภาคกลาง)
ยั้งคุยดี (กะเหรี่ยงแม่ฮ่องสอน)

ไม้พุ่ม สูง 0.80 - 2 เมตร ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งก้านได้มากมาย มีขนและหนามแหลมสั้น และแข็งอยู่ทั่วทั้งลำต้นและใบ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ แผ่นใบเป็นรูปไข่ (ovate) ขอบใบหยักเว้าลึกเข้าไปหาเส้นกลางใบในลักษณะเช่นเดียวกับใบประกอบแบบขนนก (pinnatifid lobe) ทำให้เห็นเป็นแฉกคล้ายรูปสามเหลี่ยมสั้น ๆ มีปลายแหลม (acute) ปลายใบแหลม (acuminate) ฐานใบ 2 ข้างไม่เท่ากัน มีหนามแข็งอยู่บนเส้นใบ ใบยาว 15-26 ซม. กว้าง 10 - 23 ซม. ก้านใบยาว 7 ซม. ดอก ออกเป็นช่อแบบ subumbel เป็นกระจุกตามบริเวณซอกใบมีขนแข็ง หรือหนามเล็ก ๆ กลีบเลี้ยงรูปกรวย โคนติดกันปลายแยกเป็น 5 กลีบ ปลายแหลม กลีบดอกสีขาว โคนติดกันปลายแยกเป็น 5 กลีบ แต่ละกลีบปลายแหลม เมื่อดอกบานกลีบจะโค้งลงทุกกลีบ ผล เป็นแบบผลสด กลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 1.6 - 9 ซม. มีขนยาวปกคลุมทั่วทั้งผล ผลอ่อนสีเขียว เมื่อสุกหรือแก่จะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง หรือสีเหลืองอมส้ม มีเมล็ดรูปร่างกลม แบนขนาดเล็ก อยู่ภายในจำนวนมาก

นิเวศวิทยา พบขึ้นตามป่าทุ่ง ป่าผลัดใบ ป่าละเมาะ ที่รกร้าง ริมทางเดิน หรือตามสถานที่รกร้างที่ถูกรื้อถอนทิ้งไป ตามสวนและริมรั้วข้างทาง นอกจากนี้ยังมีปลูกกันตามบ้าน

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ผลอ่อนและผลแก่ หรือผลสุก รับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริก มีรสฝาดอมเปรี้ยว หรือนำไปหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่รวมกับส้มตำ หรือนำไปใช้ปรุงรสอาหารบางชนิด ชาวบ้านนิยมรับประทาน และมีจำหน่ายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 8, 76
ภาพที่ 120 และภาพที่ 121

ภาพที่ 120 แสดงลักษณะลำต้น ดอก และผลอ่อนของหมากอีก หรือมะอีก

Solanun stramonifolium Jacq.

ภาพที่ 121 แสดงลักษณะผลของหมากอีก S. stramonifolium Jacq.
หรือมะอีก

Spilanthes acmella Murr.

- วงศ์ Compositae (Asteraceae)
ชื่อพ้อง S. paniculata Wall.
ชื่อสามัญ Para Cress, Brazil Cress, Ear-stud Flower.
ชื่อพื้นเมือง ผักคาค (อุตร อีสาน) ผักคราด ผักตุ้มหู ผักคาคหัวแหวน หนุ่ยตุ้มหู

พืชล้มลุก ออกดอกตลอดปี ลำต้นตั้งตรงสูงประมาณ 20 - 50 ซม. หรือท่อนอน แต่ขลุ่ยส่วนปลายขึ้น ส่วนที่อยู่ติดดินจะงอกรากไปเรื่อย ๆ ลำต้นสีม่วงแดงปนเขียว มีขนสั้น ๆ ปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยวขนาดใหญ่ออกตรงข้าม (opposite) ขอบใบหยัก ก้านใบยาว มีขนปกคลุม ผิวใบสากและมีขน ดอก ออกเป็นช่อ ตามซอกใบและปลายกิ่ง ดอกย่อยจะเรียงอัดกันแน่นเป็นกระจุกสี่เหลี่ยม ดอกย่อยมี 2 ชนิด คือ ดอกย่อยที่อยู่วงนอก (ray floret) เป็นดอกตัวเมีย ส่วนดอกย่อยชั้นใน (disc floret) เป็นดอกสมบูรณ์เพศทั้งหมด

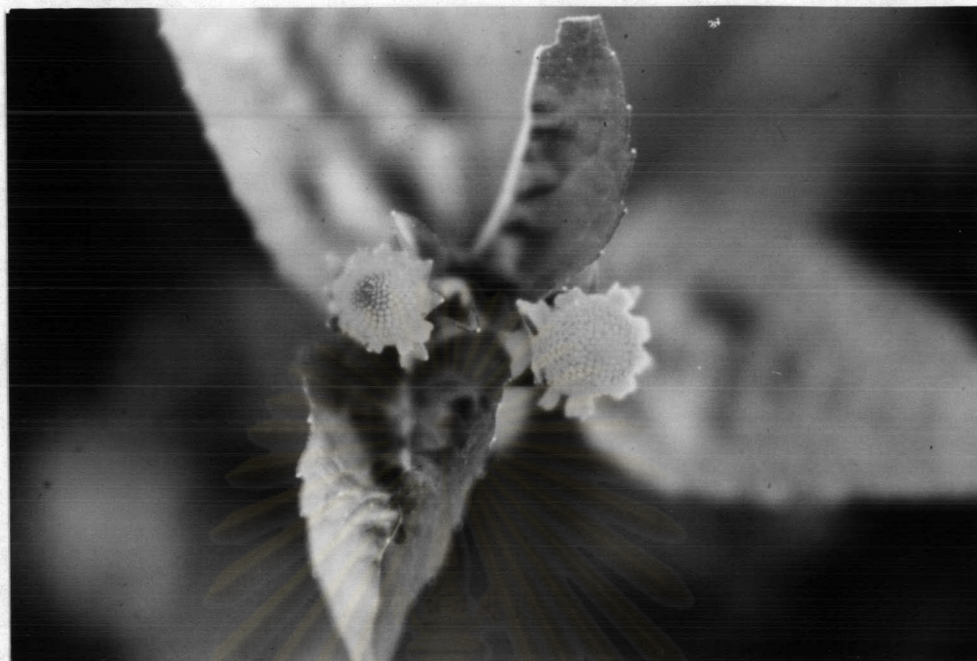
นิเวศน์วิทยา พบขึ้นตามที่ริมป่าละเมาะ และที่รกร้างทั่วไปในไร่และสวน เป็นวัชพืชที่เกิดขึ้นปะปนกับต้นไม้อื่น ๆ เช่น พวกหญ้าไต้หวัน และตามคันคลองหรือร่องน้ำ กระจายอยู่ทั่วไปในเขตร้อน

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ใบและยอดอ่อนใช้รับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือรับประทานกับลาบ ก้อย ใบนางท้องที่ชาวบ้านมักจะนำใบและดอกมาใช้เป็นผักสำหรับแกงอ่อมใส่กับปลาหรือกบเพื่อทำให้มีกลิ่นและมีรสเผ็ดน่ารับประทานมากขึ้น

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 19,87

ภาพที่ 122 และภาพที่ 123

ภาพที่ 122 แสดงลักษณะช่อดอกของผักคาด หรือผักคราดหัวแหวน

Spilanthes acmella Murr.

ภาพที่ 123 แสดงลักษณะนิเวศน์วิทยาลัยลำตัน ไบ และช่อดอกของ ผักคาด หรือผักคราดหัวแหวน

Spilanthes acmella Murr.

Spondias pinnata (Linn.) Kurz

วงศ์ Anacardiaceae

ชื่อพ้อง S. mangifera Willd.

ชื่อสามัญ Hog Plum

ชื่อพื้นเมือง หมากกอก (อุตร อีสาน) มะกอก (ไทย) กอกกุก กุก (เชียงใหม่)
กอกเขา (นครศรีธรรมราช) กอกหมอง ไผแซ มะกอกฝรั่ง (เหนือ)

ไม้ กิ่งขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ ลำต้นตรง เรือนยอดเป็นพุ่มกลมโปร่ง ๆ เปลือกสีเทาเรียบ กิ่งอ่อนจะมีรอยแผลเนื่องจากการหลุดร่วงของใบปรากฏเห็นชัดเจน ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชนิดที่มีใบย่อย 1 ใบ (odd-pinnate) ใบย่อยออกเป็นคู่ ๆ ตรงข้ามกันหรือเยื้องกันเล็กน้อย รูปไข่กลับ หรือขอบขนาน ใบคู่ต้น ๆ นับจากโคนจะมีขนาดเล็กกว่าคู่ที่อยู่ปลาย ๆ เนื้อใบค่อนข้างหนาและเกลี้ยง เป็นมัน ดอก ออกเป็นช่อสีขาว แบบ panicle ตรงชอกใบ เนื้อ รอยแผลเป็นเนื่องจากการหลุดร่วงของใบตามปลาย ๆ กิ่ง กลีบดอก 5 กลีบ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เกสรตัวผู้มี 10 อัน ผล เป็นผลสดแบบ drupe รูปไข่ เมื่อแก่จะมีสีเหลืองอมเขียว มีรสเปรี้ยว เมล็ดมีขนาดใหญ่แข็ง ผิวขรุขระ และมีเสี้ยน

นิเวศวิทยา พบขึ้นตามป่าดิบแล้ง ป่าทุ่ง ตามสวน ไร่ นา ชาวบ้านนิยมนำเอาไปปลูกตามสวนหรือตามหมู่บ้าน

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อนรับประทานสด ๆ เป็นผักจิ้ม หรือรับประทานกับลาบ ก้อย มีรสฝาดอมเปรี้ยวเล็กน้อย ผลสุกจะมีรสเปรี้ยวฝาด ๆ เล็กน้อย นำไปใส่ส้มตำ และรับประทานกับข้าว ชาวบ้านนิยมนำมารับประทานทั้งส่วนของยอดอ่อน ใบอ่อน และผลสุก และมีขายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 83
ภาพที่ 124

ภาพที่ 124 แสดงลักษณะใบและผลของหมากกอก หรือมะกอก

Spondias pinnata (Linn.) Kurz.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Telosma minor Craib.

วงศ์ Asclepiadaceae

ชื่อสามัญ Cowslip Creeper

ชื่อพื้นเมือง ผักขิก ผักขิด (อุตร มหาสารคาม อีสาน) ขจร สลิด (ภาคกลาง)

ไม้เถาอ่อนเลื้อยพันต้นไม้อื่นๆ ที่ยังอ่อนจะมีขนละเอียด (pubescent) เล็ก ๆ ปกคลุมอยู่ ใบ เป็นใบเดี่ยวออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน รูปหัวใจ หรือรูปหัวใจปนรูปไข่ (ovate-cordate) ตามผิวใบจะมีขนอ่อนปกคลุมเช่นกัน ก้านใบยาว แผ่นใบมีขนาดเล็กสีเขียว ขอบใบเรียบ ดอก ออกเป็นช่อแบบ cyme ตรงซอกใบหรือตามข้อ มีกลิ่นหอม ช่อดอกจะห้อยลงข้างล่าง ช่อหนึ่งมี 2-20 ดอก กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ กลีบดอกหนาและติดกันเป็นหลอดสั้น ๆ ตรงปลายแยกออกจากกันเป็น 5 แฉก ดอกมีสีเหลืองอ่อนอมเขียวหรือขาวนวล ผล เป็นแบบฝัก รูปกระสวย (ellipsoid) เรียวแหลมไปทางปลาย เมล็ดมีจำนวนมาก ที่ปลายข้างหนึ่งของเมล็ดมีขนเป็นพู่ยาว

นิเวศวิทยา พบขึ้นตามป่าทั่ว ๆ ไป เช่น ป่าทุ่ง ป่าละเมาะ ซึ่งจะเลื้อยพันต้นไม้อื่น ชาวบ้านนิยมที่จะนำไปปลูกตามรั้วบ้าน หรือพันต้นไม้อื่นตามสวนและไร่

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน และช่อดอก นำไปทำให้สุกโดยการลวก นึ่ง ต้ม รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือรับประทานร่วมกับบะป๋ลา และในบางห้องที่รับประทานสด ๆ หรือนำไปผัด โดยเฉพาะส่วนของช่อดอกใช้ผสมกับไข้นำไปทอดให้สุก รับประทานประกอบกับข้าว เป็นที่นิยมและต้องการของชาวบ้าน มีจำหน่ายตามตลาดสดทั่ว ๆ ไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 47,66

ภาพที่ 125 และภาพที่ 126

ภาพที่ 125 แสดงลักษณะใบและช่อดอกของผักชิก ผักชิก หรือขจร

Telosma minor Craib.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 126 แสดงลักษณะผลของผักขี้ ผักขี้ หรือขจร

Telosma minor Craib

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Tiliacora triandra Diels

วงศ์ Menispermaceae

ชื่อพ้อง Limacia triandra Miers.

ชื่อพื้นเมือง ไบย่านาง (อุตร) เถาย่านาง เกรื่อย่านาง จ้อยนาง (เชียงใหม่)
เถาว์ลย์เขียว (ภาคกลาง) ญ่าภคินี ปู่เจ้าเขาเขียว ชันยอ

ไม้เลื้อยเถาอ่อนแต่เหนียว

ใบ เป็นใบเดี่ยวรูปไข่ปนขอบขนาน

(ovate-oblong) ออกแบบสลับ ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ขนาด $4 - 6.5 \times 8 - 13$
ซม. ไม่มีหูใบ ดอก สีเหลืองออกเป็นช่อแบบ panicle ตรงซอกใบ ดอกแยกเพศและอยู่
ต่างต้นกัน (dioecious) ผล เป็นผลสดแบบ drupe. เมื่อกำจัดมีสีแดงสด

นิเวศน์วิทยา พบตามป่าทั่ว ๆ ไป ป่าแดง ป่าผสมผลัดใบ ป่าทุ่ง หรือตามไร่ สวน โดย
เลื้อยพันต้นไม้อื่น

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ได้ทำการศึกษา

ส่วนที่นำมาใช้เป็นอาหาร ลำต้นและใบทั้งใบอ่อนและใบแก่ รับประทานโดยการคั้นเอาน้ำ
จากใบมีสีเขียวไปใส่แกงต้มกับหน่อไม้ทำเป็นแกงหน่อไม้ บางท้องที่แกงกับซี่เหล็ก เป็นผัก
ชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านนิยมรับประทานกัน และมีขายตามตลาดสดโดยทั่ว ๆ ไป

ตัวอย่างพืช M. Aupanitchakit No. 16.

ภาพที่ 127 และภาพที่ 128

ภาพที่ 127 ลักษณะของผล เตายานาง

Tiliacola triandra Diels

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 128 แสดงลักษณะนิเวศวิทยาและลำต้นของไບย่านาง

Tiliacora triandra Diels

ลำดับที่	ชื่อพฤกษศาสตร์ (Botanical names)	ชื่อพื้นเมือง (เฉพาะที่ใช้เรียกในจังหวัดอุดรธานี)	วงศ์ (Families)	บริเวณที่ให้บริการศึกษา										
				อ. เมือง	อ.หนอง หาน	อ.กุม- ภวาปี	อ. บ้านคุง	อ. เพี้ย	อ.หนอง	อ. บ้านค้อ	อ.หนอง บัวลำภู	อ. น้ำโสม	กิ่ง อ. ทุ่งฝน	
75	<i>Portulaca oleracea</i> Linn.	ผักตบชว ผักตบชว	Portulacaceae	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
76	<i>Randia uliginosa</i> Poir.	หมากลุมพุย ผักลุมพุย	Rubiaceae	—	—	—	✓	✓	—	✓	—	✓	—	—
77	<i>Raphistemma hooperianum</i> (Blume) Decne.	เครือข้าวสาร คอกข้าวสาร	Asclepiadaceae	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
78	<i>Sauropus androgynous</i> (Linn.) Merr.	ผักหวานบ้าน	Euphorbiaceae	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
79	<i>Sesbania grandiflora</i> Desv.	แค คอกแค	Fabaceae	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
80	<i>Sesbania javanica</i> Miq.	โสนน้ำ โสนหนอง	Fabaceae	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
81	<i>Solanum indicum</i> Linn.	หมากแข้งชม หมักแข้งชม	Solanaceae	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
82	<i>Solanum stramonifolium</i> Jacq.	หมักอึก หมากอึก	Solanaceae	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
83	<i>Spilanthes acmella</i> (Linn.) Murr.	ผักคาว	Compositae	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
84	<i>Spondias pinnata</i> (Linn.) Kurz	หมากกอก	Anacardiaceae	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
85	<i>Telosma minor</i> (Andr.) Craib	ผักขี้ก ผักขี้ก	Asclepiadaceae	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
86	<i>Tiliacora triandra</i> Diels	ใบย่านาง เตาย่านาง	Menispermaceae	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนชนิดของพืชผักพื้นเมืองในแต่ละวงศ์ที่ศึกษาและสำรวจพบในจังหวัด
อุตรธานี

ลำดับที่	วงศ์	จำนวน
1	Caesalpinaceae	5
2	Moraceae	5
3	Asclepiadaceae	4
4	Mimosaceae	4
5	Amaranthaceae	3
6	Bignoniaceae	3
7	Compositae (Asteraceae)	3
8	Cucurbitaceae	3
9	Fabaceae	3
10	Pontederiaceae	3
11	Anacardiaceae	2
12	Apocynaceae	2
13	Barringtoniaceae (Lecythidaceae)	2
14	Capparidaceae (Capparaceae)	2
15	Euphorbiaceae	2
16	Menispermaceae	2
17	Myrtaceae	2
18	Rubiaceae	2
19	Rutaceae	2
20	Scrophulariaceae	2
21	Solanaceae	2
22	Vitidaceae (Vitaceae)	2
23	Aizoaceae	1
24	Araceae	1

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	วงศ์	จำนวน
25	Averrhoaceae (Oxalidaceae)	1
26	Basellaceae	1
27	Cleomaceae	1
28	Connaraceae	1
29	Convolvulaceae	1
30	Pericaceae	1
31	Hydrocharitaceae	1
32	Limnocharitaceae	1
33	Marsiliaceae	1
34	Memecylaceae	1
35	Menyanthaceae (Gentianaceae)	1
36	Miliaceae	1
37	Onagraceae	1
38	Opiliaceae	1
39	Oxalidaceae	1
40	Parkeriaceae (Ceratopteridaceae)	1
41	Passifloraceae	1
42	Peperomiaceae	1
43	Piperaceae	1
44	Polygonaceae	1
45	Portulacaceae	1
46	Sapindaceae	1
47	Saururaceae	1
48	Umbelliferae (Apiaceae)	1
	รวม	86

ตารางที่ 3 แสดงชนิดของพืชผักพื้นเมือง ส่วนของพืชที่ใช้เป็นอาหารและลักษณะ การใช้เป็นอาหาร

ลำดับที่	ชื่อพฤกษศาสตร์ (Botanical names)	ชื่อพื้นเมือง (เฉพาะที่ใช้เรียกในจังหวัดอุดรธานี)	ส่วนที่ใช้เป็นอาหาร (Edible Parts)	ลักษณะการใช้ (Remarks)				
				รับประทานสด	ทำให้สุกโดยการ ลวก นึ่ง ต้ม แกง ฯลฯ	อื่น ๆ	มีจำหน่าย ตามตลาด	ไม่มี จำหน่าย
1.	<i>Acacia pennata</i> (Linn.) Willd. subsp. <i>insuavis</i> (Lace) Nielsen	ผักขา	ใบอ่อนและยอดอ่อน	-	✓	-	✓	-
2	<i>Adenanthera pavonina</i> (Linn.)	หมากลำ หมากล้าม	ใบอ่อน ยอดอ่อน และช่อดอกอ่อน	-	✓	-	-	✓
3	<i>Aegle marmelos</i> Corr.	หมากตูม	ใบอ่อน และยอดอ่อน	✓	-	-	✓	-
4	<i>Aganoneion polymorphum</i> Pierre ex Spire	ส้มลม	ใบ ทั้งใบอ่อนและใบแก่ หรือยอดอ่อน	✓	-	-	-	✓
5	<i>Aganosma marginata</i> (Roxb.) G. Don	เคื่อไส้ตัน	ใบอ่อนและยอดอ่อน	-	✓	-	-	✓
6	<i>Amaranthus gracilis</i> Desf.	ผักหอม ผักขม ผักโสม	ลำต้นอ่อน ใบอ่อน และยอดอ่อน	-	✓	-	-	✓
7	<i>Amaranthus spinosus</i> Linn.	ผักหนาม ผักขมหนาม	ใบอ่อนและยอดอ่อน	-	✓	-	-	✓
8	<i>Amaranthus tricolor</i> Linn.	ผักหอมข้าว ผักหอมข้าว	ใบอ่อนและยอดอ่อน	-	✓	-	-	✓
9.	<i>Ampelocissus martinii</i> Planch	ส้มโกย ทนวกุ้ง	ยอดอ่อน ลำต้นอ่อน	✓	-	-	-	✓
10	<i>Anacardium occidentale</i> Linn.	หมากม่วงหิมพานต์ หมักม่วงหิมพานต์	ใบอ่อนและยอดอ่อน	✓	-	-	✓	✓
11	<i>Averrhoa carambola</i> Linn.	หมากเฟือง หมักเฟือง	ใบอ่อนและผลอ่อน	✓	-	-	✓	✓
12	<i>Azadirachta indica</i> Juss. var <i>siamensis</i> Valetou	กะเคา ผักกะเคา	ใบอ่อน ยอดอ่อนและช่อดอกอ่อน	✓	✓	-	✓	-
13	<i>Basella alba</i> Linn.	ผักปัง	ใบอ่อน ยอดอ่อนและช่อดอกอ่อน	-	✓	-	✓	-
14	<i>Barringtonia acutangula</i> (Linn.) Gaertn.	ผักกะโตนน้ำ ผักกะโตน	ใบอ่อน ยอดอ่อนและช่อดอกอ่อน	✓	-	-	✓	-
15	<i>Caesalpinia mimosoides</i> Lamk.	ผักกาดข่า	ใบอ่อนและยอดอ่อน	✓	-	-	✓	-
16	<i>Careya spherica</i> Roxb.	ผักกะโตน กะโตนบก กะโตนโคก	ใบอ่อน ยอดอ่อนและช่อดอกอ่อน	✓	-	-	✓	✓
17	<i>Cassia garrettiana</i> Craib	ซีเหล็กสาร	ใบอ่อนและช่อดอกอ่อน	-	✓	-	-	✓
18	<i>Cassia occidentalis</i> Linn.	ผักเค็ด ผักเลนเค็ด	ใบอ่อนและยอดอ่อน	-	✓	-	-	✓
19	<i>Cassia siamea</i> Britt.	ผักซีเหล็ก ซีเหล็กบ้าน	ใบอ่อน ยอดอ่อนและช่อดอกอ่อน	-	✓	-	✓	-
20	<i>Centella asiatica</i> (Linn.) Urban.	ผักหนอก	ใบทั้งใบอ่อนและใบแก่	✓	-	-	✓	-
21	<i>Ceratopteris thalictoides</i> (Linn.) Brongn	มันกบ ผักกูด	ใบอ่อน	✓	-	-	-	✓
22	<i>Cissampelos pareira</i> Linn.	เคื่อหนามน้อย	ใบทั้งใบอ่อนและใบแก่	-	-	-	-	✓
23	<i>Cissou hastata</i> Miq.	ผักออบแอบ	ลำต้นทั้งต้น ใบ ดอก และผล	-	✓	-	✓	-
24	<i>Cleome gynandra</i> Linn.	ผักเสี้ยน	ใบอ่อนและยอดอ่อน	-	-	-	✓	-
25	<i>Coccinia grandis</i> (Linn.) Voigt	ผักค่านิน ค่านิน คำลิ่ง	ใบอ่อน ยอดอ่อนและผลอ่อน	-	✓	-	✓	-
26	<i>Connarus cochinchinensis</i> (Baill) Pierre	ทับแถบ หมักทับแถบ หินหมาว้อ	ใบอ่อนและยอดอ่อน	✓	-	-	-	✓
27	<i>Crataeva adansonii</i> DC. subsp. <i>odorata</i> (Buch.-Ham) Jacobs	ผักกุ่ม ผักกุ่ม กุ่มบก	ใบอ่อน ยอดอ่อนและช่อดอกอ่อน	-	-	-	✓	-
28	<i>Crataeva religiosa</i> Ham.	ผักกุ่มน้ำ กุ่มน้ำ	ใบอ่อนและยอดอ่อน	-	-	-	✓	-
29	<i>Cratoxylum form-sum</i> (Jack.) Dyer. subsp. <i>pruniflorum</i> (Kurz.) Gogel.	ผักติ้ว	ใบอ่อน ยอดอ่อนและช่อดอกอ่อน	✓	✓	-	✓	-
30	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เคื่อตาปลา เคื่อตาปลา	ใบอ่อน และช่อดอกอ่อน	✓	-	-	-	✓
31	<i>Dialium cochinchinensis</i> Pierre	เค็ง หมากเค็ง	ใบอ่อนและยอดอ่อน	-	✓	-	-	✓
32	<i>Dolichandron spathacea</i> (Linn. f.) Schum.	แคอว	ดอกที่บ้านแล้ว	-	✓	-	✓	-

ตารางที่ 3 แสดงชนิดของพืชผักพื้นเมือง ส่วนของพืชที่ใช้เป็นอาหารและลักษณะ การใช้เป็นอาหาร (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อพฤกษศาสตร์ (Botanical names)	ชื่อพื้นเมือง (เฉพาะที่ใช้เรียกในจังหวัดอุตรดิตถ์)	ส่วนที่ใช้เป็นอาหาร (Edible Parts)	ลักษณะการใช้ (Remarks)				
				รับประทานสด	ทำให้สุกโดยการ ลวก นึ่ง ต้ม แกง ฯลฯ	อื่น ๆ	มีจำหน่าย ตามตลาด	ไม่มี จำหน่าย
33	<i>Dregea volubilis</i> Stapf	ผักม้วน	ช่อดอกอ่อนและยอดอ่อน	-	✓	-	✓	✓
34	<i>Emilia sonchifolia</i> (Linn.) DC.	ผักลิ้นปี่ หูปลาช่อน	ยอดอ่อน ใบทั้งใบอ่อนและใบแก่	✓	-	-	✓	-
35	<i>Eugenia clarkeana</i> King	หมากหว้า หว่าป่า	ใบอ่อนและยอดอ่อน	✓	-	-	-	✓
36	<i>Eugenia grata</i> Wight	ผักเม็ก	ใบอ่อนและยอดอ่อน	✓	-	-	✓	-
37	<i>Feroniella lucida</i> Swing.	หมากสัง	ใบอ่อน ยอดอ่อนและช่อดอกอ่อน	✓	-	-	✓	-
38	<i>Ficus benjamina</i> Linn.	ต้นไทร ต้นไซ	ใบอ่อนและยอดอ่อน	✓	-	-	-	✓
39	<i>Ficus fistulosa</i> Reinw.	หมากเคื่อ	ใบอ่อน ยอดอ่อน ช่อดอกและผลอ่อน	✓	-	-	-	✓
40	<i>Ficus racemosa</i> Linn.	หมากเคื่อ มะเคื่อหุ้มพร	ช่อดอกและผลอ่อน	✓	-	-	-	✓
41	<i>Ficus rumphii</i> Bl.	ต้นโพ ต้นไซ	ใบอ่อน ยอดอ่อน ช่อดอกและผลอ่อน	✓	-	-	-	✓
42	<i>Ficus superba</i> Miq.	ผักเขียด ผักไช	ใบอ่อนและยอดอ่อน	✓	✓	-	-	✓
43	<i>Glinus oppositifolius</i> (Linn.) DC.	ผักแก่นขม ผักขี้ขม	ทั้งต้น	✓	✓	-	✓	-
44	<i>Houttuynia cordata</i> Thunb.	ผักคาวตอง	ใบทั้งใบอ่อนและใบแก่และยอดอ่อน	✓	-	-	✓	-
45	<i>Ipomea aquatica</i> Forsk.	ผักบุ้ง	ลำต้นอ่อน ยอดอ่อนและใบอ่อน	✓	✓	-	✓	-
46	<i>Jussiaea repens</i> Linn.	ผักพังพวย ผักพวย	ใบอ่อนและยอดอ่อน	✓	✓	-	-	✓
47	<i>Lesia spinosa</i> Thw.	ผักหนาม	ใบอ่อน ยอดอ่อนและก้านใบอ่อน	-	✓	หมักคั่วย่น้ำเกลือให้มีรสเปรี้ยว	✓	-
48	<i>Leucaena leucocephala</i> (Lamk.) De Wit	กะดินบ้าน กะเสกโลก กะเสกบก	ใบอ่อน ยอดอ่อนและช่อดอกอ่อน	✓	-	-	✓	-
49	<i>Limnocharis flava</i> (Linn.) Buch.	ผักคั้นจอบ	ใบอ่อน ก้านใบอ่อนและช่อดอกอ่อน	✓	-	-	✓	-
50	<i>Limnophila aromatica</i> (Lamk.) Merr.	ผักกะแยง ผักคะแยง	ลำต้นทั้งต้น ใบอ่อนและยอดอ่อน	✓	✓	-	✓	-
51	<i>Marsilea crenata</i> Presl	ผักแว่น	ลำต้นทั้งต้นรวมทั้งราก	✓	-	-	✓	-
52	<i>Melientha suavis</i> Pierre	ผักหวานป่า ผักหวาน	ใบอ่อนและยอดอ่อน	-	✓	-	✓	-
53	<i>Memecylon plebejum</i> var. <i>ellipsoideum</i> Craib	เหมือก เหมือกแฉ่	ใบอ่อนและยอดอ่อน	✓	-	-	-	✓
54	<i>Millingtonia hortensis</i> Linn.f.	ปีป	ใบอ่อนและยอดอ่อน	✓	-	-	-	✓
55	<i>Mimulus orbicularis</i> Benth	ผักจวงแปะ	ใบอ่อน ยอดอ่อน และช่อดอกอ่อน	✓	-	-	✓	-
56	<i>Momordica charantia</i> Linn.	ผักไช ผักใส่	ใบอ่อน ยอดอ่อน	-	✓	-	✓	-
57	<i>Momordica cochinchinensis</i> Spreng.	หมากเข้า หมักข้าว หมากข้าว	ใบอ่อน ผลอ่อนและผล	-	✓	-	-	✓
58	<i>Monochoria hastata</i> (Linn.) Solms	ผักคบ ผักคบไทย	ช่อดอกอ่อน	✓	-	-	✓	-
59	<i>Monochoria vaginalis</i> (Burm.f.) Presl	ผักอีขี้หน้อย ผักอีขี้	ใบอ่อน ก้านใบอ่อน ลำต้นอ่อน	✓	-	-	-	✓
60	<i>Monochoria vaginalis</i> (Burm.f.) Presl var. <i>plantagenea</i> Solms	ผักอีขี้ใหญ่ ผักอีขี้	ใบอ่อน ก้านใบอ่อน	✓	✓	-	-	✓
61	<i>Morinda citrifolia</i> Linn.	ยอ ต้นยอ	ใบอ่อน	-	✓	-	-	✓
62	<i>Moringa oleifera</i> Lamk.	ผักอีขี้ม	ใบอ่อน ยอดอ่อน และช่อดอกอ่อน	-	✓	-	✓	-
63	<i>Neptunia oleracea</i> Lour.	ผักกะเสกน้ำ ผักกะเสก	ใบอ่อน ยอดอ่อนและลำต้นอ่อน	✓	-	-	✓	-
64	<i>Nymphoides indicum</i> Ktze	ผักสะบ่องม้า	ไหล (stolon) ราก ใบอ่อน	✓	-	-	✓	-
65	<i>Oroxylum indicum</i> Vent	หมากลิ้นฟ้า	ผักอ่อนหรือผล	-	✓	-	✓	-

ลำดับที่	ชื่อพฤกษศาสตร์ (Botanical names)	ชื่อพื้นเมือง (เฉพาะที่ใช้เรียกในจังหวัดอุตรดิตถ์)	ส่วนที่ใช้เป็นอาหาร (Edible Parts)	ลักษณะการใช้ (Remarks)				
				รับประทานสด	ทำให้สุกโดยการ ลวก นึ่ง ต้ม แกง ฯลฯ	อื่น ๆ	มีจำหน่าย ตามตลาด	ไม่มี จำหน่าย
66	<i>Ottelia alismoides</i> (Linn.) Pers.	ผักโบทเห	ใบอ่อนและดอกอ่อน	✓	-	-	-	✓
67	<i>Oxalis corniculata</i> Linn.	ผักส้ม	ใบอ่อน ก้านใบอ่อนและยอดอ่อน	-	✓	-	-	✓
68	<i>Oxystelma esculentum</i> (Linn.) R.Br.	ตะกุกป่าไหล	ใบทั้งใบอ่อนและใบแก่ หรือยอดอ่อน	✓	-	-	✓	-
69	<i>Passiflora foetida</i> Linn.	ผักหุ้มท่อ คำนินทอง	ใบอ่อนและยอดอ่อน	-	✓	-	✓	-
70	<i>Peperomia pellucida</i> Korth.	ผักคากัง ผักคากัง	ใบอ่อน ยอดอ่อน และลำต้นอ่อน	✓	✓	-	-	✓
71	<i>Phyllanthus acidus</i> (Linn.) Skeels	หมักยม หมากยม	ใบอ่อน และใบอ่อน	✓	-	-	-	✓
72	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ผักอีเล็ค ผักนางเล็ค	ยอดอ่อน ใบทั้งใบอ่อนและใบแก่	✓	✓	-	✓	-
73	<i>Pluchea indica</i> (Linn.) Less.	ชอนแซน หนาคิ้ว	ใบอ่อน และยอดอ่อน	✓	-	-	-	✓
74	<i>Polygonum odoratum</i> Lour.	ผักแพว	ใบอ่อน ยอดอ่อนและลำต้นอ่อน	✓	-	-	✓	-
75	<i>Portulaca oleracea</i> Linn.	ผักคากัง ผักคากัง	ใบอ่อน และยอดอ่อน	✓	✓	-	-	✓
76	<i>Randia uliginosa</i> Poir.	หมากลุมสุย ผักลุมสุย	ใบอ่อนและยอดอ่อน	✓	-	-	-	✓
77	<i>Raphistemma hooperianum</i> (Blume) Decne.	เครือข้าวสาร คอกข้าวสาร	ใบอ่อน ยอดอ่อน และช่อดอกอ่อน	-	✓	-	✓	-
78	<i>Saururus androgynous</i> (Linn.) Merr.	ผักหวานบ้าน	ใบอ่อนและยอดอ่อน	-	✓	-	✓	-
79	<i>Sesbania grandiflora</i> Desv.	แก คอกแก	ยอดอ่อน คอกและผักอ่อน	-	✓	-	✓	-
80	<i>Sesbania Javanica</i> Miq.	โสนน้ำ โสนทอง	ช่อดอกอ่อน	-	✓	-	✓	-
81	<i>Solanum indicum</i> Linn.	หมักแข้งชม หมากแข้งชม	ผลอ่อน และผลแก่	✓	✓	-	✓	-
82	<i>Solanum stramonifolium</i> Jacq.	หมักอี๊ก หมากอี๊ก	ผลอ่อนและผลแก่	✓	-	-	✓	-
83	<i>Spilanthus acunella</i> (Linn.) Murr.	ผักคาก	ใบอ่อนและยอดอ่อน	✓	✓	-	✓	-
84	<i>Spondias pinnata</i> Linn.) Kurz	หมากกอก	ใบอ่อน ยอดอ่อน และผลสุก	✓	-	-	✓	-
85	<i>Telosma minor</i> (Andr.) Craib	ผักชิต ผักชิต	ใบอ่อน ยอดอ่อน และช่อดอกอ่อน	-	✓	-	✓	-
86	<i>Tiliacora triandra</i> Diels	ใบย่านาง เถาย่านาง	ลำต้น ใบทั้งใบอ่อน ใบแก่	-	-	คั้นเอาน้ำจากใบและลำต้น สด ๆ สีเขียว	✓	-

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4 แสดงพืชผักพื้นเมืองที่พบเห็นได้ทั่วไป ไม่ค่อยจะพบเห็นมากนัก เป็นที่นิยมรับประทาน ไม่เป็นที่นิยมรับประทาน มีรับประทานตลอดปี และมีรับประทานบางฤดูกาลเท่านั้น

ลำดับที่	ชื่อพฤกษศาสตร์ (Botanical names)	ชื่อพื้นเมือง (เฉพาะที่ใช้เรียกในจังหวัดอุดรธานี)	พบเห็นได้ ทั่วไป	ไม่ค่อยจะพบมาก นักหรือหายาก	เป็นที่นิยมของ ชาวบ้าน	รับประทานแต่ ไม่เป็นที่นิยม	มีรับประทาน ตลอดปี	มีรับประทาน บางฤดูเท่านั้น
1.	<i>Acacia pennata</i> (Linn.) Willd. subsp. <i>insuavis</i> (Lace) Nielsen	ผักชา	✓	-	✓	-	✓	-
2	<i>Adenantha pavonina</i> (Linn.)	หมากลำ หมากลาม	✓	-	✓	-	✓	-
3	<i>Aegle marmelos</i> Corr.	หมากคุ่ม	✓	-	✓	-	✓	-
4	<i>Aganonerion polymorphum</i> Pierre ex Spire	ส้มลม	✓	-	-	✓	✓	-
5	<i>Aganosma marginata</i> (Roxb.) G. Don	เคื่อไล่คัน	✓	-	✓	-	-	✓
6	<i>Amaranthus gracilis</i> Desf.	ผักหนม ผักขม ผักโขม	✓	-	✓	-	✓	-
7	<i>Amaranthus spinosus</i> Linn.	ผักหนกหนาม ผักขมหนาม	✓	-	-	✓	✓	-
8	<i>Amaranthus tricolor</i> Linn.	ผักหนมฟ้า ผักหนมขาว	✓	-	✓	-	✓	-
9.	<i>Ampelocissus martinii</i> Planch	ส้มโถย หนวดกึ่ง	-	✓	-	✓	-	✓
10	<i>Anacardium occidentale</i> Linn.	หมากม่วงหิมพานต์ หมักม่วงหิมพานต์	✓	-	✓	-	✓	-
11	<i>Averrhoa carambola</i> Linn.	หมากเฟือง หมักเฟือง	✓	-	✓	-	✓	-
12	<i>Azadirachta indica</i> Juss. var. <i>siamensis</i> Valetton	กะเคา ผักกะเคา	✓	-	✓	-	-	✓
13	<i>Basella alba</i> Linn.	ผักปลิง	✓	-	✓	-	✓	-
14	<i>Barringtonia acutangula</i> (Linn.) Gaertn.	ผักกะโดนน้ำ ผักกะโดน	✓	-	✓	-	-	✓
15	<i>Caesalpinia mimosoides</i> Lamk.	ผักกาดข่า	✓	-	✓	-	✓	-
16	<i>Careva spherica</i> Roxb.	ผักกะโดน กะโดนบก กะโดนโคก	✓	-	✓	-	-	✓
17	<i>Cassia garrettiana</i> Craib	ซีเหล็กสาร	✓	-	✓	-	-	✓
18	<i>Cassia occidentalis</i> Linn.	ผักเค็ด ผักเลนเค็ด	✓	-	-	✓	✓	-
19	<i>Cassia siamea</i> Britt.	ผักซีเหล็ก ซีเหล็กบ้าน	✓	-	✓	-	-	✓
20	<i>Centella asiatica</i> (Linn.) Urban.	ผักหนอก	✓	-	✓	-	✓	-
21	<i>Ceratopteris thalictoides</i> (Linn.) Brongn	มันกบ ผักกูด	✓	-	✓	-	-	✓
22	<i>Cissampelos pareira</i> Linn.	เคื่อหนามน้อย	✓	-	✓	-	-	✓
23	<i>Cissus hastata</i> Miq.	ผักออบออบ	✓	-	✓	-	-	✓
24	<i>Cleome gynandra</i> Linn.	ผักเสี้ยน	✓	-	✓	-	✓	-
25	<i>Coccinia grandis</i> (Linn.) Voigt	ผักค่านิน ตำนิน ตำนิง	✓	-	✓	-	✓	-
26	<i>Connarus cochinchinensis</i> (Baill) Pierre	ทับแถบ หมักทับแถบ ต้นหมาว้อ	-	✓	✓	-	-	✓
27	<i>Crataeva adansonii</i> DC. subsp. <i>odorata</i> (Buch.-Ham) Jacobs	ผักกุ่ม ผักก่าม กุ่มบก	✓	-	✓	-	-	✓
28	<i>Crataeva religiosa</i> Ham.	ผักกุ่มน้ำ กุ่มน้ำ	✓	-	✓	-	-	✓
29	<i>Cratogeomys formosum</i> (Jack.) Dyer subsp. <i>pruniflorum</i> (Kurz.) Gogel.	ผักคว	✓	-	✓	-	✓	-
30	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เคื่อตาปลา เคื่อตาปา	✓	-	✓	-	-	✓
31	<i>Dialium cochinchinensis</i> Pierre	เค็ง หมากเค็ง	✓	-	✓	-	-	✓
32	<i>Dolichandron spathacea</i> (Linn.f.) Schum.	แคอว	✓	-	✓	-	-	✓

ลำดับที่	ชื่อพฤกษศาสตร์ (Botanical names)	ชื่อพื้นเมือง (เฉพาะที่ใช้เรียกในจังหวัดอุตรธานี)	พบเห็นได้ ทั่วไป	ไม่ค่อยจะพบมาก นักหรือหายาก	เป็นที่นิยมของ ชาวบ้าน	รับประทานแต่ ไม่เป็นที่นิยม	มีรับประทาน ตลอดปี	มีรับประทาน บางฤดูเท่านั้น
33	<i>Dregea volubilis</i> Stapf	ผักมีวน	-	✓	✓	-	-	✓
34	<i>Emilia sonchifolia</i> (Linn.) DC.	ผักลิ้นเปี หูลาซ้อน	✓	-	✓	-	-	✓
35	<i>Eugenia clarkeana</i> King	หมากหว่า หว่าป่า	-	✓	✓	-	-	✓
36	<i>Eugenia grata</i> Wight	ผักเม็ก	✓	-	✓	-	✓	-
37	<i>Feroniella lucida</i> Swing.	หมากสัง	✓	-	✓	-	✓	-
38	<i>Ficus benjamina</i> Linn.	ต้นไทร ต้นไซ	-	✓	✓	-	-	✓
39	<i>Ficus fistulosa</i> Reinw.	หมากเคื่อ	-	✓	✓	-	-	✓
40	<i>Ficus racemosa</i> Linn.	หมากเคื่อ มะเคื่ออุทุมพร	✓	-	✓	-	-	✓
41	<i>Ficus rumphii</i> Bl.	ต้นโพ ต้นไซ	-	✓	-	✓	-	✓
42	<i>Ficus superba</i> Miq.	ผักเขือค ผักไซ	-	✓	✓	-	-	✓
43	<i>Glinus oppositifolius</i> (Linn.) DC.	ผักแก่นขม ผักขี้ขม	✓	-	✓	-	-	✓
44	<i>Houttuynia cordata</i> Thunb.	ผักคาวทอง	✓	-	✓	-	✓	-
45	<i>Ipomea aquatica</i> Forsk.	ผักบึ้ง	✓	-	✓	-	✓	-
46	<i>Jussiaea repens</i> Linn.	ผักพังพวย ผีพวย	✓	-	-	✓	✓	-
47	<i>Lasia spinosa</i> Thw.	ผักหนาม	✓	-	✓	-	✓	-
48	<i>Leucaena leucocephala</i> (Lamk.) De Wit	กะถินบ้าน กะเสกโลก กะเสกบก	✓	-	✓	-	✓	-
49	<i>Limnocharis flava</i> (Linn.) Buch.	ผักต้นจอก	✓	-	✓	-	✓	-
50	<i>Limnophila aromatica</i> (Lamk.) Merr.	ผักกะแยง ผักกะแยง	✓	-	✓	-	-	✓
51	<i>Marsilea crenata</i> Presl	ผักแว่น	✓	-	✓	-	✓	-
52	<i>Melientha suavis</i> Pierre	ผักหวานป่า ผักหวาน	-	✓	✓	-	-	✓
53	<i>Memecylon plebejum</i> var. <i>ellipsoideum</i> Craib	เหมือก เหมือกแฉ่	-	✓	✓	-	-	✓
54	<i>Millingtonia hortensis</i> Linn.f.	ปีป	✓	-	-	✓	✓	-
55	<i>Mimulus orbicularis</i> Benth	ผักจ่องแปะ	✓	-	✓	-	-	✓
56	<i>Momordica charantia</i> Linn.	ผักไซ ผักไล่	✓	-	✓	-	✓	-
57	<i>Momordica cochinchinensis</i> Spreng.	หมากเช่า หมักข้าว หมากข้าว	-	✓	✓	-	-	✓
58	<i>Monochoria hastata</i> (Linn.) Solms	ผักตบ ผักตบไทย	✓	-	✓	-	✓	-
59	<i>Monochoria vaginalis</i> (Burm.f.) Presl	ผักอึ้นน้อย ผักอึ้น	✓	-	✓	-	-	✓
60	<i>Monochoria vaginalis</i> (Burm.f.) Presl var. <i>plantaginea</i> Solms	ผักอึ้นใหญ่ ผักอึ้น	✓	-	✓	-	-	✓
61	<i>Morinda citrifolia</i> Linn.	ยอ ต้นยอ	✓	-	✓	-	✓	-
62	<i>Moringa oleifera</i> Lamk.	ผักอีสุ่ม	✓	-	✓	-	✓	-
63	<i>Neptunia oleracea</i> Lour.	ผักกะเสกน้ำ ผักกะเสก	✓	-	✓	-	✓	-
64	<i>Nymphoides indicum</i> Ktze	ผักสะบ่องม้า	✓	-	✓	-	-	✓
65	<i>Oroxylum indicum</i> Vent	หมากลิ้นฟ้า	✓	-	✓	-	✓	-

ลำดับที่	ชื่อพฤกษศาสตร์ (Botanical names)	ชื่อพื้นเมือง (เฉพาะที่ใช้เรียกในจังหวัดอุดรธานี)	พบเห็นให้ ทั่วไป	ไม่ค่อยจะพบมาก นักหรือหายาก	เป็นที่นิยมของ ชาวบ้าน	รับประทานแต่ ไม่เป็นที่นิยม	มีรับประทาน ตลอดปี	มีรับประทาน บางฤดูเท่านั้น
66	<i>Ottelia alismoides</i> (Linn.) Pers.	ผักโบทเเพ	✓	-	✓	-	-	✓
67	<i>Oxalis corniculata</i> Linn.	ผักส้ม	✓	-	-	✓	✓	-
68	<i>Oxystelma esculentum</i> (Linn.) R.Br.	ตะมูกปลาไหล	✓	-	✓	-	-	✓
69	<i>Passiflora foetida</i> Linn.	ผักหุ้มท่อ คำนินทอง	✓	-	-	✓	✓	-
70	<i>Peperomia pellucida</i> Korth.	ผักคางหัง ผักคางหัง	✓	-	-	✓	✓	-
71	<i>Phyllanthus acidus</i> (Linn.) Skeels	หมักยม หมากยม	✓	-	✓	-	✓	-
72	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ผักอีเล็ค ผักนางเล็ค	✓	-	✓	-	✓	-
73	<i>Pluchea indica</i> (Linn.) Less.	ซอนแซน หนาดิ้ว	✓	-	✓	✓	✓	-
74	<i>Polygonum odoratum</i> Lour.	ผักแพว	✓	-	✓	-	✓	-
75	<i>Portulaca oleracea</i> Linn.	ผักคางหัง ผักคางหัง	✓	✓	-	✓	-	✓
76	<i>Randia uliginosa</i> Poir.	หมากลุ่มสุข ผักกลุ่มสุข	-	✓	-	✓	-	✓
77	<i>Raphistemma hooperianum</i> (Blume) Decne.	เครือข้าวสาร คอกข้าวสาร	✓	-	✓	-	-	✓
78	<i>Saururus androgynous</i> (Lin.) Merr.	ผักหวานบ้าน	✓	-	✓	-	✓	-
79	<i>Sesbania grandiflora</i> Desv.	แค คอกแค	✓	-	✓	-	✓	-
80	<i>Sesbania javanica</i> Miq.	โสนน้ำ โสนหนอง	✓	-	✓	-	-	✓
81	<i>Solanum indicum</i> Linn.	หมักแข็งชม หมากแข็งชม	✓	-	✓	-	✓	-
82	<i>Solanum stramonifolium</i> Jacq.	หมักอึก หมากอึก	✓	-	✓	-	-	✓
83	<i>Spilanthes acunella</i> (Linn.) Murr.	ผักคาค	✓	-	✓	-	✓	-
84	<i>Spondias pinnata</i> Linn.) Kurz	หมากกอก	✓	-	✓	-	✓	-
85	<i>Telosma minor</i> (Andr.) Craib	ผักชิก ผักชิก	✓	-	✓	-	-	✓
86	<i>Tiliacora triandra</i> Diels	ใบย่านาง เถ่าย่านาง	✓	-	✓	-	✓	-

ศูนย์วิทยุโทรพัทยา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย